

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: Πολιτική και Διαδίκτυο

Διπλωματική εργασία του Τζώτζη Μαρίνου

ΑΜ: 7983072000009

Τίτλος του θέματος της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας για το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022: «Η πανδημία και τα fake news περί αυτής. Το φαινόμενο σε Ελλάδα, Ευρώπη και ΗΠΑ».

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρίνα Ρήγου

Αθήνα 2021 – 2022

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	σελ. 3
2. Θέμα εργασίας – Μεθοδολογία	σελ. 5
3. Θεωρητικό πλαίσιο	σελ. 6
I. Η ιστορία των Fake News	σελ. 6
II. Θεωρία των Fake News	σελ. 9
III. Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης τον καιρό της πανδημίας	σελ. 13
IV. Fake news και πανδημία	σελ. 16
4. Ανάλυση	σελ. 32
I. ΗΠΑ	σελ. 32
II. ΗΠΑ και Βρετανία	σελ. 37
III. Βρετανία	σελ. 39
IV. Γερμανία	σελ. 41
V. Ελλάδα	σελ. 46
VI. Ευρώπη	σελ. 51
5. Συμπεράσματα	σελ. 53
6. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	σελ. 56
7. Βιβλιογραφία	σελ. 57

1. Εισαγωγή

Τα δυο τελευταία χρόνια η ανθρωπότητα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια πρωτοφανή υγειονομική κρίση. Η πανδημία του νέου κορονοϊού έχει αλλάξει τη ζωή των ανθρώπων σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη.

Ο νέος κορονοϊός (COVID-19) ανιχνεύθηκε για πρώτη φορά στη Γουχάν της Κίνας το 2019 και στη συνέχεια εξαπλώθηκε παγκοσμίως για να γίνει η πέμπτη καταγεγραμμένη πανδημία μετά την πανδημία της γρίπης του 1918 (news-medical.net).

Τα πρώτα επίσημα κρούσματα του COVID-19 καταγράφηκαν στις 31 Δεκεμβρίου 2019, όταν ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) ενημερώθηκε για κρούσματα πνευμονίας στην πόλη Γουχάν της Κίνας, χωρίς γνωστή αιτία. Στις 7 Ιανουαρίου, οι κινεζικές αρχές ταυτοποίησαν έναν νέο κορονοϊό, με την προσωρινή ονομασία 2019-nCoV, ως την αιτία αυτών των κρουσμάτων.

Εβδομάδες αργότερα, ο ΠΟΥ κήρυξε την ταχέως εξαπλούμενη επιδημία του COVID-19 ως κατάσταση έκτακτης ανάγκης δημόσιας υγείας διεθνούς ενδιαφέροντος στις 30 Ιανουαρίου 2020. Ωστόσο, μόλις τον επόμενο μήνα, στις 11 Φεβρουαρίου, ο νέος κορονοϊός πήρε την επίσημη ονομασία του - COVID-19. Εννέα ημέρες αργότερα, τα Κέντρα Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων των ΗΠΑ (CDC) επιβεβαίωσαν τον πρώτο θάνατο ανθρώπου που πέθανε από τον COVID-19 στη χώρα. Το άτομο αυτό ήταν ένας άνδρας γύρω στα πενήντα που ζούσε στην πολιτεία της Ουάσινγκτον.

Κατά τους πρώτους μήνες του COVID-19, οι παγκόσμιες υγειονομικές αρχές, οι κυβερνητικές υπηρεσίες και το κοινό δεν ήταν σίγουροι για το πώς θα εξαπλωνόταν η ασθένεια και πώς θα επηρέαζε την καθημερινότητά τους. Την 1η Μαρτίου 2020, τα Ηνωμένα Έθνη απελευθέρωσαν 15 εκατομμύρια δολάρια σε κεφάλαια για την υποστήριξη της παγκόσμιας αντιμετώπισης του COVID-19. Μια εβδομάδα αργότερα, στις 7 Μαρτίου, τα κρούσματα του COVID-19 έφτασαν τα 100.000. Αρκετές ημέρες μετά από αυτό, στις 11 Μαρτίου, το COVID-19 κηρύχθηκε πανδημία από τον ΠΟΥ. Ο COVID-19 μετατράπηκε γρήγορα από ένα σοβαρό πρόβλημα που φαινομενικά περιοριζόταν στην Κίνα, σε μια παγκόσμια κατάσταση έκτακτης ανάγκης σχεδόν εν μία νυκτί.

Μέχρι εκείνη τη στιγμή, η κατάσταση στη Γουχάν είχε εκτονωθεί μετά τη λήψη πρωτοφανών μέτρων για τον περιορισμό του ιού. Στην αρχή της επιδημίας, η Κίνα ανέφερε χιλιάδες νέα κρούσματα την ημέρα, τα οποία είχαν μειωθεί σε δεκάδες μέχρι τον Μάρτιο. Στην Ευρώπη, από την άλλη πλευρά, τα κρούσματα αυξάνονταν ραγδαία μέρα με τη μέρα, με την Ιταλία να καταγράφει τον πρωτοφανή αριθμό των 250 θανάτων στο 24ωρο μεταξύ 12ης και 13ης

Μαρτίου. Ως αποτέλεσμα, στις 13 Μαρτίου ο ΠΟΥ δήλωσε ότι η Ευρώπη είχε γίνει το επίκεντρο της πανδημίας. Την ίδια ημέρα, οι ΗΠΑ κήρυξαν κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

Για την αντιμετώπιση της πανδημίας τέθηκαν σε εφαρμογή αυστηρά μέτρα σε όλο τον κόσμο. Οι κοινωνικές αποστάσεις και οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί άρχισαν να τίθενται σε ισχύ τον Μάρτιο, μαζί με συμβουλές για τις κατάλληλες τεχνικές πλυσίματος των χεριών. Ωστόσο, αυτά τα μέτρα προβλέφθηκε ότι θα επιβράδυναν μόνο την εξάπλωση του ιού, οι επιστήμονες κατάλαβαν ότι για να ξεπεραστεί η πανδημία, έπρεπε να αναπτυχθεί ένα εμβόλιο. Στις 17 Μαρτίου 2020, ξεκινούν οι πρώτες δοκιμές εμβολίου COVID-19 σε ανθρώπους με το εμβόλιο mRNA της Moderna.

Γρήγορα κατέστη σαφές ότι οι αρχικοί περιορισμοί δεν ήταν αρκετοί για να σταματήσουν την εξάπλωση του COVID-19. Γρήγορα, οι περιορισμοί στις περισσότερες περιοχές έγιναν αυστηρότεροι, με το Ηνωμένο Βασίλειο να επιβάλλει κανόνα παραμονής στο σπίτι στις 26 Μαρτίου. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες εφάρμοσαν το δικό τους εθνικό lockdown στο ίδιο περίπου χρονικό διάστημα. Μέχρι τις 2 Απριλίου, τα συνολικά παγκόσμια κρούσματα του COVID-19 είχαν εκτοξευθεί στο 1 εκατομμύριο.

Η σοβαρότητα της πανδημίας ήρθε στο φως με αυτόν τον αριθμό και οι κυβερνήσεις έκαναν ό,τι μπορούσαν για να αναβάλουν την εξάπλωση του ιού προτού κηρυχθεί ασφαλές προς χρήση το εμβόλιο. Στις 6 Απριλίου, ο ΠΟΥ δημοσίευσε οδηγίες σχετικά με τη χρήση μάσκας, καθώς όλο και περισσότερα στοιχεία άρχισαν να αναδεικνύουν το ρόλο των αερολυμάτων στην εξάπλωση της νόσου.

Δύο χρόνια μετά το ξέσπασμα της πανδημίας, ο πλανήτης βρίσκεται αντιμέτωπος με μια νέα παραλλαγή του ιού, η οποία έφερε παγκόσμια αύξηση των κρουσμάτων. Σύμφωνα με στοιχεία του worldometers από την 16^η Φεβρουαρίου του 2022 έχουν εντοπιστεί συνολικά 417,146,414 κρούσματα κορονοϊού, είχαν σημειωθεί 5,861,190 θάνατοι από κορονοϊό, ενώ συνολικά 340,003,165 άνθρωποι έχουν αναρρώσει από τον ιό.

Όμως πέραν της υγειονομικής κρίσης παρουσιάστηκε ακόμη μία. Σε μία εποχή όπου η πληροφόρηση είναι πιο εύκολη από ποτέ, ένας πρωτοφανής αριθμός ψευδών ειδήσεων (fake news) έκανε την εμφάνισή του στο διαδίκτυο και αφορούσε τόσο τον κορονοϊό, την προέλευσή του καθώς και τα εμβόλια για την αντιμετώπιση της πανδημίας.

Φυσικά οι ψευδείς ειδήσεις δεν ήταν κάτι καινούριο πριν την πανδημία του κορονοϊού. Κρίσεις όπως η μεταναστευτική έχουν επίσης αποτελέσει προσοδοφόρο έδαφος για θεωρίες συνωμοσίας και ψευδείς ειδήσεις, ενώ οι νέες τεχνολογίες διευκολύνουν τόσο την πρόσβαση στην πληροφορία, αλλά αυξάνουν και τον αριθμό των ατόμων που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Σύμφωνα με στοιχεία του datareportal.com τον Ιανουάριο του 2022, 4,95 δισεκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο, ποσοστό αντίστοιχο με το 62,5% του συνολικού πληθυσμού του πλανήτη.

Επιπλέον, υπάρχουν πλέον λιγότεροι από 3 δισεκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο που δεν χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, σηματοδοτώντας ένα ακόμη σημαντικό ορόσημο στην πορεία μας προς την καθολική προσβασιμότητα.

Ο αριθμός αυτός εξακολουθεί να αυξάνεται, με τα πιο πρόσφατα στοιχεία μας να δείχνουν ότι 192 εκατομμύρια νέοι χρήστες συνδέθηκαν στο διαδίκτυο τους τελευταίους δώδεκα μήνες.

Οι χρήστες του Διαδικτύου αυξάνονται σήμερα με ετήσιο ρυθμό 4,0%, που αντιστοιχεί κατά μέσο όρο σε περισσότερους από μισό εκατομμύριο νέους χρήστες κάθε μέρα.

Ωστόσο, η πανδημία του κορονοϊού είχε μεγάλο αντίκτυπο στην έρευνα σχετικά με την αύξηση των χρηστών του Διαδικτύου, οπότε τα πραγματικά ποσοστά αύξησης μπορεί να είναι πολύ υψηλότερα από ό,τι υποδηλώνει ο ρυθμός αυτός.

Οι περισσότεροι χρήστες του Διαδικτύου (92,1%) χρησιμοποιούν κινητές συσκευές για να συνδεθούν στο Διαδίκτυο τουλάχιστον μερικές φορές, αλλά και οι υπολογιστές αντιπροσωπεύουν σημαντικό μερίδιο της διαδικτυακής δραστηριότητας.

Περίπου τα δύο τρίτα των χρηστών του διαδικτύου στις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου συνδέονται στο διαδίκτυο μέσω φορητών υπολογιστών και επιτραπέζιων υπολογιστών για τουλάχιστον ορισμένες από τις συνδεδεμένες δραστηριότητές τους.

2. Θέμα εργασίας – Μεθοδολογία

Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με το φαινόμενο των ψευδών ειδήσεων (fake news), τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες αλλά και στις ΗΠΑ, όπου μέσω της ανάλυσης ερευνών κοινής γνώμης θα προσπαθήσουμε να διαπιστώσουμε το εύρος της επιρροής των ψευδών ειδήσεων κατά του κορονοϊού και κατά πόσο επηρέασαν τις εμβολιαστικές εκστρατείες για τον COVID-19 και να σκιαγραφήσουμε το προφίλ των ατόμων που ανήκουν στο λεγόμενο «αντιεμβολιαστικό κίνημα».

Στο θεωρητικό πλαίσιο θα παρουσιάσουμε την ιστορία των ψευδών ειδήσεων, θα κάνουμε μια θεωρητική ανασκόπηση της ιστορίας των fake news, των θεωριών για τις ψευδείς ειδήσεις αλλά και τη συσχέτιση των fake news με την πανδημία του κορονοϊού.

3. Θεωρητικό πλαίσιο

I. Η ιστορία των Fake News

Τα fake news δεν είναι ακριβώς κάτι καινούργιο. Ήταν μέρος της ιστορίας των μέσων ενημέρωσης πολύ πριν από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, από την εφεύρεση του τυπογραφείου. Είναι αυτό που «πουλάνε» κυρίως τα ταμπλόιντ. Στο διαδίκτυο, οι μορφές τίτλων που ονομάζονται clickbait δελεάζουν τους ανθρώπους να κάνουν κλικ για να διαβάσουν περισσότερα, προσπαθώντας να μας σοκάρουν και να μας καταπλήξουν (cits.ucsb.edu).

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα ψευδών ειδήσεων σε όλη την ιστορία. Χρησιμοποιήθηκαν από τις ναζιστικές μηχανές προπαγάνδας για να δημιουργήσουν ένα αντισημιτικό μίσος. Έπαιξαν ρόλο στην πυροδότηση του Διαφωτισμού, όταν η αντιεπιστημονική εξήγηση της Καθολικής Εκκλησίας για τον σεισμό της Λισαβόνας το 1755 ώθησε τον Βολταίρο να μιλήσει κατά της θρησκευτικής κυριαρχίας. Στη δεκαετία του 1800 στις ΗΠΑ, το ρατσιστικό συναίσθημα οδήγησε στη δημοσίευση ψευδών ιστοριών για την υποτιθέμενη κατωτερότητα και τα εγκλήματα των Αφροαμερικανών.

Στη δεκαετία του 1890, οι αντίπαλοι εκδότες εφημερίδων Τζόζεφ Πούλιτцер και Γουίλιαμ Χερστ ανταγωνίζονταν να προσελκύσουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κοινό μέσω του εντυπωσιασμού και της αναφοράς φημών σαν να ήταν γεγονότα, μια πρακτική που έγινε γνωστή εκείνη την εποχή ως "κίτρινη δημοσιογραφία". Οι απίστευτες ειδήσεις τους έπαιξαν ρόλο στο να οδηγηθούν οι ΗΠΑ στον Ισπανοαμερικανικό Πόλεμο του 1898. Τελικά υπήρξε αντίδραση κατά της έλλειψης δημοσιογραφικής ακεραιότητας: Το κοινό απαιτούσε πιο αντικειμενικές και αξιόπιστες πηγές ειδήσεων, γεγονός που δημιούργησε μια θέση την οποία οι New York Times δημιουργήθηκαν για να καλύψουν στις αρχές του 20ού αιώνα. Η κίτρινη δημοσιογραφία έγινε λιγότερο συνηθισμένη. Μέχρι που η άνοδος των ειδήσεων που βασίζονται στο διαδίκτυο τα επανέφερε όλα σε πλήρη ισχύ.

Ένα από τα κίνητρα για τις εφημερίδες του 1890 που ασχολούνταν με την κίτρινη δημοσιογραφία είναι το ίδιο με αυτό των δημιουργών ψευδών ειδήσεων σήμερα: Οι υπερβολικές ειδήσεις με σοκαριστικούς τίτλους τραβούν την προσοχή και πουλάνε έντυπα (ή δίνουν περισσότερα «κλικς»), εξασφαλίζοντας έτσι μεγαλύτερα έσοδα μέσω των διαφημίσεων. Με τη μορφή των παραδοσιακών ειδησεογραφικών μέσων, οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν μάθει καλύτερα από το να παίρνουν τα εξωφρενικά ειδησεογραφικά άρθρα τόσο σοβαρά όσο τα έπαιρναν στο απόγειο της εποχής της κίτρινης δημοσιογραφίας. Πιο πρόσφατα, τα ταμπλόιντ, όπως το National Enquirer και το New York Sun, και τα περιοδικά της μόδας, όπως το The Freak και το The Wet Dog, είναι γενικά γνωστά ως πηγές ψευδών

ειδήσεων. Ομοίως, οι άνθρωποι αναγνωρίζουν ότι οι παραγωγές ειδήσεων-παρωδία στο διαδίκτυο και στην τηλεόραση διαθέτουν σάτιρα και ειρωνικές, αλλά μη πραγματικές, αναφορές στα τρέχοντα γεγονότα.

Αλλά αυτή η σαφήνεια δεν είναι διαθέσιμη όταν οι ειδήσεις εμφανίζονται εκτός πλαισίου μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Φυσικά, οι ψευδείς ειδήσεις έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί ως όρος για να προσπαθήσουν να απαξιώσουν ειδήσεις που δεν αρέσουν σε άτομα (ιδίως στον πρώην Αμερικανό πρόεδρο Trump), προκειμένου να υποδηλώσουν ότι επινοήθηκαν ή ότι μεγαλοποιούν κάτι που θα έπρεπε να είναι ασήμαντο (ακόμη και αν άλλες πηγές μπορούν να επαληθεύσουν την πραγματική τους ακρίβεια). Σε μια συνομιλία με τον Lou Dobbs του Fox Business τον Οκτώβριο του 2017, ο Trump ισχυρίστηκε ότι "ο ίδιος είχε πραγματικά ξεκινήσει όλο αυτό το θέμα των "ψεύτικων ειδήσεων". Κατά ειρωνεία της τύχης, η Χίλαρι Κλίντον χρησιμοποίησε τον όρο σε μια ομιλία της δύο ημέρες πριν από την πρώτη χρήση της φράσης από τον Trump (M. Wendling, 2018). Παρόλο που ο Ντόναλντ Τραμπ μπορεί να οικειοποιήθηκε τον όρο με έναν εντελώς νέο τρόπο, ο ίδιος ο όρος χρησιμοποιείται εδώ και πολλά χρόνια. Οι πρώτες τεκμηριωμένες χρήσεις του όρου σημειώθηκαν τη δεκαετία του 1890, σύμφωνα με το Merriam Webster.

Πώς οι σύγχρονες ψευδείς ειδήσεις είναι διαφορετικές

Ανεξάρτητα από το ποιος ξεκίνησε το θέμα των "fake news", οι ψεύτικες ειδήσεις στη σύγχρονη μορφή τους διαφέρουν από τις ιστορικές μορφές δημοσιογραφικής ανοησίας στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης. Η ταχύτητα με την οποία διαδίδονται και το μέγεθος της επιρροής τους τα τοποθετεί σε μια διαφορετική κατηγορία από τα ιστορικά «ξαδέλφια» τους. Υπάρχουν τρία μοναδικά μέρη στις σύγχρονες ψευδείς ειδήσεις που τις καθιστούν διαφορετικές από τις παλαιότερες ποικιλίες σκόπιμα υπερβολικών ή ψευδών αναφορών: το ποιος, το τι και το πώς.

Οι ψεύτικες ειδήσεις δημιουργούνται και διαδίδονται είτε από άτομα με ιδεολογικά συμφέροντα, όπως οι Ρώσοι πράκτορες, είτε από άτομα με γνώσεις στον υπολογιστή που θέλουν να βγάλουν χρήματα, όπως οι έφηβοι που ζουν σε βαλκανικές χώρες και ορισμένοι Αμερικανοί των προαστίων. Δηλαδή, στην συγκεκριμένη κατηγορία δεν αναφερόμαστε σε εκδότες εφημερίδων.

Συχνά πρόκειται για συνειδητή διαστρέβλωση και παραπλάνηση της πηγής των ειδήσεων, όχι μόνο του περιεχομένου. Σε ένα τραγικό παράδειγμα, ένα βίντεο που αρχικά αποτελούσε μέρος μιας ανακοίνωσης δημόσιας υπηρεσίας για να βοηθήσει τους ανθρώπους να είναι σε επαγρύπνηση κατά των απαγωγών παιδιών στο Πακιστάν, "επεξεργάστηκε για να μοιάζει με

πραγματική απαγωγή... (και) έγινε viral", οδηγώντας σε θανατηφόρες επιθέσεις εναντίον αθώων ανθρώπων που ήταν ύποπτοι για απαγωγή (V. Goel, S. Raj, και P. Ravichkairan, 2018).

Τρία χαρακτηριστικά της παρουσίασης των ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κάνουν τους ανθρώπους πιο πιθανό να πέσουν πάνω σε ψεύτικες ειδήσεις.

Πρώτον, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (ΜΚΔ) λειτουργούν ως συσσωρευτές ειδήσεων: Συγκεκριμένοι χρήστες ενδιαφέρονται μόνο για την «κατανάλωση» πληροφοριών και αδιαφορούν για την προέλευσή τους. Έτσι, τα ΜΚΔ συλλέγουν και παρουσιάζουν ειδήσεις από μια μεγάλη ποικιλία μέσων, ανεξάρτητα από την ποιότητα, την αξιοπιστία ή τις πολιτικές τάσεις της αρχικής πηγής. Χωρίς να είναι σαφής η αίσθηση της αξιοπιστίας της αρχικής πηγής, είναι εύκολο για όσους θέλουν να παραπλανήσουν το κοινό, να κάνουν τις ψεύτικες ιστορίες τους να προσεγγίσουν την μέγιστη προβολή των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης. Εάν οι αναγνώστες δεν μπορούν να αναγνωρίσουν εύκολα ποιος έγραψε ή παρείχε πληροφορίες για μια ιστορία, είναι δύσκολο να κρίνουν την αξιοπιστία της χωρίς περίπλοκο έλεγχο των γεγονότων, τον οποίο οι περισσότεροι άνθρωποι δεν κάνουν (M. Potthast, S. Kopsel, B. Stein, και M. Hagen, 2016).

Δεύτερον, πολλές ειδήσεις μεταδίδονται στους ανθρώπους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέσω των φίλων τους ή των ανθρώπων που ακολουθούν, μαζί με τη σιωπηρή ή ρητή υποστήριξή τους για την ιστορία, όπως ένα share, like ή retweet. Αυτές οι σιωπηρές συστάσεις κάνουν τους ανθρώπους να αποδέχονται περισσότερο τα μηνύματα που λαμβάνουν. Στις εφαρμογές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, "πολλά μηνύματα μοιράζονται σε ομάδες και όταν προωθούνται, δεν υπάρχει καμία ένδειξη για την προέλευσή τους. Ψευδείς ιστορίες συχνά εμφανίστηκαν να προέρχονται από την οικογένεια και τους φίλους" (Chen, N. J. Conroy, και V. L. Rubin, 2018).

Τρίτον, συναφώς, οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης επισημαίνουν αυτόματα τα άρθρα με ενδείξεις της δημοτικότητας τους (τον αριθμό των προβολών ή των likes που έχουν λάβει, κάτι που περιπλέκεται ακόμη περισσότερο από τα διαδικτυακά «ρομπότ» που μπορούν να διογκώνουν συστηματικά τους δείκτες δημοτικότητας), γεγονός που επίσης κάνει τους ανθρώπους πιο πιθανό να συντονιστούν σε μια ιστορία όταν αυτοί οι αριθμοί είναι υψηλοί (B. Vijgen, 2014).

Έτσι, ενώ η ιστορία προσφέρει κάποια σημαντικά μαθήματα, δεν πρόκειται πλέον για τις ψεύτικες ειδήσεις που συναντούσαμε πριν 2-3 γενιές.

II. Θεωρία των Fake News

Μορφές ακούσιας παραπληροφόρησης, σκόπιμης παραπληροφόρησης και κακόβουλης παραπληροφόρησης

Ο λόγος περί «ψευδών ειδήσεων» συχνά συγγέει δύο έννοιες: την ακούσια παραπληροφόρηση και τη σκόπιμη παραπληροφόρηση. Είναι σκόπιμο, επομένως, να προτείνουμε έναν ορισμό της παραπληροφόρησης ως πληροφορίας που είναι λανθασμένη αλλά το άτομο που τη διαδίδει πιστεύει ότι είναι αληθής. Η σκόπιμη παραπληροφόρηση είναι η πληροφορία που είναι λανθασμένη και το άτομο που τη διαδίδει γνωρίζει ότι είναι λανθασμένη. Είναι ένα εσκεμμένο, εκ προθέσεως ψεύδος και συνεπάγεται την ενεργό παραπλάνηση από κακοήθεις δρώντες (Karlova και Fisher, 2012). Μία τρίτη κατηγορία μπορεί να ονομαστεί «κακόβουλη πληροφόρηση»: είναι η πληροφορία που βασίζεται στην πραγματικότητα αλλά χρησιμοποιείται για να βλάψει κάποιο πρόσωπο, οργανισμό ή χώρα. Ένα παράδειγμα είναι μια είδηση που αποκαλύπτει τον σεξουαλικό προσανατολισμό ενός ανθρώπου χωρίς να συντρέχει λόγος δημοσίου συμφέροντος. Είναι σημαντικό να διακρίνουμε τα μηνύματα που είναι αληθή από αυτά που είναι ψευδή αλλά και αυτά που είναι αληθή (ή εν μέρει αληθή) αλλά δημιουργούνται, παράγονται ή διαδίδονται από «δρώντες» που έχουν πρόθεση να βλάψουν και όχι να υπηρετήσουν το δημόσιο συμφέρον.

Αυτού του είδους η κακόβουλη πληροφόρηση – όπως η αληθής πληροφορία που παραβιάζει την ιδιωτικότητα κάποιου προσώπου χωρίς να συντρέχει λόγος δημοσίου συμφέροντος – παραβαίνει τις αρχές και τη δεοντολογία της δημοσιογραφίας. Ανεξάρτητα από τις παραπάνω εννοιολογικές διαφοροποιήσεις, οι επιπτώσεις στο πληροφοριακό περιβάλλον και την κοινωνία μπορεί να είναι παρόμοιες (π.χ. αλλοίωση της ακεραιότητας των δημοκρατικών διαδικασιών, μείωση των ποσοστών εμβολιασμού). Επιπρόσθετα, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις παρατηρούνται συνδυασμοί των τριών αυτών εννοιολογήσεων και υπάρχουν τεκμήρια που δείχνουν ότι μεμονωμένα παραδείγματα του ενός τύπου (παρα)πληροφόρησης συνοδεύονται από άλλους. Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντικό να έχουμε υπόψη αυτές τις διαφοροποιήσεις καθώς οι αιτίες, οι τεχνικές και οι τρόποι αντιμετώπισης μπορεί να διαφέρουν.

Στις Προεδρικές εκλογές στη Γαλλία το 2017 μπορούμε να βρούμε παραδείγματα που καταδεικνύουν και τους τρεις τύπους «πληροφοριακής αταξίας» (UNESCO, «Fake news” and Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training, 2018).

1. Παραδείγματα σκόπιμης παραπληροφόρησης: Μία από τις απόπειρες απάτης κατά τη διάρκεια της γαλλικής προεκλογικής εκστρατείας ήταν η δημιουργία ενός καλοεπεξεργασμένου αντιγράφου της Βελγικής εφημερίδας Le Soir με ένα αναληθές άρθρο που ισχυριζόταν ότι ο υποψήφιος για την προεδρία Emmanuel Macron χρηματοδοτούνταν

από τη Σαουδική Αραβία. Ένα άλλο παράδειγμα ήταν η κυκλοφορία εγγράφων στο διαδίκτυο με τον ψευδή ισχυρισμό ότι ο Macron είχε δημιουργήσει έναν υπεράκτιο (offshore) τραπεζικό λογαριασμό στις Μπαχάμες (The Observers, 2017). Τέλος, σκόπιμη παραπληροφόρηση είχε διαδοθεί μέσω των λεγόμενων «καταιγίδων στο Twitter» κατά τις οποίες χαλαρά συνδεδεμένα δίκτυα ατόμων χρησιμοποίησαν ταυτόχρονα το Twitter με πανομοιότυπα hashtags και μηνύματα για να διαδώσουν φήμες για την προσωπική ζωή του Macron.

Παραδείγματα παραπληροφόρησης: Η τρομοκρατική επίθεση στο Champs Elysees του Παρισιού στις 20 Απριλίου 2017 στάθηκε αφορμή για αρκετά περιστατικά παραπληροφόρησης (Cross Check project: Channel 4, 2017), όπως συμβαίνει σχεδόν σε όλες τις περιστάσεις έκτακτων ειδήσεων. Χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης δημοσίευσαν εν αγνοία τους αρκετές φήμες, συμπεριλαμβανομένης, για παράδειγμα, της είδησης ότι σκοτώθηκε ένας δεύτερος αστυνομικός. Οι άνθρωποι που διαδίδουν περιεχόμενο αυτού του είδους σπάνια το πράττουν με σκοπό να βλάψουν. Αντίθετα, παρασύρονται από τη στιγμή προσπαθώντας να βοηθήσουν, αλλά αποτυγχάνουν να ελέγξουν και να επαληθεύσουν τις πληροφορίες που μοιράζονται με άλλους.

Παραδείγματα κακόβουλης πληροφόρησης: Ένα αξιοσημείωτο περιστατικό κακόβουλης πληροφόρησης συνέβη όταν διέρρευσαν μηνύματα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του Emmanuel Macron λίγο πριν τον δεύτερο γύρο των εκλογών στις 7 Μαΐου 2017. Τα μηνύματα θεωρήθηκαν αυθεντικά. Ωστόσο, η διοχέτευση ιδιωτικών πληροφοριών στη δημόσια σφαίρα λίγα λεπτά πριν την καθιερωμένη προεκλογική απαγόρευση κάθε ειδησεογραφικής κάλυψης, αμέσως πριν την ψηφοφορία, δείχνει ότι η διαρροή είχε προσχεδιαστεί για να δημιουργήσει τη μέγιστη βλάβη στην εκστρατεία του Macron.

Οι κατηγορίες της σκόπιμης παραπληροφόρησης, της ακούσιας παραπληροφόρησης και της κακόβουλης πληροφόρησης που περιγράφηκαν παραπάνω δεν πρέπει να συγχέονται με διαφορετικούς προσανατολισμούς των αυθεντικών ειδησεογραφικών αφηγήσεων.

Οι αφηγήσεις στο πλαίσιο της έγκυρης δημοσιογραφίας ενδέχεται να διαφέρουν μεταξύ τους και η παρουσία τους δεν σημαίνει ότι η δημοσιογραφία χάνει τα διακριτικά χαρακτηριστικά της συγκρινόμενη με άλλες μορφές επικοινωνίας, όπως οι επτά μορφές που παρατίθενται παρακάτω:

1. Σάτιρα και Παρωδία: Η συμπερίληψη της σάτιρας σε μια τυπολογία για τη σκόπιμη παραπληροφόρηση και την ακούσια παραπληροφόρηση ίσως να προκαλεί έκπληξη. Η σάτιρα και η παρωδία μπορούν να θεωρηθούν μια μορφή τέχνης. Ωστόσο, σε έναν κόσμο όπου οι άνθρωποι όλο και περισσότερο λαμβάνουν πληροφορίες μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, προκαλείται σύγχυση όταν ένας ιστοχώρος δεν γίνεται αντιληπτός ως σατιρικός.

2. Εσφαλμένη σύνδεση: Όταν οι τίτλοι, τα οπτικά στοιχεία ή οι λεζάντες δεν ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο μιας είδησης, αυτό αποτελεί παράδειγμα εσφαλμένης σύνδεσής τους. Το πιο κοινό παράδειγμα αυτού του τύπου περιεχομένου είναι οι τίτλοι που λειτουργούν ως «δόλωμα» (clickbait). Λόγω του αυξανόμενου ανταγωνισμού για την προσοχή του κοινού, οι συντάκτες υποχρεώνονται όλο και περισσότερο να γράφουν τίτλους για να προσελκύσουν κλικ, ακόμη και αν οι αναγνώστες αισθανθούν «εξαπατημένοι» όταν διαβάσουν το άρθρο.

3. Παραπλανητικό Περιεχόμενο: Αυτός ο τύπος περιεχομένου αναφέρεται στην παραπλανητική χρήση πληροφοριών για να πλαισιωθούν θέματα ή άτομα με συγκεκριμένους τρόπους περικόπτοντας φωτογραφίες ή κάνοντας επιλεκτική χρήση παραθεμάτων ή στατιστικών στοιχείων.

4. Εσφαλμένο πλαίσιο: Ένας από τους λόγους για τους οποίους ο όρος «ψευδείς ειδήσεις» είναι τόσο ακατάλληλος είναι επειδή πολλές φορές συναντούμε αυθεντικό περιεχόμενο που αναδημοσιεύεται εκτός πλαισίου.

5. Ψευδεπίγραφο περιεχόμενο: Σοβαρά ζητήματα εγείρονται όταν η υπογραφή των δημοσιογράφων χρησιμοποιείται σε άρθρα που δεν έγραψαν ή τα λογότυπα των ειδησεογραφικών οργανισμών χρησιμοποιούνται σε βίντεο ή εικόνες που αυτοί δεν δημιούργησαν.

6. Παραποιημένο Περιεχόμενο: Το παραποιημένο περιεχόμενο αναφέρεται στην περίπτωση παραποίησης του αυθεντικού περιεχομένου με σκοπό την εξαπάτηση.

7. Πλαστό περιεχόμενο: Το περιεχόμενο αυτού του είδους μπορεί να έχει μορφή κειμένου, όπως οι εξολοκλήρου πλαστοί «ειδησεογραφικοί ιστοχώροι». Μπορεί επίσης να έχει μορφή οπτικού περιεχομένου. Αυτά τα εικονικά στοιχεία στόχευαν μειονότητες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά την περίοδο κορύφωσης των προεδρικών εκλογών στις ΗΠΑ (UNESCO, 2018).

Δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός των ψευδών ειδήσεων (Shu et al. 2017). Με βάση μια έρευνα άρθρων που δημοσιεύθηκαν μεταξύ 2003 και 2017, οι Tandoc et al (2018) προτείνουν μια τυπολογία για το πώς μπορεί να λειτουργήσει η έννοια: σάτιρα, παρωδία, κατασκευή, χειραγώγηση, προπαγάνδα και διαφήμιση. Οι Waszak et al (2018) προτείνουν μια παρόμοια τυπολογία (με τις επικαλυπτόμενες κατηγορίες των κατασκευασμένων ειδήσεων, των χειραγωγημένων ειδήσεων και των διαφημιστικών ειδήσεων), αλλά προσθέτουν τις "άσχετες ειδήσεις" για να συλλάβουν τη συνύπαρξη όρων και θεμάτων υγείας για την υποστήριξη άσχετων επιχειρημάτων. Οι Shu et al (2017) αναφέρουν την επαληθεύσιμη έλλειψη αυθεντικότητας και την πρόθεση εξαπάτησης ως γενικά χαρακτηριστικά των ψευδών ειδήσεων. Κάνοντας μια διάκριση μεταξύ των ψευδών ειδήσεων

και των θρασυτάτων ψευδών ειδήσεων, οι Tandoc et al (2018) υποστηρίζουν ότι "ενώ οι ειδήσεις κατασκευάζονται από τους δημοσιογράφους, φαίνεται ότι οι ψευδείς ειδήσεις συν-κατασκευάζονται από το κοινό, διότι η πλαστότητά τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το αν το κοινό αντιλαμβάνεται την πλαστότητα ως πραγματική. Χωρίς αυτή την πλήρη διαδικασία εξαπάτησης, οι ψευδείς ειδήσεις παραμένουν ένα έργο μυθοπλασίας".

Ο Πλειός (2021), υιοθετεί έναν διαφορετικό ορισμό για τα fake news. Δεν τα ορίζει ως ψευδείς ειδήσεις αλλά ως παραποιημένες. Οι παραποιημένες ειδήσεις είναι το προϊόν της ειδησεοποίησης της προπαγάνδας (και αντιστρόφως της προπαγανδοποίησης των ειδήσεων). Η αλλαγή αυτή δεν μπορεί να κατανοηθεί, αν δεν λάβουμε υπόψη μας το κοινωνικό πλαίσιο εντός του οποίου συντελείται η ειδησεοποίηση της προπαγάνδας.

Η σχέση ειδήσεων και ψεύδους είναι σύνθετη. Οι ειδήσεις που περιέχουν κατά τα μέτρα μιας εποχής ψεύδος σε ορισμένη μορφή είναι «ψευδεπίγραφες ειδήσεις». Οι ψευδεπίγραφες ειδήσεις συνιστούν έννοια γένος που περιλαμβάνει διάφορα είδη, κυριότερα των οποίων είναι τα εξής:

Πρώτον, οι ειδήσεις οι οποίες μπορεί να είναι αναληθείς, ανακριβείς κ.λπ. ως προς τον τύπο λόγου που χρησιμοποιείται. Πρόκειται για ρηματικές συνθέσεις που εμφανίζονται με τη μορφή των ειδήσεων, ενώ ανήκουν σε άλλη ρηματική κατηγορία, η οποία είναι μυθοπλαστική (π.χ. κινηματογραφική ταινία που προβάλλεται ως ρεπορτάζ) ή άλλη τεκμηριωτική. Αυτές είναι οι «ψεύτικες» ειδήσεις.

Δεύτερον, εκείνες οι ειδήσεις οι οποίες είναι αναληθείς, αναξιόπιστες κ.λπ. ως προς το περιεχόμενό τους, δηλαδή ως προς τα γεγονότα που περιγράφουν. Σε αυτές περιλαμβάνονται τόσο εκείνες που περιγράφουν πρωτογενώς ένα γεγονός όσο και εκείνες που παραποιούν, σε δευτερογενές δημοσίευμα, ένα άλλο, πρωτογενές δημοσίευμα. Τις ειδήσεις αυτές τις αποκαλούμε παραποιητικές. Το κύριο γνώρισμα των ψεύτικων και των παραποιητικών ειδήσεων είναι ότι παραποιούν (είτε τη ρηματική φόρμα με την οποία εμφανίζεται το περιεχόμενο είτε το ίδιο το περιεχόμενο). Αυτές τις δύο κατηγορίες ειδήσεων τις αποκαλούμε παραποιημένες και αποτελούν το αντικείμενο μελέτης μας. Οι ειδήσεις που θεωρούνται ως fake news ανήκουν κατ' εξοχήν σ' αυτή την ομάδα, γι' αυτό αποδίδουμε και χρησιμοποιούμε στα ελληνικά τον αγγλικό όρο fake news ως «παραποιημένες ειδήσεις».

Τέλος, τρίτον, υπάρχει μια ακόμα κατηγορία αναληθών, αναξιόπιστων κ.λπ. ειδήσεων στις οποίες είναι αναληθής, αναξιόπιστη κ.λπ. τόσο η ρηματική φόρμα όσο και το περιεχόμενο (τα πραγματολογικά γεγονότα). Οι παραποιημένες ειδήσεις έχουν δύο όψεις. Η μία όψη του ζητήματος αφορά τις επιμέρους παραποιημένες ειδήσεις. ώς εκ τούτου, τις μεμονωμένες ειδήσεις που έχουν παραποιηθεί τις χαρακτηρίζουμε ως «παραποιημένες ειδήσεις» (fake news) και την καθεμία εξ αυτών ως παραποιημένη είδηση. Ωστόσο, υπάρχει μια ακόμα

πλευρά του ζητήματος, η οποία συχνά μένει αθέατη. Οι παραπονημένες ειδήσεις δεν αποτελούν μόνο ένα τυχαίο σύνολο μεμονωμένων περιπτώσεων αλλά και ένα φαινόμενο, το οποίο είναι κάτι περισσότερο από το εκάστοτε άθροισμα επιμέρους περιπτώσεων παραποίησης των γεγονότων, καθώς έχει συστημικό χαρακτήρα στο σύγχρονο επικοινωνιακό τοπίο.

Το φαινόμενο αυτό χαρακτηρίζεται από τον Πλειό (2021) ως «παραποιημένη ενημέρωση» ή ως φαινόμενο των παραποιημένων ειδήσεων.

Σύμφωνα με τον Πλειό (2021), η διαφορά μεταξύ παραποιημένων ειδήσεων (τις οποίες μελετάμε) και ψευδών είναι διαφορά κλίμακας/βαθμίδας ψευδοποίησης.

III. Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης τον καιρό της πανδημίας

Ο όρος κοινωνικά μέσα περιγράφει "διαδραστικές τεχνολογίες που διαμεσολαβούνται από υπολογιστή και διευκολύνουν τη δημιουργία ή την ανταλλαγή πληροφοριών, ιδεών, επαγγελματικών ενδιαφερόντων και άλλων μορφών έκφρασης μέσω εικονικών κοινοτήτων και δικτύων" (Obar JA και Wildman S, 2015). Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει μια μεγάλη ποικιλία δημοφιλών πλατφορμών, όπως το Twitter, το Facebook, το Instagram, το LinkedIn, ιστολόγια, το WeChat και το Whatsapp.

Με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης να διαδραματίζουν αναπόσπαστο ρόλο στην καθημερινή μας ζωή, ο τρόπος επικοινωνίας μας έχει αλλάξει δραματικά.

Πολλές χώρες έχουν διαχειριστεί την έξαρση του κορονοϊού μέσω της χρήσης στρατηγικών "φυσικής αποστασιοποίησης", η οποία περιλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό τον περιορισμό της φυσικής επαφής στο ελάχιστο που απαιτείται για την καθημερινή διαβίωση. Αυτό έχει αυξήσει τη χρήση και την εξάρτηση από πλατφόρμες για τη διατήρηση της σύνδεσης για εργασιακούς, εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς σκοπούς, όπως το Zoom και το Microsoft Teams τα οποία έχουν σημειώσει εκθετική αύξηση των χρηστών κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (marketwatch, 2020).

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία εξ ορισμού περιλαμβάνουν άτομα που σχετίζονται μεταξύ τους, αποτελούν νέο και γόνιμο έδαφος για τη διερεύνηση των κινήτρων της κοινωνικής συμπεριφοράς στο διαδίκτυο. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι σημαντικές έρευνες έχουν ασχοληθεί με το ερώτημα γιατί οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε ποικίλα πλαίσια. Έχουν εντοπιστεί κυριολεκτικά εκατοντάδες κίνητρα που διέπουν τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τα κοινωνικά μέσα σε μια μεγάλη ποικιλία πλαισίων, συμπεριλαμβανομένων των ιστολογίων, του Twitter, των εικονικών κόσμων, του YouTube και πολλών άλλων (Novak, 2008). Σε μια ανασκόπηση περισσότερων από 30 άρθρων που εξέτασαν πάνω από 100 στόχους, σκοπούς ή κίνητρα για

τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ο Novak (2008) αποκάλυψε όχι λιγότερες από 22 διαφορετικές κατηγορίες κινήτρων για τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Σε αυτές περιλαμβάνονται, για παράδειγμα, η επίτευξη ενός στόχου (Kuznetsov, 2006), η πληροφόρηση (Weiss, Lurie, Macinnis, 2008), η πίεση από κοντινά τους άτομα (Jung, Youn και McClung 2007), η θετική εμπειρία (Hoffman και Novak 2009), η αυτογνωσία (Zhao, Grasmuck και Martin 2008) και η κοινωνική αλληλεπίδραση (Lenhardt και Fox 2006), μεταξύ άλλων.

Σύμφωνα με το digitalcommerce360.com, ο COVID-19 και οι συνακόλουθες οδηγίες για παραμονή στο σπίτι έχουν αλλάξει σχεδόν τα πάντα, συμπεριλαμβανομένης της σχέσης μας με το διαδίκτυο, του πόσο συχνά το χρησιμοποιούμε και πώς το χρησιμοποιούμε.

Είμαστε online περισσότερο από ποτέ, δουλεύουμε από το σπίτι, παρακολουθούμε το σχολείο από το σπίτι, ενημερωνόμαστε με φίλους μέσω βιντεοκλήσεων. Και καθώς τα καταστήματα και τα εστιατόρια σε όλο τον κόσμο έκλειναν τις πόρτες τους για μήνες, όλοι μας κατευθυνθήκαμε στο διαδίκτυο για να παραγγείλουμε βασικά είδη online, προκαλώντας πρωτοφανή αριθμό online παραγγελιών.

Σε μια έρευνα σε 4.500 άτομα στις ΗΠΑ η πλειοψηφία των ερωτηθέντων συμφώνησε ότι η κατανάλωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (72%) και οι αναρτήσεις (43%) αυξήθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Η πλειονότητα δήλωσε ότι δεν μείωσε τον χρόνο της σε καμία από τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιεί. Οι ερωτηθέντες χρησιμοποίησαν περισσότερο το Instagram (44%) - στη συγκεκριμένη πλατφόρμα οι ερωτηθέντες αύξησαν επίσης περισσότερο τη συνολική κατανάλωσή τους κατά τη διάρκεια της καραντίνας (69%).

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων επιμένει στις πλατφόρμες που γνωρίζει. Όμως, από εκείνους που δοκίμασαν μια νέα πλατφόρμα, η πλατφόρμα που επέλεξαν ήταν το TikTok (33%). Αυτό δεν θα πρέπει να αποτελεί έκπληξη, διότι το Instagram (30%), το TikTok (24%) και το YouTube (21%) είναι οι προτιμώμενες πλατφόρμες για χρήση ως διαφυγή ή για χρήση καθαρά για διασκέδαση κατά τη διάρκεια αυτών των περιόδων.

Καθώς όλοι περνάμε περισσότερο χρόνο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η ανάγνωση για την πανδημία μπορεί να γίνει συντριπτική. Ωστόσο, περισσότεροι από τους μισούς από τους ερωτηθέντες δεν αποφεύγουν επί του παρόντος καμία από τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης λόγω της υπερφόρτωσης με πληροφορίες COVID-19. Από τους ερωτηθέντες που αποφεύγουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αποφεύγουν κυρίως το Facebook (20%), ακολουθούμενο από το Twitter (12%). Σχεδόν οι μισοί (42%) των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι δεν υπάρχει κάποια προτιμώμενη πλατφόρμα στην οποία απευθύνονται για πληροφορίες ή ενημερώσεις σχετικά με το COVID-19.

Καθώς η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχει αυξηθεί, οι ερωτηθέντες φαίνεται να έχουν παρατηρήσει μια αλλαγή στο τι δημοσιεύουν οι ίδιοι και οι άλλοι κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Το 42% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το περιεχόμενο που αναρτούν κατά τη διάρκεια της πανδημίας είναι παρόμοιο με αυτό που αναρτούσαν πριν. Ωστόσο, το 33% ανέφερε ότι προσπαθούν να αποφεύγουν αναρτήσεις που οι άλλοι μπορεί να εκλάβουν ως άτονες. Φαίνεται ότι υπάρχει μια μετατόπιση στα χρονοδιαγράμματα των ανθρώπων λόγω των σημερινών γεγονότων. Πριν από την πανδημία, οι ερωτηθέντες θεωρούσαν ότι ο συνολικός τόνος του περιεχομένου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιούσαν ήταν "πάρα πολλές πληροφορίες με selfies και ενημερώσεις για την καθημερινότητα" (26%), ακολουθούμενος από το "θετικό" (29%). Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οι ερωτηθέντες αισθάνονται ότι ο τόνος του περιεχομένου είναι "συντριπτικός" (17%), "υπερφόρτωση πληροφοριών" (15%) και "αγχωτικός" (15%).

Καθώς τα θέματα κοινωνικής και φυλετικής δικαιοσύνης έχουν γίνει κεντρικό θέμα της τρέχουσας επικαιρότητας, ιδίως στις ΗΠΑ, το 86% των ερωτηθέντων συμφώνησε ή συμφώνησε απόλυτα ότι έχει παρατηρηθεί αλλαγή στο περιεχόμενο που βλέπει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Είπαν ότι το περιεχόμενο είναι πλέον "πολιτικό", "συντριπτικό" και "αγχωτικό". Σχεδόν οι μισοί (49%) των ερωτηθέντων συμφώνησαν ότι έχουν αλλάξει τη συμπεριφορά τους ως προς τις αναρτήσεις λόγω των τρεχόντων γεγονότων. Από τους ερωτηθέντες που έχουν αλλάξει τη συμπεριφορά ανάρτησης, το 43% μοιράζεται περισσότερες πληροφορίες και πηγές που σχετίζονται με τα τρέχοντα γεγονότα, το 42% απέχει από την κοινοποίηση τόσων πολλών selfies και προσωπικών ενημερώσεων και το 37% μοιράζεται περισσότερο περιεχόμενο που υποστηρίζει συγκεκριμένους σκοπούς.

Οι χρήστες των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, ανέφεραν ότι καθοδηγούνται από διάφορα κίνητρα, όπως η επιθυμία για ψυχαγωγία, η επιθυμία για ενημέρωση και η επιθυμία να γνωρίζουν τις κοινωνικές δραστηριότητες των φίλων τους (Kietzmann et al., 2011- Quan-Haase και Young, 2010). Πρόσφατες μελέτες έχουν επίσης επισημάνει ότι οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούνται συχνά για σκοπούς αυτοπροβολής και επιδειξιομανίας (Islam et al., 2019). Ως εκ τούτου, οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης διαφέρουν από την ανταλλαγή άμεσων μηνυμάτων, η οποία είναι πιο προσωπική, λιγότερο αυτοπροβαλλόμενη, πιο άμεση και καθοδηγείται από την επιθυμία διατήρησης και ανάπτυξης σχέσεων (Quan-Haase και Young, 2010). Οι σύγχρονες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, προσφέρουν πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι μπορούν να αλληλεπιδρούν, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών δραστηριοτήτων, των άμεσων μηνυμάτων, της ανταλλαγής φωτογραφιών, της

ροής βίντεο και της ανταλλαγής ειδήσεων και άρθρων. Τα οικοσυστήματα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να προκαλέσουν ή να ενισχύσουν τη διαστρωμάτωση των ανθρώπων σε κοινωνικές υποομάδες που χαρακτηρίζονται από το ότι έχουν παρόμοιο μυαλό (Guerra et al., 2013). Αυτό είναι αποτέλεσμα των επιλογών των ίδιων των ατόμων λόγω ψυχολογικών τάσεων, καθώς και των συστημάτων συστάσεων που βασίζονται στην τεχνητή νοημοσύνη και έχουν ως στόχο να παρέχουν στους χρήστες περιεχόμενο που είναι πιθανό να τους αρέσει (Sprohr, 2017). Η έλλειψη κριτικής σκέψης και η ενίσχυση των ριζοσπαστικών ιδεών από τα echo-chambers που δημιουργούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχει υποστηριχθεί ότι συμβάλλουν στην αυξημένη διάδοση της παραπληροφόρησης (Barberá et al., 2018- Mele et al., 2017).

Κατά τη διάρκεια του COVID-19, ήταν απαραίτητη η σαφής επικοινωνία της σοβαρότητας της κατάστασης και των μέτρων υγείας, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι άνθρωποι έλαβαν τα σωστά μέτρα και δεν υπέφεραν από περιττό άγχος (Farooq et al., 2020). Η πληθώρα ασαφών, διφορούμενων και ανακριβών πληροφοριών κατά τη διάρκεια του COVID-19 οδήγησε σε μια «υπερφόρτωση πληροφοριών» και επιτάχυνση του άγχους, καθώς και σε ανταλλαγή παραπληροφόρησης (Laato et al., 2020a). Καθώς τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ενισχύουν τη διάδοση των ειδήσεων και οι άνθρωποι διαβάζουν ειδήσεις μέσω συνδέσμων που μοιράζονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Allcott και Gentzkow, 2017- Thompson et al., 2019- Ku et al., 2019), η κατανόηση του ρόλου που διαδραματίζουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην ανταλλαγή παραπληροφόρησης είναι ουσιαστική. Η κόπωση που προκαλούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και η σύνδεσή της με την κοινοποίηση παραπληροφόρησης μπορεί να αποκαλύψει περαιτέρω πληροφορίες για την ανθρώπινη συμπεριφορά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

4. Fake news και πανδημία

Η αρχική κάλυψη του COVID-19 από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αντιμετώπισε τις προκλήσεις της μετάδοσης αβέβαιων γεγονότων μιας νέας ασθένειας σε ένα κοινό που αναζητούσε πληροφορίες (Brown, 2020- Dietrich et al., 2020). Η υφιστάμενη κατάσταση στα ΜΜΕ έδωσε την ευκαιρία για τους δημιουργούς περιεχομένου να ενισχύσουν τις ψευδείς ειδήσεις και την επιστημονική παραπληροφόρηση, επηρεάζοντας ενδεχομένως την αντίληψη του κινδύνου εντός ιδεολογικά ευθυγραμμισμένων πολιτισμικών υποομάδων (Huynh, 2020- Sommariva et al., 2018). Οι θεωρίες συνωμοσίας γύρω από τους κινδύνους για την υγεία έχουν αυξηθεί σε δημοτικότητα εντός των διαδικτυακών ακροδεξιών κοινοτήτων, διευκολύνοντας την κοινωνική οργάνωση γύρω από ριζοσπαστικούς λόγους όπως ο αντιεμβολιασμός και η άρνηση της κλιματικής αλλαγής (βλ. Aligaier, 2020- Ekman, 2014- Riberio et al, 2020- Song και Gruzd, 2017- Van Prooijen et al, 2015). Οι Εναλλακτικές

Προσωπικότητες των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (AMPs) μπορεί εύκολα να έχουν εμπλακεί σε μια συνωμοσιολογική διαμόρφωση των πληροφοριών για τον κίνδυνο από τον COVID-19, παρέχοντας ενδεχομένως στο κοινό τους μια διαλεκτική βάση που ενθαρρύνει ριζοσπαστικές, αντι-νεοφιλελεύθερες, συμπεριφορές.

Η αύξηση των ψευδών ειδήσεων έχει γίνει ένα παγκόσμιο ζήτημα (McGonagle, 2017). Αν και οι ψευδείς ειδήσεις δεν είναι κάτι καινούργιο, εντούτοις είναι πλέον ανησυχητικές λόγω της δημοτικότητας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία επιτρέπουν την αλληλεπίδραση και τη διάχυση νέων ιδεών (Zhou και Zafarani, 2018). Κατά συνέπεια, οι χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να προωθήσουν ιδέες ή να διαδώσουν τις ειδήσεις μέσω κοινοποιήσεων, likes ή αναδημοσιεύσεων- ως εκ τούτου, εκτίθενται αναπόφευκτα σε ένα ανεξέλεγκτο είδος πληροφοριών, ιδίως ειδήσεων που προέρχονται από ανεξάρτητους δημιουργούς. Ως εκ τούτου, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι πλέον ένας τόπος ταχείας διάδοσης παραπληροφόρησης και ψευδών ειδήσεων (Rampersad et al., 2019). Έχει αποδειχθεί ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν μέσο επιρροής για τη διάδοση μεγάλου όγκου μη φιλτραρισμένου περιεχομένου (Lazer et al., 2018), επιτρέποντας ένα φαινόμενο παραπληροφόρησης και, κατά συνέπεια, επιδεινώνοντας τη δυνατότητα χειραγώγησης της αντίληψης του κοινού για την πραγματικότητα μέσω της διάδοσης περιεχομένου ψευδών ειδήσεων (Iretton και Posetti, 2018). Οι Duffy et al (2019) όρισαν τις ψευδείς ειδήσεις ως επινοημένο περιεχόμενο που αντιγράφει νόμιμες ειδήσεις, οι οποίες παρουσιάζονται διακριτικά για να παρασύρουν το κοινό να πιστέψει ότι είναι νόμιμες.

Η ανταλλαγή ψευδών ειδήσεων έχει γίνει ανεξέλεγκτη στον σημερινό ψηφιακό κόσμο. Αυτό υποδηλώνει ότι ακόμη και ορισμένοι κυβερνητικοί αξιωματούχοι και ιδιώτες συμμετέχουν στη διάδοση παραπληροφόρησης σε ένα μεγάλο ακροατήριο για να εξυπηρετήσουν την ατζέντα τους (Rampersad et al., 2019). Έτσι, οι ψευδείς ειδήσεις έχουν αγγίξει σχεδόν κάθε πτυχή της ζωής μας (Wasserman και Madrid-Morales, 2019), και το πιο ανησυχητικό τους τελευταίους μήνες είναι η κυκλοφορία ψευδούς περιεχομένου αυτή την περίοδο της πανδημίας του κορονοϊού (Hou et al., 2020). Σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε τον πρώτο καιρό εξάπλωσης της πανδημίας, κυκλοφορούν πολλές φήμες και ψευδείς ειδήσεις σχετικά με τον COVID-19. Γίνεται όλο και πιο δύσκολο να διακρίνει κανείς τις ψευδείς ειδήσεις από τις ειδήσεις των οποίων η αλήθεια δεν πρέπει να αμφισβητείται (Huynh, 2020). Κατά συνέπεια, η παραπληροφόρηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχει τροφοδοτήσει τον πανικό μεταξύ των μελών του κοινού σχετικά με την πανδημία COVID-19, ωθώντας τις κυβερνήσεις και τις αρχές να παροτρύνουν τους πολίτες να επιβεβαιώνουν τη γνησιότητα των ειδήσεων πριν από τη διάδοσή τους (Huynh, 2020, Hou et al., 2020). Από την άποψη αυτή, η έρευνα διαπίστωσε ότι καθώς συνεχίζεται η επείγουσα ανάγκη για την εξεύρεση θεραπείας για τον COVID-19 σε ολόκληρο τον κόσμο, η διάδοση των ψευδών ειδήσεων έχει ενταθεί

στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, γεγονός που πολλοί ειδικοί πιστεύουν ότι συμβάλλει στις απειλές της πανδημίας (Lampros et al., 2020).

Έχει διαπιστωθεί ότι οι ψευδείς πληροφορίες σχετικά με θέματα υγείας αποτελούν πιθανή απειλή για τη δημόσια υγεία. Ωστόσο, τα κίνητρα για την κοινοποίηση τέτοιων ψευδών πληροφοριών έχουν αναπτυχθεί λιγότερο καλά (Waszak et al., 2018). Έτσι, η εκρηκτική αύξηση της κοινοποίησης ψευδών ειδήσεων, ιδίως κατά τη διάρκεια της πανδημίας, απαιτεί εκτεταμένη έρευνα για την κατανόηση της φύσης και των λόγων που κρύβονται πίσω από τη διάδοση τους μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Επί του παρόντος, υπάρχουν περιορισμένες γνώσεις σχετικά με τους παράγοντες πρόβλεψης του πολλαπλασιασμού των ψευδών ειδήσεων. Επιπλέον, οι μελέτες που επικεντρώνονται στις ψευδείς ειδήσεις είναι περιορισμένες, αλλά η βιβλιογραφία αυξάνεται (Aruke και Omar, 2020). Δεν είναι ακόμη γνωστό γιατί τα άτομα διαδίδουν περιεχόμενο ψευδών ειδήσεων κατά τη διάρκεια αυτής της πανδημίας του COVID-19. Προηγούμενα στοιχεία έχουν δείξει ότι η παραπληροφόρηση για θέματα υγείας δεν είναι κάτι καινούργιο. Ωστόσο, η έλευση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία επιτρέπουν στους ανθρώπους να μοιράζονται πληροφορίες χωρίς περιορισμούς, έχει εντείνει τον πολλαπλασιασμό του ψευδούς περιεχομένου σε θέματα υγείας (Waszak et al., 2018).

Έρευνες έδειξαν ότι τους τελευταίους μήνες, η πιο αξιοσημείωτη ανταλλαγή ψευδών ειδήσεων που είναι επιζήμια για την υγεία αφορούσε την πανδημία COVID-19 (Pennycook et al., 2020). Αυτό υποστηρίζει την αυξανόμενη άποψη ότι το ψευδές περιεχόμενο σχετικά με τον COVID-19 έχει γίνει πιο έντονο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Frenkel et al., 2020, Russonello, 2020). Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι πολλοί άνθρωποι αναζητούν πλέον πληροφορίες στο διαδίκτυο που θεωρούν χρήσιμες, γεγονός που οδηγεί σε ένα ευρύ φάσμα κατανάλωσης και διαμοιρασμού ψευδών ειδήσεων (Huynh, 2020). Οι Pennycook et al. (2020) παρατήρησαν ότι από τότε που εμφανίστηκε ο COVID-19, έχουν πολλαπλασιαστεί στο διαδίκτυο οι ψεύτικες ειδήσεις, οι οποίες προτείνουν προληπτικές θεραπείες και συμβουλές για το πώς να αντιμετωπίσετε τον ιό. Ομοίως, οι Lampros et al. (2020) διαπίστωσαν ότι ο καταγισμός κατασκευασμένων πληροφοριών σχετικά με την πανδημία έκανε πολλούς να πιστέψουν ότι μπορούν να θεραπευτούν χρησιμοποιώντας αλμυρό νερό, πίνοντας χλωρίνη και τρώγοντας ρίγανη. Οι συγγραφείς κατέληξαν επίσης στο συμπέρασμα ότι πολλοί πίστευαν ότι η κινεζική κυβέρνηση είχε δημιουργήσει τον ιό, ενώ άλλοι θεώρησαν ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ δημιούργησε τον ιό για να υπονομεύσει την κινεζική κυβέρνηση. Αυτές οι ψευδείς ειδήσεις που διαδόθηκαν δεν δημιούργησαν μόνο μίσος για άτομα κινεζικής καταγωγής, αλλά έθεσαν επίσης την υγεία των ανθρώπων σε κίνδυνο, καθώς και υπονόμισαν τις προσπάθειες της κυβέρνησης για την εφαρμογή προληπτικών μέτρων.

Παρόμοια έρευνα που διεξήχθη από τους Hou et al (2020) ανακάλυψε ότι όσο περισσότεροι άνθρωποι κάνουν χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για να λάβουν πληροφορίες για τον COVID-19, τόσο μεγαλύτερη είναι η αντίληψη κινδύνου σχετικά με τον ιό. Αντίστοιχα, ο Huynh (2020) διαπίστωσε ότι οι πολίτες του Βιετνάμ πίστευαν ότι οι πληροφορίες για ψευδείς ειδήσεις που σχετίζονται με τον COVID-19 είναι περισσότερες από τις επίσημες πληροφορίες που ανακοινώνονται από την κυβέρνηση. Οι Frenkel et al (2020) διαπίστωσαν επίσης ότι στην Ταϊβάν, πολυάριθμες αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης υποδηλώνουν ότι η χώρα υπήρξε χώρος σημαντικού αριθμού μολύνσεων, κάτι που αργότερα διαπιστώθηκε ότι ήταν ψευδές. Στην ίδια έρευνα διαπιστώθηκε ότι κυκλοφόρησαν ψευδείς ειδήσεις που υποδηλώνουν ότι ο ιός έχει μολύνει τον Πρόεδρο της Ταϊβάν. Παρόμοια έρευνα που διεξήχθη στις ΗΠΑ διαπίστωσε ότι πολλοί άνθρωποι διέδωσαν ψευδείς πληροφορίες σχετικά με τον ιό, επειδή απέτυχαν να σκεφτούν κατάλληλα αν ένα περιεχόμενο είναι αληθινό ή όχι πριν το μοιραστούν (Pennycook et al., 2020). Η μελέτη πρότεινε ότι οι άνθρωποι θα πρέπει να επαληθεύουν τις πληροφορίες και να σκέφτονται την ακρίβειά τους πριν τις προωθήσουν σε άλλα μέλη του δικτύου τους.

Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη των Tsao et al. (2021), Mega (2021), Jennings et al. (2021), Hall Jamieson και Albarracín (2020), οι δημοφιλείς πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης που λειτουργούν ως φορείς και σημειώνονται για την προώθηση λανθασμένων πληροφοριών και αβάσιμων ειδήσεων σχετικά με τα εμβόλια COVID-19 είναι το Facebook, το Twitter, το YouTube και το WhatsApp.

Εξίσου, οι περισσότεροι ιστότοποι κατά της παραπληροφόρησης, πρότειναν ότι οι πλατφόρμες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όχι μόνο ανέδειξαν το επίπεδο της παραπληροφόρησης σε όλο τον κόσμο, αλλά και επεσήμαναν τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει στα εμβόλια, τους θεσμούς και τα επιστημονικά πορίσματα (Gerts et al., 2021- Loomba et al., 2021).

Το Τμήμα Ανοσοποίησης του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας ανέφερε ότι, ο οργανισμός ανησυχεί για την παραπληροφόρηση που διαδίδεται από τα αντιεμβολιαστικά κινήματα και ότι υπήρχε η πιθανότητα να αποτρέψει τους ανθρώπους από το να εμβολιαστούν κατά του ιού.

Το Τμήμα Ανοσοποίησης του ΠΟΥ ανέφερε επίσης ότι, ανησυχεί πολύ για το πώς και πού οι άνθρωποι λαμβάνουν κρίσιμες πληροφορίες σχετικά με τα εμβόλια. Το Τμήμα προειδοποίησε τους ανθρώπους να γνωρίζουν ότι υπάρχουν πολλές λανθασμένες πληροφορίες εκεί έξω, είτε σκόπιμα είτε ακούσια (WHO, 2021b).

Μια μελέτη που δημοσιεύθηκε στο British Medical Journal και συντάχθηκε από τους Wilson και Wiysonge (2020), με θέμα "Social Media και Vaccine Hesitancy", επεσήμανε ότι

υπάρχουν δεσμοί μεταξύ της παραπληροφόρησης, των διαδικτυακών εκστρατειών, της αποδοχής των εμβολίων COVID-19 και των εμβολιασμών. Σύμφωνα με τους Wilson και Wiysonge (2020), Chadwick et al (2021), Latkin et al (2021) και Loomba et al (2021), ο αντίκτυπος που δημιουργήθηκε από την παραπληροφόρηση/αποπληροφόρηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σχετικά με το COVID-19, τα εμβόλια και τους εμβολιασμούς αύξησε τον αριθμό των ανθρώπων που διστάζουν να κάνουν το εμβόλιο, παρόλο που ο φόβος τους δεν έχει καμία επιστημονική βάση.

Συνοψίζοντας, τα ευρήματα μιας μελέτης (Demuyakor, J., Nyatuame, I. N., και Obiri, S, 2021) δείχνουν ότι η "infodemic" για το εμβόλιο του COVID-19 στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι ιδιαίτερα εμφανής. Αυτή η υπερπληθώρα πληροφοριών για το εμβόλιο COVID-19 στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχει προκαλέσει μεγάλα επίπεδα πανικού, φόβου και δυσπιστίας στο ευρύ κοινό. Για να μειωθεί αυτή η παραπληροφόρηση/αποπληροφόρηση σχετικά με τα εμβόλια COVID-19, ιδίως στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, οι ενδιαφερόμενοι φορείς, όπως ο ΠΟΥ, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και τα διαπιστευμένα ιδρύματα υγείας, πρέπει να βρουν καινοτόμους τρόπους για να αντιμετωπίσουν την υπερβολική αυτή πληθώρα πληροφοριών. Οι κυβερνήσεις και οι ενδιαφερόμενοι φορείς μπορούν να αναλάβουν κρίσιμες πρωτοβουλίες, όπως η υιοθέτηση κρίσιμων πολιτικών αποφάσεων σχετικά με την παραπληροφόρηση και τη μαζική εκπαίδευση του κοινού σχετικά με τον έλεγχο των γεγονότων, προκειμένου να μειωθεί το επίπεδο πανικού, φόβου και δυσπιστίας/απογοήτευσης που έχει προκαλέσει στο κοινό αυτή η υπερπληθώρα πληροφοριών για το εμβόλιο. Το ξέσπασμα του νέου κορονοϊού SARS-CoV-2 (COVID-19) αποκάλυψε το ενδεχόμενο τεράστιας κοινωνικοοικονομικής αναταραχής που προκύπτει από την ευρείας κλίμακας κυκλοφορία ψευδών ειδήσεων.

Ο όρος Fake News έχει γίνει παγκόσμια επικρατούσα μόδα μετά τις προεδρικές εκλογές του 2016 στις ΗΠΑ (Allcott και Gentzkow, 2017), ωστόσο η προέλευση του όρου μπορεί να εντοπιστεί σε ένα άρθρο του περιοδικού Harper's - "Fake News και the Public"- που δημοσιεύθηκε το 1925 (Wang et al., 2019). Ενώ οι επιστήμονες και οι επαγγελματίες υγείας ασχολούνται με την τιθάσευση των παθολογικών συνεπειών της νόσου, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) έχει τονίσει την εξίσου σημαντική σημασία του περιορισμού της κυκλοφορίας της παραπληροφόρησης προκειμένου να αποφευχθούν σοβαρές κοινωνικοοικονομικές συνέπειες (Tangcharoensathien et al., 2020).

Ο ΠΟΥ περιέγραψε το φαινόμενο ως "infodemic" -μια πανδημία διάδοσης παραπληροφόρησης (Tangcharoensathien et al., 2020). Η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ursula von der Leyen, αφιέρωσε ένα μήνυμα στον κόσμο δεσμευόμενη ότι η ανθρωπότητα μάχεται όχι μόνο κατά του ιού αλλά και κατά του κύματος παραπληροφόρησης

που επιχειρεί να δημιουργήσει μεγάλης κλίμακας κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αναταραχές.

Η πολυφωνία είναι απαραίτητη σε μια δημοκρατία, αλλά οι ψευδείς ειδήσεις έχουν τη δυνατότητα να προκαλούν τις κοινωνίες διαστρεβλώνοντας την πραγματικότητα (Hartley και Vu, 2020). Η δημοσιογραφία των πολιτών, η ευκολία με την οποία μπορεί να δημοσιεύσει κάτι στο διαδίκτυο και η ελευθερία της ροής πληροφοριών έχουν επιταχύνει την τέχνη της χειραγώγησης των μέσων ενημέρωσης και των ειδήσεων στην ψηφιακή εποχή (Tandoc Jr. et al., 2018). Η κατάσταση της πανδημίας του COVID-19 δημιούργησε μια "τέλεια καταγίδα" για τους συνωμοσιολόγους (Tangcharoensathien et al., 2020).

Μέσω της ηλεκτρονικής προφορικής διακίνησης (Karoor et al., 2013), διαδόθηκαν διάφορες ψευδείς δηλώσεις όπως "το σκόρδο μπορεί να θεραπεύσει τον COVID-19 σε μια νύχτα", "κρατήστε την αναπνοή σας για 10 δευτερόλεπτα για να ελέγξετε αν έχετε τον ιό", "η κατανάλωση ζεστού νερού αφαιρεί το ιικό φορτίο του COVID-19" και "η ενεργοποίηση του δικτύου 5G οδήγησε στη μετάλλαξη του ιικού RNA του COVID-19". Σε μια εποχή που η αξιόπιστη πληροφόρηση είναι ζωτικής σημασίας για τη δημόσια υγεία, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έγιναν χώρος παραπληροφόρησης ταχύτερα από ότι μεταδίδονταν αξιόπιστες πληροφορίες. Τα στοιχεία δείχνουν επίσης ότι τα κύρια μέσα ενημέρωσης έπαιξαν ασυνείδητα βασικό ρόλο στη διάδοση της παραπληροφόρησης, ενώ προσπαθούσαν να συζητήσουν για επιλεγμένες ψευδείς ειδήσεις (Lazer et al., 2018).

Η κυκλοφορία ψευδών ειδήσεων κατά τη διάρκεια κρίσεων υγείας συχνά υποκινείται από την επιθυμία να κατασταλούν ή να διαστρεβλωθούν βασικά επίσημα μηνύματα κρίσιμα για την ανάκαμψη και την αντιμετώπισή τους (Shahi et al., 2021). Ένας συνδυασμός ακούσιας παραπληροφόρησης και εκούσιας παραπληροφόρησης έχει κυριαρχήσει στον χώρο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από τον Δεκέμβριο του 2019, όταν ο ιός έγινε παγκόσμια είδηση. Η συνεχής εκδήλωση και η μίμηση βασικών υγειονομικών αρχών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης βοήθησε τις οργανωμένες επιθέσεις παραπληροφόρησης να φτάσουν σε ευρύτερα ακροατήρια (Smith et al., 2020). Ενώ η παραπληροφόρηση κυκλοφόρησε σε μεγάλο βαθμό σε μια προσπάθεια καταστολής των γνήσιων συμβουλών υγείας, είναι πολύ πιο επιζήμια στην πρόκληση στρατηγικά χειραγωγημένων ιδεών για την αλλαγή της αντίληψης των ανθρώπων για την πραγματικότητα και τη συμπεριφορά τους (Hartley και Khuong, 2020).

Η παραπληροφόρηση στο χώρο της δημόσιας υγείας ενθαρρύνει την αβεβαιότητα και την επικίνδυνη συμπεριφορά των πολιτών (Kharod και Simmons, 2020). Εν μέσω της ανόδου της κρίσης COVID-19, η επιλεκτική πολιτικοποίηση των βασικών μηνυμάτων τροφοδότησε πολλαπλές ιδεολογικές προπαγάνδες (Hartley και Khuong, 2020). Αυτή η ιδεολογική

προπαγάνδα δεν αποτελεί απλώς ένα αδρανές θέμα, αντίθετα έχει βαθιές κοινωνικοπολιτικές επιπτώσεις που εκδηλώνονται με τη μορφή του κινήματος κατά της μάσκας, του κινήματος κατά των 5G, του κινήματος κατά του εμβολίου κ.λπ. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Παραπληροφόρησης, η φύση της παραπληροφόρησης έχει εξελιχθεί μέσω της κρίσης COVID-19. Η "παγκοσμιοποίηση των ψευδών ειδήσεων" συνεχίζει να γίνεται εξελιγμένη και να προσαρμόζεται στο τοπικό πλαίσιο δημιουργώντας περιοδικές "καταιγίδες παραπληροφόρησης" (Tangcharoensathien et al., 2020).

Η κυκλοφορία της παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια κρίσεων δημόσιας υγείας, όπως ο Έμπολα, ο Ζίκα και η ευλογιά των πιθήκων, έθεσε τις βάσεις για την έρευνα σχετικά με την παραπληροφόρηση κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας (Sell et al., 2020). Η πανδημία του COVID-19 αποτελεί μια ακόμη ατυχή αλλά σημαντική ευκαιρία για τη μελέτη και τον χαρακτηρισμό των ψευδών ειδήσεων στον χώρο της δημόσιας υγείας. Ενώ τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης, όπως το BBC και το Cable News Network (CNN), έπαιξαν βασικό ρόλο στην ευαισθητοποίηση κατά της παραπληροφόρησης για τον COVID-19, μια σειρά από μελέτες των κοινωνικών επιστημών, της πληροφορικής και της επιδημιολογίας προσπάθησαν να ευαισθητοποιήσουν την ακαδημαϊκή και επιστημονική κοινότητα (Cinelli et al., 2020- Van Bavel, 2020). Η επιστημονική ανάπτυξη για την κατανόηση του ρόλου της γενικευμένης παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια του COVID-19 έχει παρουσιάσει διάφορες προοπτικές, όπως η συναισθηματική ταξινόμηση της παραπληροφόρησης και της ρητορικής μίσους (Boon-Itt και Skunkan, 2020- Islam et al., 2020), τα χαρακτηριστικά της διάχυσης της παραπληροφόρησης μέσω των κοινωνικών δικτύων (Roozenbeek et al, 2020), η συγκριτική ανάλυση της διάδοσης ψευδών ειδήσεων σε δημοφιλείς πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης (Cinelli et al., 2020) και ο ρόλος των bots και των αυτοματοποιημένων λογαριασμών στη δημιουργία οργανωμένης αδυναμίας (Al-Rawi και Shukla, 2020). Μελέτες έχουν επίσης εξετάσει δίκτυα παραπληροφόρησης χρησιμοποιώντας την ανάλυση κοινωνικών δικτύων (Ahmed, Vidal-Alaball, et al., 2020- Ahmed, Seguí, et al., 2020).

Η ταχεία επιστημονική πρόοδος είναι απαραίτητη κατά τη διάρκεια της κρίσης, αλλά είναι επίσης σημαντικό να τιμάται η ακαδημαϊκή ακεραιότητα και η ευρωστία προκειμένου να αναπτυχθεί μια πραγματική αναπαράσταση ενός κρίσιμου κοινωνικού φαινομένου όπως η κυκλοφορία της παραπληροφόρησης. Έχουν εκφραστεί ανησυχίες μεταξύ των ερευνητικών κοινοτήτων σχετικά με την ταχεία δημοσίευση της ερευνητικής βιβλιογραφίας COVID-19 μέσω ταχείας αναθεώρησης (Dinis-Oliveira, 2020), με την τάση αυτή να είναι εμφανής στην έρευνα παραπληροφόρησης.

Οι θεωρίες παραπληροφόρησης δεν πηγάζουν πάντα από μια γνήσια λανθασμένη προηγούμενη άποψη την οποία μπορεί να έχει κάποιος (Das R, Ahmed W, 2022). Κατά τη

διάρκεια μιας κρίσης, οι άνθρωποι αναζητούν μεγαλύτερο όγκο πληροφοριών και οι θεωρίες συνωμοσίας γεμίζουν το κενό με ρητορικά μέσα που συχνά βοηθούν να ξεφύγει κανείς από την πραγματικότητα. Μία από τις πιο αμφιλεγόμενες και αποτελεσματικές εκστρατείες διάδοσης μιας εκστρατείας παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 ήταν η συνωμοσία για το 5G. Το 5G είναι μια προηγμένη τεχνολογία τηλεπικοινωνιών που επιτρέπει ταχύτερες επικοινωνίες μέσω ραδιοκυμάτων υψηλής συχνότητας. Καθώς το χρονοδιάγραμμα για την ενεργοποίηση της τεχνολογίας 5G στη Γουχάν συνέπεσε με την εξάπλωση του ιού, παρείχε ένα σχετικά εύκολο λογικό έδαφος για την απογείωση της συνωμοσίας. Οι «θεωρητικοί» της συνωμοσίας πρόσθεσαν περαιτέρω «λάδι στη φωτιά» στην υπόθεση, δημοσιεύοντας ψεύτικα βίντεο με «μυστηριώδη μαζικό θάνατο πτηνών» στη Γουχάν. Ελλείπει σαφούς επιστημονικής εξήγησης, η προγραμματισμένη στρατηγική αφομοίωση της αυτοσχέδιας επιστημονικής αυθεντικότητας αποσταθεροποιεί ακόμη και τα πιο δύσπιστα μυαλά (Das R, Ahmed W, 2022).

Αυξημένος αριθμός ομάδων ακτιβιστών στις Ηνωμένες Πολιτείες, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Αυστραλία άρχισαν να διαμαρτύρονται μαζικά κατά της ενεργοποίησης των δικτύων 5G, αναφέροντάς την ως την πραγματική αιτία της πανδημίας. Η κατάσταση έγινε πιο ευάλωτη όταν 20 αναμεταδότες 5G πυρπολήθηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο το Σαββατοκύριακο του Πάσχα. Περαιτέρω αστυνομική έρευνα αποκάλυψε ότι οι ύποπτοι διαδηλωτές και ακτιβιστές επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από δύο αμφιλεγόμενες σκέψεις: Το 5G καταστέλλει το ανοσοποιητικό σύστημα του ατόμου και ο ιός χρησιμοποιεί ραδιοκύματα για να επικοινωνεί και να επιλέγει τα θύματά του (Das R, Ahmed W, 2022).

Εμπρηστικές επιθέσεις σε αναμεταδότες 5G αναφέρθηκαν επίσης στον Καναδά, ενώ σε πόλεις της Αυστραλίας άνθρωποι διαδήλωσαν κατά του 5G και των εμβολίων. Μια μελέτη που εξέτασε πάνω από 500 κοινοβουλευτικές επιτροπές στην Αυστραλία, οι οποίες ζήτησαν τη διεξαγωγή έρευνας για το 5G, έδειξε τη δύναμη της οργανωμένης παραπληροφόρησης να φτάσει στα υψηλότερα κυβερνητικά επίπεδα (Jensen, 2020).

Τα αντιεμβολιαστικά αισθήματα δεν είναι νέο φαινόμενο. Πριν από το ξέσπασμα της επιδημίας COVID-19, ο ΠΟΥ είχε επισημάνει τη "διστακτικότητα στα εμβόλια" ως μία από τις κορυφαίες απειλές για την παγκόσμια υγεία. Η βιβλιογραφία της επιστήμης της συμπεριφοράς έχει ήδη εντοπίσει μια σειρά από κινητήριες δυνάμεις για τέτοιου είδους ιδεολογικές εξελίξεις, όπως ο εφησυχασμός, η άγνοια, η ενόχληση, η αντίληψη του κινδύνου, η δυσπιστία και η έλλειψη εμπιστοσύνης (Betsch et al., 2015). Η έκθεση σε πληροφορίες σχετικές με τον αντιεμβολιασμό έχει επίσης αποδειχθεί ότι επηρεάζει αρνητικά την πρόθεση των ανθρώπων με συμπεράσματα έρευνας να δείχνουν ότι ακόμη και λίγα λεπτά έκθεσης σε

διαδικτυακό περιεχόμενο μπορούν να έχουν μόνιμο αντίκτυπο στην εσωτερική συναίνεση κάποιου.

Μια ανάλυση για την κατανόηση της επίδρασης της αντιεμβολιαστικής συνωμοσίας πρότεινε ότι η απογοήτευση που πηγάζει από την αίσθηση αδυναμίας και ο έλεγχος από την κυβέρνηση και τα αυταρχικά καθεστώτα λειτουργούν ως σημαντικοί διαμεσολαβητές για την αντίσταση στα εμβόλια (Betsch et al., 2015). Τα ιδεολογικά θεμέλια για αυτές τις πεποιθήσεις δεν είναι νεοσύστατα, αντίθετα η αντίσταση απέναντι στα πιο συχνά εφαρμοζόμενα προγράμματα εμβολιασμού, όπως η πολιομυελίτιδα, είναι επίσης καλά θεμελιωμένη.

Τα αντιεμβολιαστικά αισθήματα στοχεύουν σε μεγάλο βαθμό σε διαφορετικά τμήματα του κοινωνικού και πολιτικού φάσματος. Σε αντίθεση με προηγούμενες αντιεμβολιαστικές εκστρατείες, τα συνωμοσιολογικά μηνύματα για τον COVID-19 βασίστηκαν σε μεγάλο βαθμό στη συλλογική δημιουργία συναισθημάτων στο χώρο του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Εδώ είναι σημαντικό να θυμόμαστε τη σημασία της κουλτούρας και του πλαισίου στη διαμόρφωση αντιεμβολιαστικών αφηγήσεων σε όλο τον κόσμο (Das R, Ahmed W, 2022).

Όπως και η συνωμοσία για το 5G, οι υποστηρικτές του αντιεμβολιασμού βασίστηκαν στην προσαρμογή παλαιών αφηγήσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, το ζήτημα της ασφάλειας και της αποτελεσματικότητας δικαιολογήθηκε επανειλημμένα με τη χρήση ψευδών επιστημονικών αφηγήσεων. Λόγω της έλλειψης έγκαιρης επιστημονικής διαφάνειας και της ταχύτητας ανάπτυξης του εμβολίου COVID-19, οι συνωμοτικές σκέψεις αναπτύχθηκαν κυρίως στις περιορισμένες επιστημονικές γνώσεις των ανθρώπων και στην κατασκευασμένη ψευδοεπιστημονική λογική (Das R, Ahmed W, 2022).

Κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης Covid-19, οι ψευδείς ειδήσεις διαδόθηκαν σε ένα πλαίσιο μεγάλης αβεβαιότητας και συναισθηματικής φόρτισης που δημιούργησε αυξημένη ανάγκη για πληροφόρηση ως μηχανισμό κατανόησης και προσαρμογής σε ένα πρωτοφανές και απειλητικό γεγονός (Montesi M, 2021). Ο επείγων χαρακτήρας της κατάστασης μας ώθησε να αναζητήσουμε γρήγορες λύσεις ως απάντηση στις ψευδείς ειδήσεις, την ακούσια παραπληροφόρηση και την εκούσια παραπληροφόρηση, όπως κατευθυντήριες γραμμές σε κουκκίδες ή αυτόματους ελέγχους μέσω της Google ή άλλων "αρχών" πληροφόρησης, όπως το FactCheck.org (Bernal-Triviño και Clares-Gavilán, 2019). Τελικά, η ευρεία διάδοση ψευδών ειδήσεων θέτει υπό αμφισβήτηση όλη τη γνώση που παράγεται εκτός των επίσημων διαύλων επικοινωνίας, καθώς και τα δικαιώματα των πολιτών να ασκούν την κρίση τους σχετικά με τις πληροφορίες που καταναλώνουν. Η ανάθεση αποφάσεων σχετικά με την πληροφόρηση σε αρχές, είτε υγειονομικές, επιστημονικές ή άλλες, είναι μια συνήθης επιλογή για την αξιολόγηση της αξιοπιστίας και της αξιοπιστίας, αλλά κατά τη διάρκεια της κρίσης

του Covid-19 ήταν πιο έντονη και δυνητικά επιβλαβής, καθώς μπορεί να καταστείλει όλες τις άλλες πηγές πληροφόρησης, όχι μόνο τα μέσα ενημέρωσης (Montesi M, 2021).

Σύμφωνα με τους Carrion-Alvarez D. και Tijerina-Salina P. (2020), το βάρος της παραπληροφόρησης έχει εκτεθεί παγκοσμίως κατά τη διάρκεια αυτής της πανδημίας. Οι εκδηλώσεις ποικίλλουν δραστικά σε διάφορες περιοχές, ωστόσο, ένας τύπος είναι ιδιαίτερα παγκόσμιος: οι αντιεμβολιαστικές εκδηλώσεις. Το κίνημα αυτό ξεκίνησε γύρω στο 1998 μετά το άρθρο του Andrew Wakefield που συνέδεε τον αυτισμό με τα εμβόλια και παρά την απόσυρση του άρθρου από το The Lancet και την επιστημονική απόδειξη της ασφάλειας των εμβολίων, το κίνημα των αντιεμβολιαστών συνεχίζει να ενισχύεται (Fusick AJ, Gunther S, Sullivan G. , 2020). Η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και η διάχυση σε βίντεο και υποτιθέμενα αποδεικτικά στοιχεία σε πλατφόρμες όπως το YouTube υπήρξε καθοριστική για τη διάδοση της παραπληροφόρησης (Lahouati M, De Coucy A, Sarlangue J, Cazanave C. , 2020). Η συμπεριφορά αυτή αποτελεί σημαντική απειλή για τη δημόσια υγεία, όπως δήλωσε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) το 2019. Κατά τη διάρκεια αυτής της πανδημίας, αυτές οι καταστροφικές πεποιθήσεις συνεχίστηκαν, αν όχι αυξήθηκαν: σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη στην Ευρώπη, περίπου το 10% του πληθυσμού που ερωτήθηκε στη Γερμανία και τη Γαλλία δήλωσε ότι δεν θα δεχτεί το εμβόλιο COVID-19. Η Γαλλία είχε το υψηλότερο ποσοστό "αβέβαιων" με 28% (Harrison EA, Wu JW, 2020). Οι συγκεντρώσεις κατά του εμβολίου ήταν δημοφιλείς σε χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και ορισμένες περιοχές της Ευρώπης. Επιπλέον, εκδηλώσεις κατά του lockdown και της υποχρεωτικής χρήσης μάσκας έχουν εμφανιστεί σε διάφορες χώρες όπως ο Καναδάς, η Γερμανία, η Πολωνία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες, μεταξύ άλλων. Επιπλέον, σε ορισμένες χώρες, οι συνέπειες αυτών των ψευδών ειδήσεων περιλαμβάνουν ελλείψεις φαρμάκων όπως η υδροξυχλωροκίνη ή οι ιατρικές μάσκες προσώπου. Στην Ευρώπη, οι ασθενείς αρνήθηκαν να λάβουν ιβουπροφαίνη αφού κάποιες παραπλανητικές ειδήσεις ισχυρίζονταν ότι επιδεινώνει τα συμπτώματα του COVID-19 (O'Connor C, Murphy M, 2020). Συνέβαλε ακόμη και στην αύξηση του ρατσισμού κατά των Κινέζων πολιτών σε διάφορες περιοχές του κόσμου, όπως η Ιαπωνία ή οι Ηνωμένες Πολιτείες (Shimizu K., 2019).

Στο μείγμα προστέθηκαν επίσης θεωρίες συνωμοσίας, που κυμαίνονται από τη γνωστή καχυποψία απέναντι στις μεγάλες φαρμακευτικές εταιρείες και την ανυπαρξία του ιού μέχρι ισχυρισμούς για μικροτσιπ στα εμβόλια, την κλοπή προσωπικών πληροφοριών και την εφαρμογή του 5G για τον αποδεκατισμό του πληθυσμού (Tanne JH, Hayasaki E, Zastrow M, Pulla P, Smith P, Rada AG, 2020). Αυτό το ευρύ φάσμα παραπλανητικών δηλώσεων είχε ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι να αγνοούν την κοινωνική αποστασιοποίηση και άλλα προληπτικά μέτρα υγείας, όπως συνήθως παρατηρείται σε αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Orso D, Federici N, Copetti R, Vetrugno L, Bove T, 2020).

Τα δημόσια πρόσωπα, όπως οι διασημότητες, οι παρουσιαστές ειδήσεων και οι πολιτικοί, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Ενώ ευθύνονται μόνο για το 20% της παραπληροφόρησης, αντιπροσωπεύουν το 69% της εμπλοκής στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Brennen JS, Simon FM, Howard PN, Nielsen RK, 2020). Αρκετοί πρόεδροι, όπως ο Ντόναλντ Τραμπ των Ηνωμένων Πολιτειών, ο Αντρές Μανουέλ Λόπες Ομπραδόρ του Μεξικού και ο Ζαΐρ Μπολσονάρου της Βραζιλίας, διέδωσαν ψευδείς πληροφορίες, όπως η ασφαλής ένεση απολυμαντικών, υπονομεύοντας τη σημασία της χρήσης μάσκας προσώπου και διαψεύδοντας συνολικά τις ιατρικές συμβουλές, φτάνοντας μέχρι την ευθεία άρνηση της πανδημίας. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι είναι, αναπόφευκτα, πρότυπα και οι πράξεις τους μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά τον πληθυσμό. Δυστυχώς, σε ορισμένες χώρες, οι εκδηλώσεις κατά των μέτρων υγείας δεν περιορίστηκαν σε γνωμοδοτικές αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ειρηνικές διαμαρτυρίες. Στο Μεξικό, υπήρξαν αναφορές για το προσωπικό υγείας που δέχτηκε καυτό καφέ ή χλωρίνη στους δρόμους, καθώς και απόπειρες πυρπόλησης των σπιτιών τους, ακόμη και ξυλοδαρμούς νοσηλευτών και γιατρών- σε ορισμένες πόλεις, οι κάτοικοι κανόνισαν ακόμη και την πυρπόληση νοσοκομείων που έχουν χαρακτηριστεί ως COVID-19. Αυτού του είδους τα περιστατικά έχουν επίσης αναφερθεί συχνά στην Ινδία (Carrion-Alvarez D, Tijerina-Salina P, 2020).

Καθώς η πανδημία αναπτύσσεται παγκοσμίως, δεν έχουμε να κάνουμε μόνο με τον ιό και την ικανότητά του να κατακλύσει τα ιδρύματα υγειονομικής περίθαλψης, αλλά και με ένα κύμα παραπληροφόρησης που κοστίζει ανθρώπινες ζωές και επηρεάζει αρνητικά όσους εργάζονται για την υγεία και την ευημερία του πληθυσμού (Merchant RM, Asch DA, 2020). Η κατάσταση αυτή έχει επίσης ρίξει φως στην ανάγκη εκπαίδευσης τόσο του πληθυσμού όσο και των μέσων ενημέρωσης και έχει αποκαλύψει προκαταλήψεις κατά της ιατρικής κοινότητας.

Έχουν ήδη αναληφθεί διάφορες δράσεις για την αντιμετώπιση της «πανδημίας της παραπληροφόρησης» (infodemic). Ο ΠΟΥ έχει αυξήσει τις προσπάθειές του για την παρακολούθηση των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης και έχει συνεργαστεί με το Instagram, το Facebook και το Twitter για την ανάπτυξη συνδέσμων προς τις επίσημες σελίδες κάθε φορά που κάποιος αναζητά "COVID-19" ή "coronavirus" (Zarocostas J, 2020). Επιπλέον, κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο, όπως το Ιράν, έχουν εργαστεί πάνω σε στρατηγικές που επιδιώκουν να ενδυναμώσουν τον κόσμο, ώστε να μπορούν να ενημερώσουν σωστά τον υπόλοιπο πληθυσμό και να συμβάλουν στην ανάκτηση της εμπιστοσύνης του κοινού (Allahverdipour H, 2020). Απέχουμε ακόμη πολύ από ένα άψογο μοντέλο που υψώνει τη φωνή των επιστημόνων και των επιστημονικών ενώσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και όσο οι προσπάθειες για την αναχαίτιση της infodemic παραμένουν

ασυντόνιστες, δεν θα μπορέσουμε να την ξεπεράσουμε. Αυτή η κρίση είναι επίσης μια ευκαιρία να σκεφτούμε πώς επικοινωνούμε και πώς μπορούμε να βελτιωθούμε (Eysenbach G, 2020).

Οι ψεύτικες ειδήσεις προωθούν την ψευδαίσθηση που συχνά εκτοπίζει την κοσμοθεωρία των ανθρώπων αμφισβητώντας τα ίδια τα θεμέλια των ιδεολογικών και ηθικών τους δομών (Lewandowsky και Cook, 2020- Wang et al., 2019). Ωστόσο, ο όρος έχει συχνά γενικευτεί, τόσο δημόσια όσο και επιστημονικά, ώστε να περιγράφεται μονοδιάστατα ως ένα κομμάτι παραπλανητικής πληροφορίας, δηλαδή της ακούσιας παραπληροφόρησης. Λίγη προσοχή έχει δοθεί στην κατανόηση του κύματος της εκούσιας παραπληροφόρησης που είναι ετυμολογικά και θεμελιωδώς διαφορετική από την προηγούμενη.

Μια πρόσφατη μελέτη που διεξήχθη από ομάδα οικονομολόγων του Πανεπιστημίου της Βαλτιμόρης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι επιχειρήσεις και η κοινωνία υφίστανται ετήσιες απώλειες ύψους 78 δισεκατομμυρίων δολαρίων ως αποτέλεσμα αυτού του αυξανόμενου προβλήματος (Pew Research Center, 2019). Πιστεύεται ότι οι μεσαίοι και μεγάλοι οργανισμοί πληρώνουν απρόθυμα περίπου 9,5 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως για τη διαχείριση της φήμης τους έναντι στοχευμένων επιθέσεων στο διαδίκτυο, ενώ το κοινωνικοπολιτικό κόστος της παραπληροφόρησης παραμένει μια αχαρτογράφητη περιοχή, ιδίως στον τομέα της δημόσιας υγείας (Pew Research Center, 2019).

Εκτός από την εξελιγμένη αξία παραγωγής, η μηχανική χειραγώγηση της κυκλοφορίας των ειδήσεων από τεχνολογικές εταιρείες όπως η Cambridge Analytica έχει αφήσει την κοινωνία εξαιρετικά εύλωτη στη χειραγώγηση και την αποσταθεροποίηση. Σύμφωνα με τους Tangcharoensathien et al. (2020), οι ψευδείς ειδήσεις καταλαμβάνουν το μυαλό και την κοινωνία μας. Παρά τις τεχνολογικές εξελίξεις, η "infodemic" του COVID-19 έδειξε ότι βρισκόμαστε στη μέση μιας χαμένης μάχης.

Η παραπληροφόρηση στο χώρο της δημόσιας υγείας ενθαρρύνει την αβεβαιότητα και την επικίνδυνη συμπεριφορά των πολιτών (Kharod και Simmons, 2020). Εν μέσω της ανόδου της κρίσης COVID-19, η επιλεκτική πολιτικοποίηση των βασικών μηνυμάτων τροφοδότησε πολλαπλές ιδεολογικές προπαγάνδες (Hartley και Khuong, 2020). Αυτές οι ιδεολογικές προπαγάνδες δεν αποτελούν απλώς ένα αδρανές θέμα- αντίθετα, έχουν βαθιές κοινωνικοπολιτικές επιπτώσεις που εκδηλώνονται με τη μορφή κινήματος κατά των масκών, κινήματος κατά των 5G, κινήματος κατά των εμβολίων κ.λπ. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Παραπληροφόρησης, η φύση της παραπληροφόρησης έχει εξελιχθεί μέσω της κρίσης COVID-19. Η "παγκοσμιοποίηση των ψευδών ειδήσεων" συνεχίζει να γίνεται εξελιγμένη και να προσαρμόζεται στο τοπικό πλαίσιο δημιουργώντας περιοδικές "καταιγίδες παραπληροφόρησης" (Tangcharoensathien et al., 2020).

Ο λαϊκιστικός σκεπτικισμός σχετικά με την αντιμετώπιση του COVID-19 στις ΗΠΑ είχε αναμφισβήτητα αυξηθεί μετά τις πρώιμες απορρίψεις του προέδρου Ντόναλντ Τραμπ σχετικά με τη σοβαρότητα του ιού και την έκκλησή του προς τους διαδηλωτές να "απελευθερώσουν" τα κράτη που αναλαμβάνουν μέτρα περιορισμού (Shear και Mervosh 2020). Αυτές οι ενέργειες θεωρήθηκαν από ορισμένους ως απόδειξη της προθυμίας της προεδρικής διοίκησης να πολιτικοποιήσει την αντιμετώπιση του ιού- μάλιστα, η κριτική γλώσσα ορισμένων πολιτικών και σχολιαστών έριξε τους εμπειρογνώμονες και τους πολιτικούς αντιπάλους ως άσκοπα πανικόβλητους και πολιτικά υποκινούμενους να υπερτονίσουν την ανάγκη για λουκέτα και κλείσιμο επιχειρήσεων. Παρά την εξέχουσα σημασία αυτού του πρόσφατου φαινομένου, ο αντιεπιστημονικός λαϊκισμός έχει αναμφισβήτητα εκτεταμένη ιστορία, όχι μόνο για θέματα που σχετίζονται με τη δημόσια υγεία (π.χ., την αντιμετώπιση των ιών και, πριν από το COVID-19, τους εμβολιασμούς), αλλά και για την κλιματική αλλαγή (Fischer 2020- Huber 2020- Lejano και Dodge 2017- Lewandowsky et al. 2015). Ο αντιεπιστημονικός σκεπτικισμός, που συχνά στερείται ευρείας ακροαματικότητας και προσοχής από τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης, αφήνεται να πλασάρει επιστημονικά ατεκμηρίωτους ισχυρισμούς σε διαδικτυακές κοινότητες, όπου το περιεχόμενο αυτό παραμένει ευρέως προσβάσιμο και σε μεγάλο βαθμό ανεξέλεγκτο (Edis 2020- Szabados 2019). Ως εκ τούτου, το ζήτημα των ψευδών ειδήσεων αξίζει να εξεταστεί πιο προσεκτικά, καθώς ο κόσμος αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη κρίση δημόσιας υγείας εδώ και έναν αιώνα.

Εν μέσω της κρίσης COVID-19, κατά η εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση έχει ουσιαστικές επιπτώσεις στη δημόσια υγεία, απαιτούνται βαθύτερες επιστημονικές κατανοήσεις σχετικά με τη δύναμη και τη γοητεία των ψευδών ειδήσεων. Σύμφωνα με τον Rogumbescu (2018), "η εξέλιξη των διαδικτυακών μέσων μαζικής ενημέρωσης κάθε άλλο παρά άσχετη είναι με τις αξιολογήσεις των πολιτών για την κυβέρνηση, με τις συζητήσεις για τις "ψεύτικες ειδήσεις", τα "εναλλακτικά γεγονότα", το "βαθύ κράτος" και την αυξανόμενη πολιτική πόλωση να οργιάζουν" (σ. 234). Με το αυξανόμενο επίπεδο της παγκόσμιας ψηφιακής ολοκλήρωσης έρχεται η αυξανόμενη δυσκολία ελέγχου της διάδοσης της παραπληροφόρησης. Οι προσπάθειες των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης και των κυβερνήσεων έχουν στοχεύσει τις υποτιθέμενες πηγές παραπληροφόρησης, αλλά η εμπλοκή (δηλ. η κοινοποίηση και προώθηση συνδέσμων) με ψευδείς ειδήσεις από μεμονωμένους χρήστες είναι ένα πρόσθετο πεδίο στο οποίο μπορεί να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα των ψευδών ειδήσεων.

Οι ψευδείς ειδήσεις και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως θέματα ανάλυσης είναι στενά συνυφασμένα, καθώς τα δεύτερα θεωρούνται ο κύριος αγωγός μέσω του οποίου διαδίδονται οι πρώτες- πράγματι, οι Shu et al (2017) αποκαλούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης "μια ισχυρή πηγή για τη διάδοση ψευδών ειδήσεων". Ο απόηχος των προεδρικών εκλογών του 2016 στις ΗΠΑ έκανε τους μελετητές να σπεύσουν στο θέμα των ψευδών ειδήσεων, της

παραπληροφόρησης και του λαϊκισμού. Ως εκ τούτου, το φιλτράρισμα της πληροφορίας μέσω της πολιτικής και γνωστικής προκατάληψης είναι ένα θέμα που τώρα τυγχάνει μιας ζωνηής αναβίωσης στη βιβλιογραφία (Fang et al 2019- Polletta και Callahan 2019- Cohen 2018- Allcott και Gentzkow 2017- DiFranzo και Gloria-Garcia 2017- Flaxman et al 2016- Zuiderveen Borgesius et al 2016). Μια δημοφιλής ευρετική προσέγγιση για την εννοιολόγηση του φαινομένου των ψευδών ειδήσεων που υποστηρίζονται από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι η έννοια του φαινομένου του "θαλάμου αντήχησης- echo chamber» (Shu et al 2017- Barberá et al 2015- Agustín 2014- Jones et al 2005), κατά την οποία οι αποδέχτες των πληροφοριών αυτοεκτίθενται σκόπιμα μόνο σε περιεχόμενο και κοινότητες που επιβεβαιώνουν τις πεποιθήσεις και τις αντιλήψεις τους, ενώ αποφεύγουν εκείνες που τις αμφισβητούν. Το φαινόμενο αυτό οδηγεί στην ανάπτυξη ιδεολογικά ομοιογενών κοινωνικών δικτύων, τα μέλη των οποίων αντλούν συλλογική ικανοποίηση από τις συχνά επαναλαμβανόμενες αφηγήσεις (μια διαδικασία που οι McPherson et al (2001) ονομάζουν "ομοφυλία "). Το φαινόμενο αυτό οδηγεί σε "φουσαλίδες φίλτρων- Filter bubble" (Spohr 2017), στις οποίες "τα συστήματα αλγοριθμικής επιμέλειας και εξατομίκευσης μειώνουν την πιθανότητα των χρηστών να συναντήσουν ιδεολογικά διασταυρούμενο ειδησεογραφικό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, σε μια μελέτη με έδρα τη Σιγκαπούρη σχετικά με τα κίνητρα πίσω από τις προσπάθειες των χρηστών των μέσων κοινωνικής δικτύωσης να αντιμετωπίσουν δημόσια τις ψευδείς ειδήσεις, οι Tandoc et al (2020) διαπιστώνουν ότι οι χρήστες οδηγούνται περισσότερο από τη συνάφεια του θέματος που καλύπτεται, τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και την ικανότητά τους να αντικρούσουν πειστικά την παραπληροφόρηση. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, "οι συμμετέχοντες ήταν πρόθυμοι να διορθώσουν όταν ένιωθαν ότι η ανάρτηση ψευδών ειδήσεων αγγίζει ένα θέμα που είναι σημαντικό για τους ίδιους ή έχει συνέπειες για τους αγαπημένους τους και τους στενούς τους φίλους". Καθώς το ζήτημα της παραπληροφόρησης απέκτησε μεγαλύτερη σημασία κατά τη διάρκεια του επεισοδίου COVID-19, η παρούσα ανασκόπηση συνεχίζει με τη διερεύνηση της επιστήμης σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις στο πλαίσιο των πανδημιών.

Οι έρευνες έχουν δείξει ότι οι ψευδείς ειδήσεις και η παραπληροφόρηση μπορούν να έχουν επιζήμιες επιπτώσεις στη δημόσια υγεία. Στο πλαίσιο των πανδημιών, οι ψευδείς ειδήσεις λειτουργούν "αποκρύπτοντας υγιείς συμπεριφορές και προωθώντας λανθασμένες πρακτικές που αυξάνουν την εξάπλωση του ιού και τελικά οδηγούν σε κακές εκβάσεις σωματικής και ψυχικής υγείας" (Tasnim et al. 2020), περιορίζοντας τη διάδοση "σαφούς, ακριβούς και έγκαιρης μετάδοσης πληροφοριών από αξιόπιστες πηγές" (Wong et al. 2020) και θέτοντας σε κίνδυνο τις βραχυπρόθεσμες προσπάθειες περιορισμού και τις μακροπρόθεσμες προσπάθειες ανάκαμψης (Shaw et al. 2020).

Ο όρος "infodemic" χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Γενικό Διευθυντή του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας Tedros Adhanom Ghebreyesus τον Φεβρουάριο του 2020 για να περιγράψει την ταχεία παγκόσμια εξάπλωση της παραπληροφόρησης σχετικά με το COVID-19 μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Zarocostas 2020), και πρόσφατα απέκτησε δημοτικότητα στις μελέτες πανδημίας (Hu et al. 2020- Hua και Shaw 2020- Medford et al. 2020- Pulido et al. 2020). Παρόμοιοι όροι είναι ο "πανδημικός λαϊκισμός" (Boberg et al. 2020) και ο εύηχος, αν και λιγότερο χρησιμοποιημένος όρος "κορονοηλιθιότητα- covidiosy" (Hogan 2020). Όπως ήταν αναμενόμενο, η παραπληροφόρηση έχει πολλαπλασιαστεί με την αυξανόμενη προβολή του COVID-19 (Cinelli et al 2020- Frenkel et al 2020- Hanafiah και Wan 2020- Pennycook et al 2020- Rodríguez et al 2020- Singh et al 2020). Σε συνέντευξη Τύπου τον Απρίλιο του 2020, ο πρόεδρος των ΗΠΑ Ντόναλντ Τραμπ έκανε διφορούμενη αναφορά στην πιθανή αξία της κατάποσης απολυμαντικών για την αντιμετώπιση του ιού (New York Times 2020), μια έκφραση που προκάλεσε τόσο ανησυχία όσο και χλευασμό.

Οι επιστημονικές προσπάθειες για την κατανόηση της παραπληροφόρησης στην πανδημία COVID-19 συμβάλλουν σε ένα υπάρχον σώμα παρόμοιων ερευνών σε άλλα πλαίσια, συμπεριλαμβανομένης της εξάπλωσης ψευδών ειδήσεων κατά τη διάρκεια των επιδημιών Zika (Sommariva et al. 2018), Ebola (Spinney 2019, Fung et al. 2016) και SARS (Taylor 2003).

Η έρευνα σχετικά με την παραπληροφόρηση και τον COVID-19 αντλεί επίσης από την υπάρχουσα έρευνα σχετικά με τις συμπεριφορές ανταλλαγής πληροφοριών στο διαδίκτυο γενικότερα. Για παράδειγμα, σε μια μελέτη σχετικά με τον ρόλο των ψευδών ειδήσεων στη δημόσια υγεία, οι Waszak et al (2018) διαπιστώνουν ότι μεταξύ των συνδέσμων με τη μεγαλύτερη κοινοποίηση στα κοινά μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το 40% περιείχε ψευδές περιεχόμενο (με τον εμβολιασμό να έχει τη μεγαλύτερη συχνότητα, σε ποσοστό 90%).

Λαμβάνοντας μια ακόμη ευρύτερη θεώρηση, οι αντιλήψεις σχετικά με την πολιτικοποίηση των πληροφοριών για τη δημόσια υγεία αντλούν από την έρευνα σχετικά με την επιστημονική άρνηση γενικότερα, συμπεριλαμβανομένης της διαδικασίας με την οποία οι αφηγήσεις άρνησης του κλίματος ως "εναλλακτικά γεγονότα" κατασκευάζονται κοινωνικο-πολιτισμικά για την προστασία ιδεολογικών φαντασιώσεων (Fischer, 2019) για μια παρόμοια συζήτηση σχετικά με την κλιματική αλλαγή. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν επίσης ενδείξεις ότι η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως αγωγού για τη διάδοση πληροφοριών από τις αρχές και τις κυβερνήσεις της δημόσιας υγείας υπήρξε χρήσιμη, συμπεριλαμβανομένης της κοινοποίησης της ανάγκης για κοινωνική αποστασιοποίηση, της υπόδειξης υποστήριξης για τους εργαζόμενους στον τομέα της υγείας και της παροχής

συναισθηματικής ενθάρρυνσης κατά τη διάρκεια του αποκλεισμού (Thelwall και Thelwall 2020). Ως εκ τούτου, είναι ζωτικής σημασίας να γίνει διάκριση μεταξύ των παραγωγικών χρήσεων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των μη παραγωγικών, με κύριο χαρακτηριστικό την επίδραση στην ασφάλεια και την ευημερία των καταναλωτών πληροφοριών και του ευρύτερου κοινού (Hartley, K., Vu, M.K., 2020).

Ο τρόπος με τον οποίο έχουμε πρόσβαση σε ειδησεογραφικά άρθρα και γενικά ο τρόπος με τον οποίο καταναλώνουμε πληροφορίες στο διαδίκτυο έχει αλλάξει. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν γίνει το κύριο μέσο πρόσβασης στις ειδήσεις. Πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι το Facebook είναι μία από τις προτιμώμενες πηγές πρόσβασης σε ειδήσεις, ιδίως για τη νέα γενιά (Newman et al. 2019). Ωστόσο, το Facebook και το Twitter ευθύνονται για τη διάδοση των ψευδών ειδήσεων στο ψηφιακό σύμπαν, αυξάνοντας την έκθεσή τους μέσω της δημιουργίας διαχωρισμένων ομάδων ή αλγορίθμων συστάσεων (Zimmer et al. 2019a, 2019b). Τα τελευταία χρόνια, αρκετές μελέτες έχουν προσπαθήσει να αναπτύξουν αποτελεσματικές λύσεις για την καταπολέμηση της διαδικτυακής παραπληροφόρησης. Αν από τη μία πλευρά, οι προσπάθειες ενώνονται στην αναζήτηση τεχνολογικών προγραμμάτων που επιτρέπουν τον εντοπισμό και την ανίχνευση ψευδών ειδήσεων (Burkhardt 2017b- Hardalov et al 2016), από την άλλη πλευρά, άλλοι επιδιώκουν να ευαισθητοποιήσουν τους χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και να μειώσουν την κυκλοφορία των ψευδών μέσω ενός στοιχείου στην αυτοματοποίηση του ελέγχου των γεγονότων (Graves 2018- McClure 2017- Nguyen et al 2019). Ο εντοπισμός κακόβουλων κοινωνικών bots (Davis et al 2016- Shao et al 2017- Ferrara 2017- Bessi και Ferrara 2016- Zimmer et al 2019a) η κατακράτηση ψευδούς περιεχομένου, μέσω γλωσσικών αναλύσεων που λαμβάνουν υπόψη τη δομή του κειμένου (Hardalov et al 2016- Shu et al 2018a- Horne και Adali 2017), τη συχνότητα των λέξεων και τα μοτίβα που χρησιμοποιούνται, αποτελούν μέρος ενός συνόλου λύσεων που φαίνεται να υποδεικνύουν μια πολλά υποσχόμενη πορεία προς τα εμπρός. Η ανάπτυξη αλγορίθμων συστάσεων, οι οποίοι προωθούν την ποικιλομορφία του περιεχομένου και καταπολεμούν την προκατάληψη επιβεβαίωσης, αποτελεί έναν από τους κύριους στόχους της πρόσφατης επιστημονικής έρευνας (Mohseni και Ragan 2018- Lex et al. 2018- Hou et al. 2018).

Η καταπολέμηση αυτής της infodemic είναι το νέο μέτωπο στη μάχη του COVID-19 (Child, 2020). Στην εποχή της "μετα-αλήθειας", το κοινό είναι πιθανό να πιστέψει τις πληροφορίες που απευθύνονται στα συναισθήματα και τις προσωπικές του πεποιθήσεις, σε αντίθεση με τις πληροφορίες που θεωρούνται πραγματικές ή και αντικειμενικές (Maoret, 2017). Αυτό αποτελεί μείζονα παγκόσμιο κίνδυνο και απειλή για τη δημόσια υγεία. Έτσι, καθίσταται ζωτικής σημασίας η εκπαίδευση των ανθρώπων γενικά, και των νέων ειδικότερα, σχετικά με τη φύση των ψευδών ειδήσεων και τα αρνητικά αποτελέσματα της κοινοποίησης τέτοιων

ειδήσεων. Η UNESCO καταβάλλει προσπάθειες για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση των γεγονότων σχετικά με την ασθένεια COVID-19. Ο οργανισμός χρησιμοποιεί τα hashtags #ThinkBeforeClicking, #ThinkBeforeSharing και #ShareKnowledge και προωθεί την άποψη ότι τα δικαιώματα στην ελευθερία της έκφρασης και στην πρόσβαση στην πληροφόρηση είναι οι καλύτεροι τρόποι για την καταπολέμηση των κινδύνων της παραπληροφόρησης (UN News, 2020).

4. Ανάλυση

Το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας ανέδειξε την ικανότητα που έχουν οι ψευδείς ειδήσεις να δημιουργήσουν αποσταθεροποιητικές τάσεις σε μία κοινωνία. Το παράδειγμα του 5G που προαναφέρθηκε είναι αρκετά χαρακτηριστικό καθώς η πίστη σε διαδικτυακές θεωρίες συνωμοσίας, έφερε και αποτελέσματα επί του πρακτέου με τις επιθέσεις σε αναμεταδότες σε αρκετές χώρες.

Ας πάμε στα παραδείγματα χωρών τα οποία θα μελετήσουμε

I. ΗΠΑ

Ερευνα 1

Μερικές από τις διασημότερες θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για τα εμβόλια κατά του κορονοϊού είναι:

- Τα εμβόλια COVID-19 θα αλλοιώσουν το DNA των ανθρώπων,
- Τα εμβόλια COVID-19 περιέχουν μικροτσιπ που θα μπορούσαν να εντοπίσουν τους ανθρώπους,
- Τα εμβόλια COVID-19 περιέχουν πνευμονικό ιστό από αμβλωμένα έμβρυα,
- Τα εμβόλια COVID-19 μπορούν να προκαλέσουν υπογονιμότητα, καθιστώντας πιο δύσκολη την εγκυμοσύνη.

Όπως αναφέρει το πανεπιστήμιο Northeastern (2021), οι εν λόγω θεωρήσεις περί εμβολίων έχουν αποδειχθεί ψευδείς. Μεταξύ των ερωτηθέντων που δεν σημείωσαν κανένα στοιχείο ως αληθές, το 70% ανέφερε ότι έχει εμβολιαστεί, σύμφωνα με τους ερευνητές από τα Πανεπιστήμια Northeastern, Harvard, Northwestern και Rutgers. Για όσους σημείωσαν ένα μόνο ψευδές στοιχείο ως ακριβές, το 43% ήταν εμβολιασμένοι και το 36% όχι. Στην ομάδα που θεώρησε ότι πολλαπλές δηλώσεις ήταν αληθείς, το 42% δεν είχε κάνει τα εμβόλιά του Covid-19, έγραψαν οι ερευνητές στη μελέτη.

Συνολικά, το 20% των κατοίκων των ΗΠΑ πιστεύει ότι τουλάχιστον ένας από τους τέσσερις ισχυρισμούς είναι ακριβής. Ποιοι ακριβώς είναι αυτοί οι άνθρωποι; Διατρέχουν το ευρύ

φάσμα - από φτωχούς και πλούσιους, όσους έχουν απολυτήριο λυκείου και όσους επιδιώκουν μεταπτυχιακά, άνδρες και γυναίκες, διαπίστωσε η μελέτη.

"Οι πεπειθήμες παραπληροφόρησης κυκλοφορούν αρκετά ώστε να έχουν συνέπειες", λέει ο David Lazer, καθηγητής πολιτικής επιστήμης και πληροφορικής στο Northeastern και ένας από τους ερευνητές που διεξήγαγαν τη μελέτη.

"Είναι εύλογο ότι κάποια από αυτά προκαλούν στην πραγματικότητα τη μη εμβολιασμό των ανθρώπων", λέει ο Lazer.

Συνολικά, ένα σημαντικό μέρος των Αμερικανών πιστεύει ακράδαντα την παραπληροφόρηση για τα εμβόλια ή συμμετέχει σε συζητήσεις σχετικά με αυτά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, διαπίστωσαν οι ερευνητές. Εκτός από τις διαδικτυακές θεωρίες συνωμοσίας, ορισμένοι επιλέγουν να μην εμβολιαστούν λόγω ευρύτερων ανησυχιών που δεν συνδέονται ειδικά με τα εμβόλια COVID-19.

Ο ισχυρισμός περί υπογονιμότητας ήταν ο πιο δημοφιλής μύθος από τους τέσσερις (το 11% του συνόλου των ερωτηθέντων πίστευε ότι ήταν αληθινός), ακολουθούμενος από την αλλοίωση του DNA (10%), τον ιστό αμβλωμένου εμβρύου (9%) και τα μικροτσιπ (8%).

Η δημόσια υποστήριξη για τους υποχρεωτικούς εμβολιασμούς αυξάνεται, σύμφωνα με την έρευνα, αλλά οι αρνητές παραμένουν βαθιά επιφυλακτικοί για τα εμβόλια

Η πίστη στην παραπληροφόρηση για τα εμβόλια οδηγεί απαραίτητα σε χαμηλότερα ποσοστά εμβολιασμού; Υπάρχει μια ισχυρή συσχέτιση, λέει ο Lazer, αλλά η μελέτη δεν μπορεί να προσδιορίσει οριστικά την αιτία και το αποτέλεσμα.

Συνολικά, το 80 τοις εκατό των ερωτηθέντων δεν χαρακτήρισε καμία από τις ψευδείς δηλώσεις ως ακριβή, το 9 τοις εκατό ανέφερε ότι πίστεψε έναν από τους ισχυρισμούς, ενώ το 10 τοις εκατό πίστεψε δύο ή περισσότερους.

"Μέχρι στιγμής, παρατηρούμε ένα σταθερό μοτίβο - οι λανθασμένες αντιλήψεις και η αβεβαιότητα για το COVID-19 φαίνεται να συνδέονται με την κατάσταση εμβολιασμού", προσθέτουν.

Υπάρχει διαφορά μεταξύ της παραπληροφόρησης και της απόλυτης κατάχρησης των πληροφοριών, επισημαίνει ο Lazer. Η πρώτη είναι αιθιαστική και εμφανίζεται ξανά και ξανά, σε αντίθεση με τη δεύτερη που έχει σύντομο χρόνο ζωής.

Έρευνα 2

Τα Κέντρα Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (CDC) αναφέρουν ότι στις 14 Δεκεμβρίου, περίπου το 85% των ενηλίκων ηλικίας 18 ετών και άνω στις Ηνωμένες Πολιτείες είχαν λάβει τουλάχιστον μία δόση εμβολίου COVID-19, αλλά το 15% παρέμενε ανεμβολίαστο.

Σύμφωνα με τη νεότερη φάση της πειραματικής έρευνας Household Pulse Survey (HPS) του U.S. Census Bureau (census.gov, 2021), όσοι ήταν ανεμβολίαστοι κατά του COVID στις αρχές Δεκεμβρίου 2021, ανέφεραν διάφορους λόγους για τους οποίους δεν είχαν εμβολιαστεί.

Ο όρος "εμβολιασμένοι" αναφέρεται στη συγκεκριμένη έρευνα σε ενήλικες που έχουν λάβει τουλάχιστον μία δόση οποιουδήποτε εμβολίου COVID, ενώ ο όρος "ανεμβολίαστοι" αναφέρεται σε ενήλικες που δεν έχουν λάβει καμία δόση.

Οι ανεμβολίαστοι ενήλικες που απάντησαν στην έρευνα μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερους από έναν λόγους:

- Περίπου οι μισοί ανέφεραν ότι ανησυχούσαν για πιθανές παρενέργειες του εμβολίου.
- Περίπου 42% ανέφεραν ότι "δεν εμπιστεύονται το εμβόλιο COVID-19".
- Λιγότερο από το 10% ανέφεραν ότι δεν έκαναν το εμβόλιο επειδή ο γιατρός τους δεν το είχε συστήσει.
- Περίπου 2% ανέφεραν ότι δεν έκαναν το εμβόλιο λόγω δυσκολίας στην απόκτησή του.

Οι ενήλικες που δεν είχαν λάβει καμία δόση του εμβολίου COVID διέφεραν από εκείνους που είχαν λάβει τουλάχιστον μία δόση εμβολίου COVID σε διάφορα μέτρα.

Ήταν κατά μέσο όρο νεότεροι από εκείνους που είχαν εμβολιαστεί. Περίπου το 75% των μη εμβολιασμένων ήταν κάτω των 50 ετών. Μεταξύ των εμβολιασμένων, λιγότεροι από τους μισούς ήταν κάτω των 50 ετών.

Οι ανεμβολίαστοι είχαν χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, κατά μέσο όρο, από εκείνους που είχαν εμβολιαστεί. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα που είχαν λάβει τουλάχιστον μία δόση είχαν διπλάσιες πιθανότητες από τους μη εμβολιασμένους να έχουν πτυχίο πανεπιστημίου ή ανώτερο.

Οι ανεμβολίαστοι είχαν επίσης πολύ λιγότερες πιθανότητες από τους εμβολιασμένους ενήλικες να είναι παντρεμένοι (46% έναντι 56%).

Έρευνα 3

Οι Αμερικανοί αναφέρουν μια σειρά από λόγους για τους οποίους δεν κάνουν το εμβόλιο κατά του Covid-19. Η κατανόηση του ποιοι είναι οι ανεμβολίαστοι και τι μπορεί να τους πείσει θα είναι ζωτικής σημασίας για την καταπολέμηση της παραλλαγής Delta.

Ποιοι είναι όμως οι ανεμβολίαστοι στην Αμερική; Όπως αναφέρουν σε άρθρο τους τον Οκτώβριο του 2021 οι New York Times, δεν υπάρχει μόνο μία απάντηση σε αυτό το ερώτημα.

Ένα τμήμα των ανθρώπων που έχουν αποφύγει τα εμβόλια αντιτίθεται σθεναρά στην ιδέα να εμβολιαστούν. Υπάρχει όμως και μια δεύτερη ομάδα, όπως δείχνουν οι έρευνες, που εξακολουθεί να είναι αναποφάσιστη.

Καθώς τα κρούσματα του κορονοϊού αυξάνονται στις Ηνωμένες Πολιτείες, η καταπολέμηση της πανδημίας επικεντρώνεται σε περίπου 93 εκατομμύρια ανθρώπους που είναι «επιλέξιμοι» για εμβόλια αλλά έχουν αποφασίσει να μην τα κάνουν. Αυτοί είναι οι Αμερικανοί που είναι πιο ευάλωτοι σε σοβαρές επιπλοκές από την εξαιρετικά μεταδοτική παραλλαγή Delta και πιο πιθανό να μεταφέρουν τον ιό, εξαπλώνοντας τον περαιτέρω.

Αποδεικνύεται, ωστόσο, ότι δεν πρόκειται για ένα μόνο σύνολο Αμερικανών, αλλά για δύο ιδιαίτερες ομάδες ανθρώπων.

Στη μία ομάδα ανήκουν όσοι δηλώνουν ότι αρνούνται ανυποχώρητα τα εμβόλια κατά του κορονοϊού- περιλαμβάνουν ένα μείγμα ανθρώπων, αλλά τείνουν να είναι δυσανάλογα λευκοί, αγρότες, ευαγγελιστές χριστιανοί και πολιτικά συντηρητικοί, όπως δείχνουν οι έρευνες.

Στην άλλη ανήκουν όσοι δηλώνουν ότι είναι ανοιχτοί στο να κάνουν το εμβόλιο αλλά το αναβάλλουν ή θέλουν να περιμένουν και να δουν πριν πάρουν μια απόφαση- πρόκειται για ένα ευρύ φάσμα ανθρώπων, αλλά τείνουν να είναι μια πιο ποικιλόμορφη και αστική ομάδα, συμπεριλαμβανομένων πολλών νεότερων ανθρώπων, αφροαμερικανών, Latino και Δημοκρατικών.

Με την έξαρση των κρουσμάτων και την αύξηση των νοσηλειών, σημειώνεται πρόοδος κυρίως στον εμβολιασμό αυτής της δεύτερης ομάδας, η οποία σύμφωνα με έρευνες αντιπροσωπεύει λιγότερο από το ήμισυ του συνόλου των ανεμβολίαστων ενηλίκων στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν από τους NYT με δεκάδες ανθρώπους σε 17 πολιτείες παρουσίασαν ένα πορτρέτο των ανεμβολίαστων στις Ηνωμένες Πολιτείες, ανθρώπων που καθοδηγούνται από ένα ευρύ μείγμα φόβων που ενίοτε επικαλύπτονται, θεωριών συνωμοσίας, ανησυχίας για την ασφάλεια και γενικευμένου σκεπτικισμού απέναντι σε ισχυρούς θεσμούς που συνδέονται με τα εμβόλια, συμπεριλαμβανομένης της φαρμακοβιομηχανίας και της ομοσπονδιακής κυβέρνησης.

Η Myrna Patterson, 85 ετών, Δημοκρατική από το Ρότσεστερ της Νέας Υόρκης, η οποία εργάζεται σε νοσοκομείο, δήλωσε ότι δεν μπορεί να αποβάλει την ανησυχία της ότι τα εμβόλια παράγονται πολύ γρήγορα. "Αξίζει πραγματικά να τα πάρω;" είπε η κ. Patterson. "Πώς ξέρουν ότι θα σκοτώσει τον ιό και αν είναι πραγματικά καλό για τους ανθρώπους να κάνουν αυτό το εμβόλιο;"

Η Hannah Reid, 30 ετών, μητέρα τεσσάρων παιδιών, η οποία είναι ανένταχτη ψηφοφόρος, δήλωσε ότι εδώ και πολύ καιρό ήταν ανήσυχη για τα εμβόλια: Τα μικρά παιδιά της κάνουν πολλά αλλά όχι όλα τα παιδιατρικά εμβόλια. Λέει ότι η χριστιανική της πίστη την έχει κάνει επίσης να νιώθει άνετα με το να μην κάνει ακόμη το εμβόλιο κατά του κορονοϊού, το οποίο θεωρεί ότι είναι πολύ καινούργιο, η συζήτηση γύρω από αυτό πολύ θορυβώδης και βομβαρδιστική.

Ο Alex Garcia, 25 ετών, ο οποίος δεν δεσμεύεται από κανένα πολιτικό κόμμα και εργάζεται σε εργασίες τοπίου στο Τέξας, δήλωσε ότι πίστευε ότι ήταν πολύ νέος και υγιής για να χρειάζεται εμβόλιο. "Το ανοσοποιητικό μου σύστημα θα μπορούσε να το καταπολεμήσει", δήλωσε ο κ. Garcia. Είπε ότι δεν ανησυχεί μήπως μολύνει και την ανεμβολίαστη 86χρονη γιαγιά του.

Ο Don Driscoll, 38 ετών, ο οποίος κατάγεται από το Πίτσμπουργκ και αποκαλεί τον εαυτό του κοινωνικά φιλελεύθερο Ρεπουμπλικάνο, δήλωσε ότι έχει επιλέξει προς το παρόν να μην εμβολιαστεί λόγω ανησυχιών για την ασφάλεια του εμβολίου.

"Δεν νομίζω ότι υπάρχει συνωμοσία, δεν νομίζω ότι ο Μπιλ Γκέιτς βάζει μικροτσιπ στις φλέβες μου", είπε. "Δεν νομίζω ότι οι Δημοκρατικοί θέλουν να σκοτώσουν τον μισό πληθυσμό. Απλά δεν είμαι ένας υποστηρικτής του οτιδήποτε καινούργιου, πραγματικά".

Για τον Troy Maturin, από το Abbeville της Louisiana, η ταχεία εξάπλωση της παραλλαγής Delta στην πολιτεία του δεν τον κάνει να ενδιαφέρεται περισσότερο για το εμβόλιο.

Αντιθέτως: Το θεωρεί ως περαιτέρω απόδειξη, όπως είπε, ότι τα εμβόλια είναι κυβερνητική συνωμοσία.

"Θα πρέπει να μου κάνουν ηλεκτροσόκ, να με σύρουν έξω και να μου το δώσουν ενώ δεν το γνωρίζω", είπε ο κ. Maturin, ένας 50χρονος πωλητής ανταλλακτικών αυτοκινήτων που περιγράφει τον εαυτό του ως συντηρητικό..

Ο κ. Maturin ανήκει στην ομάδα των μη εμβολιασμένων Αμερικανών που είναι απίθανο να πουν ότι θα μπορούσαν να πειστούν. Ανησυχούν πολύ λιγότερο για το ενδεχόμενο να αρρωστήσουν σοβαρά λόγω του κορονοϊού και είναι πολύ πιο πιθανό να πουν ότι δεν εμπιστεύονται την κυβέρνηση ή τις φαρμακευτικές εταιρείες που έχουν αναπτύξει τα εμβόλια. Δεν είναι αντίθετοι σε όλους τους εμβολιασμούς, αλλά πολύ λίγοι από αυτούς κάνουν ετήσιο εμβόλιο για τη γρίπη.

II. ΗΠΑ και Βρετανία

Έρευνα 1

Σύμφωνα με έρευνα των Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S.J. et al (2021) που πραγματοποιήθηκε συνολικά 8.001 ερωτηθέντες μέσω ενός διαδικτυακού πάνελ, ερωτήθηκαν μεταξύ 7 και 14 Σεπτεμβρίου 2020, 4.000 άτομα στο Ηνωμένο Βασίλειο και 4.001 στις ΗΠΑ.

Όλοι οι ερωτηθέντες και στις δύο ομάδες κλήθηκαν να δηλώσουν την πρόθεσή τους να λάβουν το εμβόλιο COVID-19 πριν και μετά την έκθεσή τους σε πληροφορίες για το εμβόλιο (παραπληροφόρηση ή πραγματικές πληροφορίες).

Πριν από την έκθεση σε ψευδείς πληροφορίες, το 54,1% των ερωτηθέντων στο Ηνωμένο Βασίλειο και το 42,5% στις ΗΠΑ ανέφεραν ότι θα δέχονταν "σίγουρα" ένα εμβόλιο κατά του COVID-19 για να προστατευθούν, ενώ το 6,0% και το 15,0% δήλωσαν ότι δεν θα δέχονταν "σίγουρα" ένα εμβόλιο COVID-19. Οι υπόλοιποι ερωτηθέντες ήταν "αβέβαιοι" για το αν θα δέχονταν ένα εμβόλιο COVID-19.

Η αντιμετώπιση της έκθεσης σε παραπληροφόρηση προκαλεί μείωση του αριθμού των ερωτηθέντων που θα έκαναν "σίγουρα" το εμβόλιο σε σχέση με την ομάδα ελέγχου και στις δύο χώρες κατά 6,2 ποσοστιαίες μονάδες στο Ηνωμένο Βασίλειο και κατά 6,4 ποσοστιαίες μονάδες στις ΗΠΑ. Υπάρχουν αντίστοιχες αυξήσεις σε ορισμένες κατηγορίες απαντήσεων με χαμηλότερη πρόθεση. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, παρατηρήθηκε αύξηση κατά 2,7 ποσοστιαίες μονάδες σε όσους "δεν είναι σίγουροι, αλλά τείνουν προς το όχι" και κατά 3,3 ποσοστιαίες μονάδες σε όσους δηλώνουν ότι "σίγουρα δεν θα δεχτούν" ένα εμβόλιο, ενώ στις ΗΠΑ

παρατηρείται αύξηση κατά 2,3 ποσοστιαίες μονάδες σε όσους "δεν είναι σίγουροι, αλλά τείνουν προς το όχι".

Είναι ενδιαφέρον ότι περισσότεροι ερωτηθέντες και στις δύο χώρες θα αποδέχονταν ένα εμβόλιο εάν αυτό σήμαινε την προστασία της οικογένειας, των φίλων ή των ομάδων κινδύνου (παρά εάν το εμβόλιο ήταν για τους ίδιους): 63,7% των ερωτηθέντων στο Ηνωμένο Βασίλειο και 54,1% στις ΗΠΑ δηλώνουν ότι θα εμβολιάζονταν "σίγουρα" για να προστατεύσουν άλλους. Η έκθεση σε παραπληροφόρηση προκαλεί και πάλι μείωση της πρόθεσης αποδοχής του εμβολίου για την προστασία άλλων, κατά 5,7 ποσοστιαίες μονάδες στο Ηνωμένο Βασίλειο και 6,5 ποσοστιαίες μονάδες στις ΗΠΑ για την ομάδα θεραπείας σε σχέση με την ομάδα ελέγχου. Τα αποτελέσματα της θεραπείας όταν εξαρτώνται από την πρόθεση εμβολιασμού πριν από τη θεραπεία παρουσιάζουν παρόμοια εικόνα. Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ παρατηρείται καθαρή μείωση όσων προηγουμένως απάντησαν "σίγουρα" κατά 8,7 ποσοστιαίες μονάδες και καθαρή αύξηση όσων προηγουμένως απάντησαν "όχι, σίγουρα όχι" κατά 10,0 ποσοστιαίες μονάδες. Τα ίδια ουσιαστικά αποτελέσματα ισχύουν και για το Ηνωμένο Βασίλειο.

Σύμφωνα με τους Paul, E., Steptoe, A. και Fancourt, D. (2020) διαπιστώνεται ότι η θεραπεία με έκθεση σε παραπληροφόρηση επηρεάζει διαφορετικά την πρόθεση των ατόμων να εμβολιαστούν για να προστατευθούν ανάλογα με ορισμένους κοινωνικοδημογραφικούς παράγοντες. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι άνεργοι ήταν πιο ανθεκτικοί στην έκθεση σε παραπληροφόρηση σε σύγκριση με όσους εργάζονται (πριν από τον Μάρτιο του 2020). Οι άνεργοι στο Ηνωμένο Βασίλειο ήταν λιγότερο αναποφάσιστοι σχετικά με το αν θα εμβολιαστούν σε σχέση με τις ομάδες των εργαζομένων. Στις ΗΠΑ, οι "άλλες" εθνικότητες και οι ομάδες με χαμηλότερο εισόδημα είναι πιο ανθεκτικές στην παραπληροφόρηση από ό,τι οι λευκές εθνικότητες. Υπάρχουν επίσης ενδείξεις ότι η έκθεση σε παραπληροφόρηση κάνει όσους αυτοπροσδιορίζονται ως Εβραίοι λιγότερο πιθανό να μειώσουν την πρόθεσή τους να εμβολιαστούν για να προστατεύσουν άλλους σε σύγκριση με τους χριστιανούς στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στις ΗΠΑ, οι γυναίκες είναι πιο πιθανό από τους άνδρες να μειώσουν την πρόθεσή τους να εμβολιαστούν για να προστατεύσουν άλλους μετά την έκθεση σε παραπληροφόρηση.

Η έρευνα των των Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S.J. et al (2021) δεν βρήκε στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι τα άτομα που εμπιστεύονται τις υγειονομικές αρχές έχουν περισσότερες ή λιγότερες πιθανότητες να επηρεαστούν από παραπληροφόρηση (μετά από έλεγχο των κοινωνικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών τους)- ωστόσο, η εμπιστοσύνη στους εμπειρογνώμονες βρέθηκε πρόσφατα να σχετίζεται με την πρόθεση να ακολουθήσουν το εμβόλιο COVID-19 στις ΗΠΑ (Callaghan, T. et al, 2020).

Είναι ενδιαφέρον ότι η εμπιστοσύνη σε διασημότητες στο Ηνωμένο Βασίλειο συνδέεται με μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στην παραπληροφόρηση σε σύγκριση με τον έλεγχο, ενώ η εμπιστοσύνη στην οικογένεια και τους φίλους στις ΗΠΑ συνδέεται με ευαισθησία στην παραπληροφόρηση σε σύγκριση με τον έλεγχο (Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S.J. et al, 2021). Το αποτέλεσμα αυτό ευθυγραμμίζεται με μια πρόσφατη μελέτη που συνδέει την εμπιστοσύνη σε μη εξειδικευμένες πηγές με την απόρριψη παραπληροφόρησης σχετικά με τη λήψη αποφάσεων για τα εμβόλια (Motta, M., Callaghan, T. και Sylvester, S, 2018). Ορισμένες πρόσφατες εργασίες υποδεικνύουν ότι όσοι καταναλώνουν ειδήσεις από παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης αρκετές φορές την ημέρα και διαδικτυακά μέσα ενημέρωσης λιγότερο συχνά παρουσιάζουν μικρότερη διστακτικότητα ως προς το εμβόλιο COVID-19 από εκείνους που καταναλώνουν λιγότερα και από τα δύο (Mcandrew, S. και Allington, D. Mode, 2020). Η έρευνα των Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S.J. et al (2021) δεν βρήκε επίσης στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι η καθημερινή χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σχετίζεται με την ανθεκτικότητα στις επιπτώσεις της έκθεσης σε παραπληροφόρηση στην πρόθεση εμβολιασμού COVID-19.

III. Βρετανία

Έρευνα 1

Μια νέα δημοσκόπηση του Economist και του YouGov (Independent, 2021) έδειξε ότι το 62% των ανθρώπων που δεν έχουν εμβολιαστεί δεν σκοπεύουν να κάνουν εμβόλιο Covid-19 οποιουδήποτε είδους.

Η έρευνα διαπίστωσε ότι η μεγαλύτερη ομάδα ανεμβολίαστων ανθρώπων που δεν πρόκειται να λάβουν εμβόλιο Covid-19 είναι άτομα ηλικίας 45 έως 64 ετών, με το 74% αυτών να δηλώνει ότι δεν σκοπεύει να λάβει ποτέ εμβόλιο και το 4% να δηλώνει ότι θα λάβει "σίγουρα" ένα από τα εμβόλια στο μέλλον.

Η έρευνα διαπίστωσε επίσης ότι οι λευκές γυναίκες με πανεπιστημιακό πτυχίο είχαν περισσότερες πιθανότητες από τις λευκές γυναίκες χωρίς πανεπιστημιακό πτυχίο να πουν ότι δεν θα κάνουν ποτέ εμβόλιο, καθώς το 74% των λευκών γυναικών με πανεπιστημιακό πτυχίο δήλωσαν ότι δεν το σχεδιάζουν, σε σύγκριση με το 66% των λευκών γυναικών χωρίς πτυχίο.

Η έρευνα, στην οποία τέθηκε μια σειρά ερωτήσεων, περιελάμβανε ένα υποσύνολο 391 ατόμων, με 181 άνδρες και 210 γυναίκες, και έλαβε υπόψη τη φυλή, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και την κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Οι απαντήσεις μεταξύ των ανεμβολίαστων στην έρευνα διέφεραν ανάλογα με τα διάφορα δημογραφικά στοιχεία.

Ένα μεγάλο μέρος των ισπανόφωνων ερωτηθέντων που είναι ανεμβολίαστοι δήλωσαν επίσης ότι δεν έχουν επίσης κανένα σχέδιο, καθώς το 43% δήλωσε ότι δεν σκοπεύει να κάνει ποτέ

εμβόλιο, σε σύγκριση με το 19% που δήλωσε ότι μπορεί να κάνει ένα εμβόλιο από ένα ή περισσότερα από τα εμβόλια και το 17% δήλωσε ότι θα κάνει σίγουρα ένα εμβόλιο.

Η μεγαλύτερη οικονομική ομάδα που δήλωσε ότι δεν σχεδιάζει να κάνει το εμβόλιο ήταν οι ερωτηθέντες που κέρδιζαν μεταξύ 50.000 και 100.000 δολαρίων, με το 63% να δηλώνει ότι δεν έχει σχέδια. Αυτό συγκρίνεται με το 62% των ανεμβολίαστων που κερδίζουν λιγότερα από 50.000 δολάρια και το 58% που κερδίζουν τουλάχιστον 100.000 δολάρια.

Η περιοχή με το υψηλότερο ποσοστό ανεμβολίαστων που δεν σχεδιάζει να εμβολιαστεί ήταν τα προάστια, με το 67% να δηλώνει ότι δεν προτίθεται να εμβολιαστεί.

Έρευνα 2

Η διστακτικότητα ως προς τον εμβολιασμό που είχε αναφερθεί προηγουμένως από την έρευνα Opinions και Lifestyle Survey (OPN) ήταν υψηλότερη μεταξύ των νέων ενηλίκων. Ωστόσο, κατά την παρακολούθηση αυτής της ομάδας, ήταν πιο πιθανό να αλλάξουν τη στάση τους και να εμβολιαστούν πλέον (46% των ατόμων ηλικίας 18 έως 29 ετών). Αυτό μπορεί εν μέρει να εξηγηθεί από το υψηλότερο ποσοστό αυτής της ομάδας που ανέφερε ότι δεν ήταν σίγουρο ότι θα έκανε εμβόλιο αν του προσφερόταν, πράγμα που σημαίνει ότι ήταν αναποφάσιστοι και ανοιχτοί σε ενδεχόμενο μελλοντικό εμβολιασμό, όπως αναφέρεται σε έρευνα που δημοσιεύτηκε στο Office for National Statistics (ons.gov.uk).

Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία ενήλικες ανέφεραν αρχικά χαμηλό δισταγμό για το εμβόλιο, ωστόσο, ένα μικρότερο ποσοστό είχε αλλάξει στάση και είχε κάνει εμβόλιο (19% των ατόμων 70 ετών και άνω).

Σε προηγούμενη ανάλυση, δεν υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στη διστακτικότητα ως προς το εμβόλιο μεταξύ κλινικά εξαιρετικά ευάλωτων (CEV) και μη ευάλωτων ενηλίκων. Ωστόσο, κατά την παρακολούθηση, η αποδοχή του εμβολίου ήταν χαμηλότερη για τους ενήλικες CEV. Λιγότεροι από 2 στους 10 (16%) των ενηλίκων CEV που ήταν προηγουμένως διστακτικοί εμβολιάστηκαν τώρα, σε σύγκριση με περισσότερους από 4 στους 10 (42%) των μη ευάλωτων ενηλίκων.

Οι ενήλικες ηλικίας 70 ετών και άνω και οι ευάλωτοι ενήλικες είχαν προτεραιότητα στους εμβολιασμούς, και μεταξύ των ατόμων που ήταν προηγουμένως διστακτικοί στο εμβόλιο ένα μεγάλο ποσοστό είχε αρνηθεί το εμβόλιο (62% και 68%, αντίστοιχα), γεγονός που υποδηλώνει ότι ήταν λιγότερο πιθανό να αλλάξουν γνώμη για το εμβόλιο.

Προηγουμένως δημοσιευμένη ανάλυση έδειξε υψηλότερα ποσοστά διστακτικότητας ως προς το εμβόλιο μεταξύ των μαύρων ή μαύρων Βρετανών ενηλίκων σε σύγκριση με τους λευκούς ενήλικες. Μεταξύ εκείνων που ήταν προηγουμένως διστακτικοί στο εμβόλιο, υπήρχαν παρόμοιες στάσεις ως προς το εμβόλιο όταν απάντησαν για πρώτη φορά στο OPN, καθώς δεν υπήρχε σημαντική διαφορά μεταξύ αυτών των ομάδων ως προς το αν ήταν αβέβαιοι ή είχαν απορρίψει το εμβόλιο.

Οι ακόλουθες ομάδες ανέφεραν προηγουμένως χαμηλότερη διστακτικότητα ως προς το εμβόλιο και είχαν υψηλότερη αποδοχή του εμβολίου. Τα ποσοστά εμβολιασμού τους ήταν:

- 47% των απασχολούμενων ή αυτοαπασχολούμενων σε σύγκριση με 38% των ανέργων
- 46% των ατόμων που ήταν σε θέση να αντέξουν μια απροσδόκητη δαπάνη 850 λιρών σε σύγκριση με το 40% των ατόμων που δεν ήταν σε θέση να αντέξουν
- 52% των ατόμων που ζούσαν στις λιγότερο υποβαθμισμένες περιοχές σε σύγκριση με 39% των ατόμων που ζούσαν στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές
- το 50% των ατόμων με υψηλότερο τίτλο σπουδών πτυχίο ή ισοδύναμο σε σύγκριση με το 26% των ατόμων χωρίς τίτλο σπουδών
- 44% των ατόμων που είναι ιδιοκτήτες του σπιτιού τους σε σύγκριση με το 37% των ατόμων που το νοικιάζουν

IV. Γερμανία

Μελέτη των Gehrau V, Fujarski S, Lorenz H, Schieb C, Blöbaum B (2021) αποκάλυψε ορισμένες σημαντικές πληροφορίες για τη βελτιστοποίηση της στρατηγικής επικοινωνίας προκειμένου να αυξηθεί η πρόθεση εμβολιασμού με το COVID-19. Αφενός, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όπως η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και οι εφημερίδες, ήταν οι πηγές που χρησιμοποιούσαν συχνότερα οι Γερμανοί για να αντλήσουν πληροφορίες σχετικά με θέματα υγείας, σε αντίθεση με τους εμπειρογνώμονες, οι οποίοι σπάνια εμφανίζονται ως πηγές πληροφόρησης. Από την άλλη πλευρά, οι άνθρωποι έδειχναν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στις πληροφορίες σχετικά με την υγεία από ειδικούς παρά στις πληροφορίες από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Λαμβάνοντας υπόψη την αλληλεπίδραση της εμπιστοσύνης και της χρήσης, οι υγειονομικές αρχές φαίνονται πιο κατάλληλες για τη διάδοση πληροφοριών σχετικά με τον εμβολιασμό COVID-19, δεδομένου ότι οι πληροφορίες από τις υγειονομικές αρχές χρησιμοποιούνται ευρέως και σε μεγάλο βαθμό εμπιστεύονται. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν επίσης να θεωρηθούν κατάλληλο κανάλι για τη διάδοση γνώσεων σχετικών με την υγεία, δεδομένου ότι χρησιμοποιούνται συχνά και τους αποδίδεται επαρκές επίπεδο εμπιστοσύνης. Αντίθετα, οι πληροφορίες από κοινωνικά δίκτυα ή εναλλακτικές πηγές πληροφόρησης δεν μπορούν να διεκδικήσουν ούτε επαρκή χρήση ούτε επαρκή επίπεδα

εμπιστοσύνης και, επομένως, είναι ελάχιστα χρήσιμες για την αύξηση της πρόθεσης εμβολιασμού.

Από αυτή την άποψη, η στρατηγική επικοινωνία για την υγεία θα πρέπει να παρέχει πληροφορίες που προέρχονται από ειδικούς και διανέμονται μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης καθώς και από τις επίσημες υγειονομικές αρχές. Ωστόσο, αυτή η προσέγγιση μπορεί να μην είναι ο καλύτερος τρόπος επικοινωνίας για τον εμβολιασμό με το COVID-19. Η επικοινωνία σχετικά με τον εμβολιασμό COVID-19 θα μπορούσε να ποικίλλει, δεδομένου ότι η πρόθεση εμβολιασμού και η χρήση των μέσων μαζικής ενημέρωσης διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα: οι ηλικιωμένοι είναι πιο πρόθυμοι να δεχτούν το εμβόλιο COVID-19 και χρησιμοποιούν τις εφημερίδες συχνότερα από τους νεότερους. Αντίθετα, οι νεότεροι δείχνουν χαμηλότερη πρόθεση εμβολιασμού με COVID-19 και χρησιμοποιούν συχνότερα πηγές του Διαδικτύου και κοινωνικά δίκτυα από τους ηλικιωμένους ερωτηθέντες.

Οι πληροφορίες που προέρχονται από εμπειρογνώμονες και επίσημες αρχές έχουν θετικό αντίκτυπο στην πρόθεση εμβολιασμού COVID-19. Όσοι χρησιμοποιούν πληροφορίες που προέρχονται από αυτές τις πηγές και τις εμπιστεύονται σε μεγάλο βαθμό είναι πιο πρόθυμοι να εμβολιαστούν. Επιπλέον, εντοπίσαμε μια ισχυρή θετική επίδραση όσον αφορά την εμπιστοσύνη στο τηλεοπτικό περιεχόμενο που σχετίζεται με την υγεία. Όσοι έχουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στις πληροφορίες για την υγεία που βασίζονται στην τηλεόραση είναι πιο πρόθυμοι να εμβολιαστούν. Επιπλέον, η χρήση και η εμπιστοσύνη στις αναφορές υγείας των τοπικών εφημερίδων έχουν θετική επίδραση στην πρόθεση εμβολιασμού COVID-19, η οποία ωστόσο μειώνεται εν μέρει όταν λαμβάνεται υπόψη η ηλικία. Ωστόσο, ακόμη και μετά τον έλεγχο της ηλικίας, εμφανίζεται η ισχυρότερη μη σημαντική θετική επίδραση μεταξύ των εφημερίδων και της πρόθεσης εμβολιασμού COVID-19. Μια ερμηνεία θα μπορούσε να είναι ότι η επίδραση της ηλικίας στην πρόθεση εμβολιασμού έχει τον ισχυρότερο αντίκτυπο αλλά δεν μπορεί να διαχωριστεί από την επίδραση που δημιουργείται από την κατανάλωση εφημερίδων. Ένας άλλος λόγος θα μπορούσε να είναι ότι η χρήση των εφημερίδων και η εμπιστοσύνη σε αυτές ενισχύει την πρόθεση εμβολιασμού ιδίως μεταξύ των ηλικιωμένων.

Σύμφωνα με έρευνα της Forsa (dw.com, 2021), η πλειονότητα των ανεμβολίαστων ενηλίκων στη Γερμανία φαίνεται ότι επιθυμεί να παραμείνει ανεμβολίαστη.

Σε δημοσκόπηση που διεξήχθη από την εταιρεία ερευνών Forsa για λογαριασμό του γερμανικού υπουργείου Υγείας διαπιστώθηκε ότι:

-Το 65% των ανεμβολίαστων δεν σκοπεύει να κάνει το εμβόλιο COVID-19 μέσα στους επόμενους δύο μήνες,

- Ένα επιπλέον 23% "μάλλον δεν θα το κάνει",

- Μόλις το 2% δήλωσε ότι σκοπεύει να κάνει το εμβόλιο αλλά δεν έχει καταφέρει ακόμη να το κάνει.

Η Forsa διαπίστωσε επίσης ότι τα ολοένα και πιο υπερφορτωμένα νοσοκομεία της Γερμανίας δεν απασχολούν ιδιαίτερα τους ανεμβολίαστους, παρά το γεγονός ότι αντιπροσωπεύουν την πλειονότητα των ασθενών στις μονάδες εντατικής θεραπείας.

Περίπου το 89% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η πρόσφατη είδηση ότι τα γερμανικά νοσοκομεία έφτασαν σε αριθμό ασθενών που δεν είχαν δει από την κορύφωση της πανδημίας τον Ιανουάριο του 2021 δεν θα είχε καμία επίδραση στη λήψη αποφάσεων. Ο ίδιος αριθμός ατόμων κατηγόρησε τα μέσα ενημέρωσης για "μονόπλευρη" ενημέρωση σχετικά με την πανδημία.

Ορισμένοι από τους λόγους περιελάμβαναν την αίσθηση ότι εξαναγκάστηκαν σε κάτι τέτοιο ή την αντιληπτή έλλειψη σαφήνειας σχετικά με το κατά πόσον τα εμβόλια είναι ασφαλή για τις έγκυες γυναίκες ή αυτές που προσπαθούν να τεκνοποιήσουν.

Η μεγαλύτερη ανησυχία μεταξύ των ανεμβολίαστων, σε ποσοστό 34%, ήταν αυτό που αποκάλεσαν έλλειψη "μακροπρόθεσμων" μελετών για πιθανές παρενέργειες.

Εκατοντάδες εκατομμύρια δόσεις χορηγήθηκαν με ασφάλεια σε όλο τον κόσμο τους τελευταίους 18 μήνες. Ωστόσο, η Γερμανία παρουσίαζε το χρόνο συγγραφής του εν λόγω άρθρου ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά εμβολιασμού στην Ευρώπη.

Οι Gehrau V, Fujarski S, Lorenz H, Schieb C, Blöbaum B (2021), μελέτησαν και τα εναλλακτικά κανάλια πληροφόρησης. Όπως αναφέρουν αυτό το είδος πηγής χρησιμοποιείται μόνο σπάνια για την άντληση πληροφοριών σχετικά με θέματα υγείας και οι περισσότεροι άνθρωποι εμπιστεύονται πολύ λίγο τις πληροφορίες από εναλλακτικές πηγές. Παρ' όλα αυτά, η χρήση και η εμπιστοσύνη σε αυτές τις πηγές μειώνουν συστηματικά την πρόθεση εμβολιασμού COVID-19. Αυτό είναι ένα εξαιρετικά σημαντικό συμπέρασμα όταν πρόκειται για τον σχεδιασμό εκστρατειών εμβολιασμού COVID-19. Παρόλο που οι ψευδείς ειδήσεις και οι παραπλανητικές πληροφορίες που διαδίδονται από εναλλακτικά κανάλια πληροφόρησης μπορεί να φτάνουν σε ένα μικρό μόνο κοινό και να θεωρούνται αναξιόπιστες από τη μεγάλη πλειοψηφία, αυτός ο τύπος πηγής μπορεί να εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό παράγοντα που λειτουργεί ενάντια στην πρόθεση εμβολιασμού COVID-19. Η μικρή ομάδα ανθρώπων που έχουν επηρεαστεί αρνητικά από εναλλακτικές πηγές πληροφόρησης είναι πιθανό να μην εμπιστεύεται τις εκστρατείες εμβολιασμού COVID-19, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει με κάποιο τρόπο τους υπόλοιπους. Ως εκ τούτου, κρίνεται απαραίτητο να αντιμετωπιστεί αυτή η παραπληροφόρηση. Μια πολλά υποσχόμενη

προσέγγιση θα μπορούσε να είναι η παραχώρηση χρόνου προβολής στους εμπειρογνώμονες υγείας στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ιδίως στην τηλεόραση.

Για τους Γερμανούς, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η διαπροσωπική επικοινωνία είναι οι πιο συχνά χρησιμοποιούμενες πηγές πληροφόρησης για την υγεία. Αντίθετα, οι εμπειρογνώμονες και οι υγειονομικές αρχές αποτελούν τις πηγές που εμπιστεύονται περισσότερο οι Γερμανοί. Επομένως, η στρατηγική επικοινωνία για την υγεία θα ήταν καλύτερο να εκτελείται σε στενή συνεργασία μεταξύ εμπειρογνομόνων, υγειονομικών αρχών και μέσων μαζικής ενημέρωσης. Το Διαδίκτυο και τα κοινωνικά δίκτυα, με τη σειρά τους, μπορεί να παραμεληθούν κατά το σχεδιασμό μέτρων επικοινωνίας που απευθύνονται σε όλες τις ηλικιακές ομάδες. Σε περιόδους πανδημίας COVID-19, η επικοινωνία για την υγεία είναι ζωτικής σημασίας για την ενημέρωση του κοινού σχετικά με σημαντικές πολιτικές υγείας, συμπεριλαμβανομένων των εκστρατειών εμβολιασμού.

Ο εμβολιασμός θεωρείται ένα από τα πιο ελπιδοφόρα μέσα για την αναχαίτιση της εξάπλωσης του COVID-19. Προκειμένου η εκστρατεία εμβολιασμού να είναι αποτελεσματική, θα πρέπει να κοινοποιούνται κατάλληλες πληροφορίες από εμπειρογνώμονες υγείας και επίσημες υγειονομικές αρχές και να διαδίδονται μέσω τηλεοπτικών ειδήσεων και τοπικών εφημερίδων. Η τηλεόραση εξακολουθεί να καλύπτει ένα μεγάλο μέρος του γερμανικού πληθυσμού και οι πληροφορίες σχετικά με την υγεία που μεταδίδονται στην τηλεόραση μπορούν να ενισχύσουν την πρόθεση εμβολιασμού κατά του COVID-19 μεταξύ εκείνων που θεωρούν την τηλεόραση αξιόπιστο μέσο. Επιπλέον, η χρήση τοπικών εφημερίδων μπορεί να έχει θετική επίδραση στην πρόθεση εμβολιασμού μεταξύ των ηλικιωμένων. Παρά τα αποτελέσματα αυτά, όταν πρόκειται για τα εμβόλια COVID-19, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο αρνητικός αντίκτυπος των πληροφοριών που σχετίζονται με την υγεία και προέρχονται από εναλλακτικές πηγές, καθώς τείνουν να δημοσιεύουν παραπλανητικές πληροφορίες και ψευδείς ειδήσεις. Οι επιπτώσεις αυτές πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά το σχεδιασμό και τη λήψη στρατηγικών μέτρων επικοινωνίας γύρω από το θέμα των εμβολίων COVID-19 (Gehrau V, Fujarski S, Lorenz H, Schieb C, Blöbaum B, 2021).

Μια διατομεακή έρευνα στον γερμανικό πληθυσμό (Betch C, COVID-19 Snapshot Monitoring, COSMO, 2021) έδειξε ότι το 18% των ερωτηθέντων πίστευε ότι η πανδημία του COVID-19 αποτελούσε hoax , ενώ το 15% πίστευε ότι ο ιός δημιουργήθηκε σε εργαστήριο (COSMO Explorer, 2020). Σύμφωνα με τα ευρήματα από άλλες χώρες, η πίστη σε αυτούς τους ψευδείς ισχυρισμούς ήταν σχετική με την εντύπωση ότι τα κυβερνητικά μέτρα για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού είναι υπερβολικά και ήταν πολύ υψηλότερη μεταξύ των ανεμβολίαστων (Leuker C, et al, 2021). Ορισμένοι πίστευαν ταυτόχρονα και τους δύο

αντιφατικούς ισχυρισμούς (7,6%-13,9%), γεγονός που υποδηλώνει μια γενικότερη συνωμοσιολογική νοοτροπία (COSMO Explorer, 2020). Στην ανάλυση περιεχομένου από τους Boberg et al. (2020), οι πιο δημοφιλείς αφηγήσεις ήταν οι εξής: "Ο κορονοϊός είναι ένας τεχνητός εργαστηριακός ιός" και "ο κορονοϊός δεν είναι χειρότερος από μια κανονική επιδημία γρίπης".

Ποιος τείνει να πιστεύει στην παραπληροφόρηση; Πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει ότι οι άνθρωποι είναι πιο πιθανό να πιστέψουν ψευδείς πληροφορίες που είναι σύμφωνες με τις πολιτικές τους απόψεις (Faragó et al., 2020- Pennycook και Rκαι, 2019, 2021- Pereira et al., 2018), ιδίως όταν αυτές αφορούν πολιτικά διχαστικά θέματα όπως ο εμβολιασμός COVID-19 ή η κλιματική αλλαγή (Rutjens et al, 2021). Πρόσφατα στοιχεία από τη Γερμανία έδειξαν ότι η τάση για ψήφο σε εξτρεμιστικά κόμματα συνδέεται με συνωμοσιολογικές πεποιθήσεις (Schemer et al, 2021) και ότι η δεξιά πολιτική κλίση συνδέεται με την αντίληψη των διαστρεβλωμένων ειδήσεων ως πιο αξιόπιστων (Arendt et al, 2019- Frischlich et al, 2021), με λιγότερες γνώσεις σχετικά με το COVID-19 (Nielsen et al,2020) -και για τους ψηφοφόρους του AfD- με δυσπιστία απέναντι στα μέσα ενημέρωσης (Sängerlaub, 2017).

Η υιοθέτηση ψευδών ειδήσεων ως πραγματικές έχει επίσης αποδειχθεί ότι συνδέεται με χαμηλότερη εμπιστοσύνη στην επιστήμη (Plohl και Musil, 2021) και στις κυβερνήσεις (Kim και Cao, 2016) και με χαμηλότερη συμφωνία με τα κυβερνητικά μέτρα (COSMO Explorer, 2020).

Μια άλλη πηγή ατομικών διαφορών στην υιοθέτηση ψευδών ειδήσεων ως πραγματικές θα μπορούσε να είναι ο βαθμός στον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται τον ιό ως κίνδυνο. Όπως αναφέρουν οι Leuker C, et al (2021), όσον αφορά τις ατομικές διαφορές, τα άτομα με δεξιές προθέσεις ψήφου (AfD) είχαν περισσότερες πιθανότητες να πιστέψουν στην παραπληροφόρηση.

Μια μελέτη για τις εκλογές του 2017 στη Γερμανία υποδηλώνει ότι η τάση να πιστεύει κανείς στην παραπληροφόρηση οδήγησε τους ψηφοφόρους από τη Χριστιανοδημοκρατική Ένωση (CDU- το κύριο κυβερνητικό κόμμα εκείνη την εποχή) στο AfD (Zimmermann και Kohring, 2020). Εκείνη την εποχή, η στρατηγική παραπληροφόρησης του AfD επικεντρώθηκε κυρίως σε τυπικά δεξιά θέματα όπως η μετανάστευση. Έκτοτε επεκτάθηκε στην υποβάθμιση των κινδύνων του ιού με τη διάδοση παραπληροφόρησης σχετικά με τις στατιστικές του COVID-19 (Gensing και Rohwedder, 2021) και τα εμβόλια COVID-19 (Redaktionsnetzwerk Deutschlκαι, 2022). Γενικότερα, τα λαϊκιστικά κινήματα συχνά προωθούν ιδέες που επικρίνουν την "ελίτ" (εμπειρογνώμονες, επιστήμονες, δημοσιογράφους), γεγονός που μπορεί να τροφοδοτήσει την πίστη στην παραπληροφόρηση μεταξύ των ψηφοφόρων τους (Mede και Schäfer, 2020).

Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς είναι ένας άλλος συσχετισμός της πίστης στην παραπληροφόρηση: Τα άτομα με χαμηλότερη εμπιστοσύνη στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση, το Ινστιτούτο Robert Koch και το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Υγείας είχαν περισσότερες πιθανότητες να πιστεύουν στην παραπληροφόρηση. Αυτό το μοτίβο συγκλίνει με ευρήματα από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιρλανδία, το Μεξικό, την Ισπανία και τις Ηνωμένες Πολιτείες (Roosenbeek et al., 2020).

Η πανδημία του κορονοϊού είναι η πρώτη που εξελίσσεται στην ψηφιακή εποχή όπου οι ψηφιακές τεχνολογίες και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επέτρεψαν και ενίσχυσαν τη διάδοση της παραπληροφόρησης (WHO, 2021). Εστιάζοντας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, οι Boberg et al. (2020) ανέλυσαν το περιεχόμενο που δημοσιεύθηκε από τα γερμανικά εναλλακτικά μέσα ενημέρωσης στο Facebook κατά τη διάρκεια της πρώιμης πανδημίας (Ιανουάριος-Μάρτιος 2020). Τα εναλλακτικά ειδησεογραφικά μέσα θεωρούν τους εαυτούς τους ως ένα διορθωτικό μέσο στην παραδοσιακά ειδησεογραφικά μέσα (Holt et al., 2019). Οι Boberg et al. (2020) διαπίστωσαν σημαντική αύξηση των αναρτήσεων κατά τη διάρκεια αυτού του χρονικού διαστήματος, με τις περισσότερες αναρτήσεις να αντικατοπτρίζουν τις αναφορές των κύριων μέσων ενημέρωσης όσον αφορά τα θέματα που καλύπτονται (π.χ. στατιστικά στοιχεία για το COVID-19- η διαχείριση της κρίσης από την κυβέρνηση). Έδειξαν επίσης ότι οι αλληλεπιδράσεις (likes, κοινοποιήσεις, σχόλια) αυξήθηκαν με την πάροδο του χρόνου, αντανακλώντας ίσως το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις πανδημίες. Σε μια έρευνα ποσόστωσης που διεξήχθη πριν από την πανδημία COVID-19, μεταξύ 8% και 15% των Γερμανοί ενήλικες ανέφεραν ότι είχαν εκτεθεί σε εναλλακτικά μέσα ενημέρωσης με ροπή προς τον λαϊκισμό τουλάχιστον περιστασιακά (Müller και Schulz, 2021), αλλά μόνο μεταξύ 1% και 3% ανέφεραν ότι κατανάλωναν τέτοιο περιεχόμενο (Hölig και Hasebrink, 2019). Μια άλλη έρευνα πριν από την πανδημία διαπίστωσε ότι το 80% των Γερμανών ερωτηθέντων συμφώνησαν ότι οι ψευδείς ειδήσεις αποτελούν απειλή (Reuter et al. 2019).

V. Ελλάδα

Στην Ελληνική περίπτωση θα χρησιμοποιήσουμε περισσότερες από μία έρευνες για να αναδείξουμε το προφίλ των ανεμβολίαστων και την επιρροή των ψευδών ειδήσεων στις προσπάθειες εμβολιασμού.

Σε άρθρο του Euronews (2021), αναδεικνύεται το γεγονός ότι οι αντιεμβολιαστές είναι αμετακίνητοι στις απόψεις τους, καθώς τόσο ακροδεξιοί όσο και βρίσκονται στο ίδιο στρατόπεδο όπως αναφέρει ο αρθρογράφος της Καθημερινής Ν. Κωνσταντάρας ο οποίος δηλώνει «οι διαδηλώσεις που έγιναν σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη συγκέντρωσαν

ακροδεξιούς, ανθρώπους της εκκλησίας, παλαιοημερολογίτες, τρελούς μοναχούς. Είναι ζήτημα ταυτότητας, υπάρχει κοινωνική αναταραχή και πρέπει να δείξουμε τη δύναμη μας».

Ο σκεπτικισμός που συχνά προέρχεται από τον κλήρο κάνει τους ανθρώπους να διστάζουν, αν όχι να απορρίπτουν, τους κινδύνους που εγκυμονεί η covid-19, σημειώνει ο Κωνσταντάρας. Οι ηλικιωμένοι, που τείνουν να είναι οι πιο ένθερμοι πιστοί, επηρεάζονται περισσότερο από διάφορους ισχυρισμούς του κλήρου. Η επιρροή της εκκλησίας είναι ισχυρή λόγω της έντονης παρουσίας της και του λόγου που έχει σε βασικά θέματα στην κοινωνία.

Στο εν λόγω άρθρο αναδεικνύεται σε μεγάλο βαθμό ο ιδεολογικός παράγοντας και η επιρροή στο εμβολιαστικό πρόγραμμα της χώρας.

Έρευνα του καθηγητή στο Τμήμα Ψηφιακών Μέσων του Πανεπιστημίου Τουλούζης, Ν. Σμυρναίου (efsyn, 2021), καταδεικνύει επίσης τη σημασία του ιδεολογικού παράγοντα στις εμβολιαστικές εκστρατείες.

Για τον καθηγητή δεν υπάρχουν αμφιβολίες για την πολιτική προέλευση των χρηστών του διαδικτύου που προπαγανδίζουν ενεργά το αντιεμβολιαστικό κίνημα, διακινούν ψευδείς ειδήσεις, υποβαθμίζοντας ακόμα περισσότερο την προσπάθεια ανοσοποίησης του πληθυσμού. Πρόκειται πέρα από άτομα που ανήκουν στον ακροδεξιό χώρο και για απολιτίκ άτομα.

Εντοπίζονται πέντε βασικές κατηγορίες χρηστών: οι φιλοκυβερνητικοί-υπέρ του εμβολίου, οι αντιπολιτευόμενοι-υπέρ του εμβολίου, οι χωρίς πολιτικό πρόσημο επίσης υπέρ, οι ξεκάθαρα ακροδεξιοί κατά του εμβολίου και μια ακόμα κατηγορία, πολύ κοντά στην προηγούμενη ως προς την αλληλεπίδραση των χρηστών, οι απολιτίκοι λογαριασμοί αντιεμβολιαστών. Η τοπολογία των γραφημάτων είναι αποτέλεσμα των σχέσεων μεταξύ των χρηστών.

Από τους πιο ισχυρούς λογαριασμούς ήταν αυτός της ακροδεξιάς εφημερίδας «Μακελειό», άλλοι που προωθούν τον πρώην βουλευτή με τη Χρυσή Αυγή Ηλία Κασιδιάρη και τον πρόεδρο της Ελληνικής Λύσης Κυριάκο Βελόπουλο, ενώ ανάμεσα σε αυτούς εντοπίζονται και αρκετά bots, δηλαδή ψεύτικοι και αυτοματοποιημένοι ή υβριδικοί (cyborg bots) λογαριασμοί, κατασκευασμένοι με στόχο την προσέλκυση ακροατηρίου και την πρόκληση ψηφιακού θορύβου. Ορισμένα από αυτά μάλιστα προωθούν και αλληλεπιδρούν, μεταξύ άλλων, με συγκεκριμένες ειδησεογραφικές ιστοσελίδες και ραδιοφωνικούς σταθμούς.

Έρευνα του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών «ENA» και της ProRata (efsyn, 2021) καταλήγει στα εξής συμπεράσματα:

- Για την πλειονότητα των μη εμβολιασμένων το κίνητρο για την απόφασή τους είναι η ατομική έγνοια για την προσωπική υγεία. Δηλαδή, αν και αναγνωρίζουν την απειλή του κορονοϊού, εν τέλει θεωρούν ότι κινδυνεύουν περισσότερο από τις εκτιμώμενες από εκείνους επιπτώσεις του εμβολιασμού.
- Για σημαντική μερίδα των μη εμβολιασμένων η αίσθηση άσκησης «πίεσης» για εμβολιασμό φαίνεται να λειτουργεί ως αντικίνητρο και ανασταλτικός παράγοντας. Δηλαδή δεν διατυπώνεται μια επί της αρχής επιφύλαξη προς τον εμβολιασμό καθαυτό, αλλά μια αντίδραση στην πρακτική με την οποία επιλέγεται αυτός να υλοποιηθεί.
- Με την εξαίρεση των «θρησκευτικών πεποιθήσεων», δηλαδή μιας δογματικής άρνησης που όμως φαίνεται να διαδραματίζουν περιθωριακό ρόλο εν προκειμένω, τα υπόλοιπα επιχειρήματα φανερώνουν αδύναμη, ατελή και -για μια σημαντική μερίδα του πληθυσμού- αντίθετου αποτελέσματος στρατηγική επικοινωνίας και πειθούς για τον εμβολιασμό

Παράλληλα, έρευνα της Metron Analysis (iefimerida, 2021), φανερώνει το μεγαλύτερο ποσοστό όσων αρνούνται το εμβόλιο προέρχεται από τον φόβο και την ελλιπή ενημέρωση. Το 57,8% των ανεμβολίαστων φοβούνται ότι το εμβόλιο «μπορεί να μην είναι ασφαλές και να έχει παρενέργειες».

Επίσης, το 24,6% πιστεύει ότι «δεν θα είναι αποτελεσματικό», το 5,8% είναι αισιόδοξο ότι δεν θα κολλήσει την ασθένεια και το 11,1% θεωρεί ότι δεν ανήκει σε ομάδα υψηλού κινδύνου. Ακόμη και το 25,7% που «δεν πιστεύει στα εμβόλια» άνετα εντάσσεται, όχι στον ανορθολογισμό, αλλά σε μια «μόδα» της τελευταίας δεκαετίας, προ Covid, που αναπτύχθηκε από γιατρούς στο πλαίσιο μιας εναλλακτικής ιατρικής.

Στο ερώτημα «για ποιους λόγους δεν σκέφτεστε να κάνετε το εμβόλιο κατά της Covid-19», λίγες είναι οι απαντήσεις που είναι πιο κοντινές με τις πιο γνωστές θεωρίες για τον κορονοϊό. Ενδεικτικά, μόνο το 3,8% πιστεύει ότι «αλλοιώνει το DNA», το 1,2% ότι «έχει τσιπάκι», το 0,6% γιατί «δεν το επιτρέπει η θρησκεία», το 1,1% γιατί πιστεύουν ότι «δεν υπάρχει ο ιός», το 8,9% γιατί θεωρούν ότι «η νόσος είναι ήπια».

Έρευνα της aboutpeople (news247), καταδεικνύει σημαντικές ιδεολογικές πτυχές όσον αφορά εμβολιασμένους και ανεμβολίαστους.

Ειδικότερα:

- Θετική άποψη για την Ευρωπαϊκή Ένωση έχει το 60,6% των εμβολιασμένων, ποσοστό που πέφτει στο 28% για τους ανεμβολίαστους.

- Μεταξύ των εμβολιασμένων, θετικά απέναντι στην Συμφωνία διάκειται το 46,3%, ενώ σε ό,τι αφορά τους ανεμβολίαστους θετικά εκφράζεται το 20,1%.
- Το 71,4% όσων έχουν κάνει το εμβόλιο δεν θα είχαν πρόβλημα αν στο διπλανό σπίτι έμενε κάποιος μετανάστης. Το ίδιο απάντησε και το 53,7% εκείνων που δεν έχουν εμβολιαστεί.
- Το 85,5% όσων έχουν κάνει το εμβόλιο πιστεύουν ότι η Κοινοβουλευτική Δημοκρατία παρόλα τα προβλήματα της είναι το καλύτερο πολίτευμα, ενώ το ποσοστό σε όσους δεν έχουν κάνει το εμβόλιο είναι 50%.
- Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τζο Μπάιντεν έχει δημοφιλία 59,7% μεταξύ όσων έχουν κάνει το εμβόλιο και 19,7% σε όσους δεν το έχουν κάνει.
- Αντίστοιχα ο Βλάντιμιρ Πούτιν έχει δημοφιλία 33,5% σε όσους έχουν κάνει το εμβόλιο και 61% σε όσους δεν το έχουν κάνει.

Όσον αφορά τον ιδεολογικό παράγοντα στον άξονα «δεξιά-αριστερά», οι «αριστεροί» είναι εκείνοι στους οποίους καταγράφεται το μικρότερο ποσοστό μεταξύ των μη εμβολιασμένων (14%). Στους «κεντρώους», πάλι, καταγράφεται το μεγαλύτερο (39%), ενώ στους «δεξιούς» το δεύτερο μεγαλύτερο (27%).

Έρευνα της Kara Research (ethnos, 2021), αναφέρει πως με την πάροδο του χρόνου, η πληθυσμιακή ομάδα των ανεμβολίαστων σταδιακά ταυτίζεται και θα ταυτιστεί ακόμα περισσότερο με την ομάδα των λεγόμενων «Αντιεμβολιαστών», εκείνων δηλαδή που ξεγράφουν κάθε περίπτωση εμβολιασμού έναντι του κορονοϊού.

Οι αντιεμβολιαστές αμφισβητούν θεσμούς όπως η κυβέρνηση, η εκκλησία, τα ΜΜΕ, το εκπαιδευτικό σύστημα. Δείχνουν εμπιστοσύνη σε μεγάλο ποσοστό στον «Στρατό» σε επίπεδο θεσμού, ενώ δεύτερος θεσμός που κερδίζει την εμπιστοσύνη τους είναι το Εθνικό Σύστημα Υγείας.

Για τους "αρνητές" του εμβολίου, ο αντιεμβολιασμός έχει χαρακτήρα ευρύτερης κοινωνικής στάσης και συμπεριφοράς. Άλλωστε, για αυτήν την ομάδα, η κρίση της πανδημίας είναι περισσότερο οικονομική και όχι υγειονομική.

Οι ανεμβολίαστοι που κλήθηκαν να τοποθετηθούν γιατί δεν έχουν κάνει το εμβόλιο κατά του κορονοϊού.

Στο ερώτημα «Εσείς για ποιους κυρίως λόγους δεν έχετε κάνει το εμβόλιο κατά του κορονοϊού;» οι κυριότερες απαντήσεις είναι:

- «Ανησυχώ γιατί το εμβόλιο εγκρίθηκε πολύ γρήγορα - δεν έχει δοκιμαστεί»
- «Ανησυχώ για τις παρενέργειες»

- «Αντιδρώ στην πίεση που ασκείται»
- «Δεν εμπιστεύομαι τις ελληνικές αρχές»
- «Δεν θεωρώ ότι είναι τόσο αποτελεσματικό»

Απαντώντας σε ερώτηση: «Εάν τα περιοριστικά μέτρα για τους ανεμβολίαστους γίνουν πιο αυστηρά, εσείς θα σκεφτείτε να κάνετε το εμβόλιο;» απαντούν ότι δεν θα εμβολιάζονταν ούτε σε αυτή την περίπτωση. Ειδικότερα, το 85% απαντά «όχι» και «μάλλον όχι» στο προαναφερθέν ερώτημα ενώ «ναι» και «μάλλον ναι» απαντά το 7%.

Η κεντρική προσέγγιση των αρνητών βλέπει τη χώρα σε αδιέξοδο, κοινωνικό και οικονομικό. Οι περισσότεροι πορεύονται με πυξίδα την οργή, με παντελή έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας, αδιαφορία για πολιτική έκφραση με την κλασική έννοια της καθολικής ψήφου, ενημέρωση από ανεπίσημες πηγές και άτυπα -μη θεσμικά- δίκτυα και, εσχάτως, καταφεύγουν σε ένα αίτημα εκλογών για ανατροπή του πολιτικού σκηνικού χωρίς όμως να υποδεικνύουν την εναλλακτική που θα προκύψει.

Η ελπίδα να μεταπειστούν οι ανεμβολίαστοι εντοπίζεται στους προσωπικούς γιατρούς και φαρμακοποιούς.

Ακόμη, τα αποτελέσματά έρευνας των Skarpa P, Garoufallou E (2021) δείχνουν ότι, κατά τη διάρκεια του πρώτου κύματος της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα, οι συμμετέχοντες χρησιμοποίησαν παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης (τηλεόραση) και διαδικτυακές πηγές πληροφόρησης (ηλεκτρονικές εφημερίδες και ειδησεογραφικές ιστοσελίδες) για να ενημερωθούν σχετικά με την ασθένεια.

Αντίθετα, καταγράφηκε περιορισμένη χρήση του Facebook και αμελητέα χρήση άλλων κοινωνικών δικτύων (Twitter, Instagram, Youtube, Pinteret, WhatsApp, Reddit). Αυτή η παρατηρούμενη συμπεριφορά αναζήτησης πληροφοριών μπορεί να βοήθησε τα άτομα να αποδεχτούν τις απαραίτητες αλλαγές συμπεριφοράς που συνέβαλαν στο ελληνικό success story στην πρόληψη της εξάπλωσης της νόσου παρά τους περιορισμένους πόρους .

VI. Ευρώπη

Μια πανευρωπαϊκή έρευνα με στοιχεία του Οργανισμού Share κατάληξε σε μερικά ιδιαίτερα ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τη Γηραιά Ήπειρο:

Διαφορές μεταξύ των χωρών όσον αφορά τη στάση απέναντι στον εμβολιασμό

Περίπου το 18 % των ερωτηθέντων και στις 28 χώρες ανέφεραν μέχρι την περίοδο της έρευνας το καλοκαίρι του 2021 ότι δεν έχουν εμβολιαστεί. Ωστόσο, υπήρχαν μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωρών. Η Μάλτα, η Δανία και η Ισπανία προηγούνταν με πάνω από 95 % των ερωτηθέντων να έχουν εμβολιαστεί και η Ρουμανία και η Βουλγαρία ακολουθούσαν με περίπου 28 % και 21 % αντίστοιχα. Από τους ανεμβολίαστους ερωτηθέντες του SHARE, το 33% ανέφερε ότι ήταν ακόμη αναποφάσιστοι, ενώ το 45% δήλωσε ότι δεν ήθελε να εμβολιαστεί. Στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, τις χώρες με τα χαμηλότερα συνολικά ποσοστά εμβολιασμού, περίπου το 40% ήταν αναποφάσιστοι σχετικά με τον εμβολιασμό και το 54% (Ρουμανία) και το 45% (Βουλγαρία), δήλωσαν ότι δεν ήθελαν να εμβολιαστούν καθόλου.

Ποιοι είναι οι άνθρωποι που παραμένουν ανεμβολίαστοι;

Σε ένα επόμενο βήμα, οι ερευνητές εξέτασαν τη δημογραφική, κοινωνικοοικονομική και υγειονομική κατάσταση των ερωτηθέντων που είναι αναποφάσιστοι ή αρνούνται το εμβόλιο.

Η διαβίωση σε οικονομικά στερημένα νοικοκυριά είναι ο ισχυρότερος προγνωστικός παράγοντας.

Οι ερευνητές αποκάλυψαν ότι η οικονομική κατάσταση είναι ο ισχυρότερος προγνωστικός παράγοντας άρνησης του εμβολίου ή τουλάχιστον αναποφασιστικότητας: Τα άτομα με χαμηλότερα εισοδήματα δεν ήθελαν συχνότερα να εμβολιαστούν ή ήταν αναποφάσιστοι να το κάνουν, ενώ το αντίθετο ίσχυε για τα υψηλότερα εισοδήματα.

Το εύρημα αυτό υποστηρίχθηκε από τις υποκειμενικές αναφορές των ερωτηθέντων σχετικά με το πόσο δύσκολο είναι για αυτούς να "τα βγάλουν πέρα": Σχεδόν το 30% των ατόμων που δήλωσαν ότι θα μπορούσαν να τα βγάλουν πέρα μόνο "με μεγάλες δυσκολίες" ήταν αναποφάσιστοι ή αρνήθηκαν τον εμβολιασμό, ενώ το ποσοστό αυτό ήταν μόνο 7,8% για εκείνους που ανέφεραν ότι μπορούν να τα βγάλουν πέρα "εύκολα".

Αυτό το σαφές μοτίβο παρέμεινε επίσης όταν εξετάστηκαν οι διαφορές μεταξύ των χωρών. Κατά την εξέταση του καθεστώτος απασχόλησης υπήρχε επίσης σημαντική διαφορά μεταξύ

των αυτοαπασχολούμενων, των συνταξιούχων και των ερωτηθέντων με άλλο μηεργασιακό καθεστώς.

Η διαφορά αυτή ήταν μεγαλύτερη μεταξύ των ανέργων ερωτηθέντων, εκ των οποίων το 28,5% ήταν αναποφάσιστοι ή αντίθετοι στο να εμβολιαστούν και των συνταξιούχων, εκ των οποίων το 11,5% είχαν επιλέξει ή ήταν ακόμη αναποφάσιστοι σχετικά με το εμβόλιο. Μια εξήγηση μπορεί να είναι η επίδραση της ηλικίας, καθώς οι συνταξιούχοι είναι κατά μέσο όρο μεγαλύτεροι σε ηλικία.

Ο ρόλος της εκπαίδευσης

Ενώ μεταξύ των ατόμων με πρωτοβάθμια εκπαίδευση, το ποσοστό των ατόμων που είναι αναποφάσιστοι ή αρνούνται τον εμβολιασμό ήταν περίπου 14,7%, ήταν 16,1% στην ομάδα με δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αλλά μόνο περίπου 9,2% μεταξύ των ατόμων με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αυτό δείχνει ότι οι εκπαιδευτικές διαφορές είναι πιο εμφανείς όταν συγκρίνεται το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης με τις δύο άλλες ομάδες. Τα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι σημαντικά λιγότερο επιφυλακτικά απέναντι στον εμβολιασμό. Το εύρημα αυτό ήταν ισχυρότερο στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τη Σλοβακία.

Φύλο και ηλικία

Η ηλικία παίζει επίσης ρόλο: Οι ερωτηθέντες μεταξύ 50 και 65 ετών είναι πιο πιθανό να αρνηθούν το εμβόλιο από ό,τι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία ερωτηθέντες και αυτό ισχύει σχεδόν σε όλες τις χώρες. Επιπλέον, το φύλο αποτελεί παράγοντα για τη στάση απέναντι στον εμβολιασμό: Οι γυναίκες ήταν πιο πιθανό να είναι διστακτικές από ό,τι οι άνδρες. Κατά μέσο όρο, το 14,5% των γυναικών ήταν αναποφάσιστες ή αρνούνταν τον εμβολιασμό, ενώ μόνο το 12,8% των ανδρών. Αλλά όχι σε όλες τις χώρες: Στην Ουγγαρία, την Πορτογαλία και την Ελβετία, για παράδειγμα, φαίνεται ότι υπήρχαν περισσότεροι άνδρες που εξακολούθησαν να είναι αναποφάσιστοι ή δεν ήθελαν να εμβολιαστούν.

Όσο πιο υγιείς είναι οι άνθρωποι, τόσο πιο πιθανό είναι να απορρίψουν ή να είναι αναποφάσιστοι

Όσον αφορά την υγεία, οι ερωτηθέντες χωρίς διαγνωσμένη σωματική ασθένεια είχαν μεγαλύτερη πιθανότητα να είναι αναποφάσιστοι ή απρόθυμοι να εμβολιαστούν (16,9%) σε σύγκριση με εκείνους που είχαν τουλάχιστον μία διαγνωσμένη ασθένεια (12,4%). Η διαφορά αυτή ήταν εντονότερη στην Ουγγαρία, τη Λιθουανία, το Λουξεμβούργο και την Ελβετία.

Οι άνθρωποι που γνωρίζουν κάποιον που έχει προσβληθεί σοβαρά από τον ιό είναι πιο πρόθυμοι να εμβολιαστούν

Επιπλέον, οι ερευνητές διαπίστωσαν διαφορά μεταξύ των ατόμων που δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν κάποιον που έχει προσβληθεί σωματικά από τον COVID-19 και εκείνων που γνωρίζουν. Από εκείνους που δεν γνωρίζουν κάποιον που έχει προσβληθεί, το 14,7% δήλωσε αναποφάσιστο ή απρόθυμο να εμβολιαστεί. Ο αριθμός αυτός μειώθηκε ελαφρώς στο 13,7% για τα άτομα που γνωρίζουν κάποιον που έχει προσβληθεί ήπια (οποιαδήποτε συμπτώματα ή θετικό τεστ) και μειώθηκε περαιτέρω στο 10,3% για εκείνους που γνωρίζουν κάποιον που έχει προσβληθεί σοβαρά (νοσηλεία ή ακόμη και θάνατος σε κοντινή απόσταση) από τον COVID-19.

4. Συμπεράσματα

Έχοντας παρουσιάσει έρευνες από διαφορετικά κράτη παρατηρούμε πως παρά τις γεωγραφικές διαφορές υπάρχουν αρκετοί «κοινοί τόποι» όσον αφορά την διάδοση και την υιοθέτηση των ψευδών ειδήσεων.

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας αναδείχθηκε ένας μεγάλος όγκος πληροφοριών, κάτι στο οποίο βοήθησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Υπήρξε μια πληθώρα διαφορετικών ψευδών ισχυρισμών ως προς την αποτελεσματικότητα και την ασφάλεια του εμβολίου με μερικούς από αυτούς να καταφέρουν να επηρεάσουν τις επιλογές πολιτών.

Ακόμη και αν οι περισσότερες από αυτές είχαν αποδειχθεί ψευδείς, παρέμενε η πιθανότητα έστω μίας εξ αυτών να αποτελέσει το λόγο μη εμβολιασμού για ορισμένους πολίτες.

Αξίζει να σημειωθεί πως στα αρχικά στάδια της πανδημίας οι πληροφορίες για τον ιό ήταν λίγες, καθώς δεν είχαν εκδοθεί ακόμη τα πρώτα βέβαια συμπεράσματα για τον ιό λόγω της νεότητάς του. Η περίοδος αυτή έδωσε έφορο έδαφος για τις συνωμοσίες σχετικά με τον Covid-19.

Θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε πως όλοι οι χρήστες που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο και μία καινούριου τύπου ηλεκτρονική συσκευή έχουν από τεχνικής άποψης παρόμοιες δυνατότητες για ενημέρωση, όμως ο τρόπος που επιλέγουν να τις καταναλώσουν είναι αυτός που γεννά τις διαφορές που οδηγούν σε μερικά από αυτά τα άτομα να εκλαμβάνουν ως γεγονός ψευδείς ειδήσεις που αφορούν τον κορονοϊό και τα εμβόλια.

Ιδιαίτερη σημασία έχει ένα προφίλ γενικότερου αντίστασης το οποίο φαίνεται να δημιουργείται ανάμεσα στους κύκλους ατόμων οι οποίοι δεν δέχονται να κάνουν το εμβόλιο.

Τα άτομα αυτά φαίνεται να έχουν ένα συγκεκριμένο προφίλ, αν και κατά περιπτώσεις τα δεδομένα μπορεί να αλλάζουν.

Σημαντικός παράγοντας αποδεικνύεται αρχικά ο ιδεολογικός, καθώς άτομα με συγκεκριμένες ιδεολογίες φαίνεται να είναι πιο «επιρρεπή» ως προς την παραπληροφόρηση.

Ειδικότερα, άτομα ιδίως ακροδεξιών ιδεολογιών φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από τις θεωρίες συνωμοσίας και έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να μην προχωρήσουν στον εμβολιασμό τους. Σημαντικό βαθμό τουλάχιστον στη χώρα φαίνεται πως έπαιξε και η θρησκεία, ειδικότερα για άτομα μεγαλύτερων ηλικιών, όμως η συγκεκριμένη επιρροή δεν είναι δυνατό να μετρηθεί.

Ως ιδιαίτερα σημαντική αναδεικνύεται και η εμπιστοσύνη σε θεσμούς και ειδικούς, καθώς τα άτομα που παρουσιάζουν το χαμηλότερο βαθμό εμπιστοσύνης σε αυτά, φαίνεται να είναι πιο πιθανό στο να προχωρήσουν στον εμβολιασμό τους.

Παράλληλα, τα υποχρεωτικά μέσα για την περάτωση του εμβολιασμού φαίνεται περισσότερα να πεισμώνουν παρά να πείθουν τους ανεμβολίαστους να προχωρήσουν στον εμβολιασμό τους.

Οι ψευδείς ειδήσεις όπως αναδεικνύονται σε εποχές κρίσεων, αποτελούν ένα μέρος ενός ψηφιδωτού γενικότερης αμφισβήτησης.

Αρχικά διαφαίνεται πως αν και οι ψευδείς ειδήσεις δεν εμπόδισαν τις μαζικές εκστρατείες εμβολιασμού, γίνεται ξεκάθαρο πως έπαιξαν έναν έστω μικρό ρόλο στην επιλογή ενός μέρους του πληθυσμού να μην προχωρήσει στον εμβολιασμό, καθώς ο μεγάλος όγκος πληροφοριών που διοχετεύθηκε μέσω του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης δημιούργησε αμφιβολίες στους πολίτες.

Ο αριθμός αυτός είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί, καθώς οι διαφορές τόσο μεταξύ χωρών όσο και εντός περιοχών μιας χώρας θα μπορούσαν να καταστήσουν ιδιαίτερα δύσκολο το εν λόγω έργο.

Τα άτομα που επιλέγουν να εμβολιαστούν πέραν του γεγονότος ότι δεν δείχνουν εμπιστοσύνη σε θεσμούς και παραδοσιακά μέσα, τείνουν να πληροφορούνται από

εναλλακτικές πηγές ενημέρωσης, ενώ τα ιντερνετικά bots αναπαράγουν σε μεγάλο βαθμό ανακριβείς πληροφορίες, εναρμονισμένες με τα πιστεύω των αντιεμβολιαστών.

Βάσει των ερευνών που μελετήθηκαν οι ψευδείς ειδήσεις δεν φαίνεται να δημιουργούν σε τόσο μεγάλο βαθμό την αμφισβήτηση ως προς ένα αφήγημα που έχει να κάνει σχέση με τον εμβολιασμό, όσο να «κουμπώνουν» με προϋπάρχουσες σκέψεις και θεωρήσεις. Άτομα που είχαν για παράδειγμα που είχαν εντυπώσει σε παλιότερες θεωρίες συνωμοσίες για άλλα εμβόλια και πανδημίες, τείνουν να κάνουν το ίδιο και με τον νέο κορονοϊό.

Μεγάλο βαθμό της πειθούς τους φαίνεται πως χάνουν και οι κυβερνήσεις, καθώς τα σκληρά μέτρα που επιβλήθηκαν για τον περιορισμό του κορονοϊού, συντέλεσαν και αυτά σε μια γενικότερη τάση αμφισβήτησης.

Τα χαρακτηριστικά που ειπώθηκαν προηγουμένως συνθέτουν έναν νέο κίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Σε μια πρωτοφανή χρονική συγκυρία όπου εκατομμύρια θανάτων έχουν σημειωθεί ανά την υφήλιο, πληροφορίες που έχουν τη δυνατότητα να αποβούν μοιραίες για ένα μέρος του πληθυσμού και ειδικά για ένα σημαντικό ποσοστό ηλικιωμένων ατόμων, που βάσει των ιατρικών δεδομένων είναι πιο ευάλωτα στον ιό.

Οι ψευδείς ειδήσεις διαχέονταν παράλληλα με εικόνες γεμάτων νοσοκομείων που δυσκολεύονταν να ανταπεξέλθουν στον αυξημένο φόρτο λόγω της κατάστασης που είχε δημιουργήσει η πανδημία, ταυτόχρονες εκκλήσεις ειδικών, φορέων και κυβερνήσεων. Οι εικόνες αυτές και τα μηνύματα δεν κατάφεραν να ανακόψουν τη διάδοσή τους, κάτι που αναδεικνύει ξανά πως προϋπάρχει ένα κοινό που καταναλώνει τέτοιου είδους ειδήσεις.

Η ύπαρξη των ψευδών ειδήσεων φαίνεται πως είναι πολύ δύσκολο να ανακοπεί όμως σίγουρα υπάρχουν τρόποι ως προς αυτήν την κατεύθυνση.

Έχοντας αναφερθεί σε μερικούς από τους σημαντικότερους λόγους που οδηγούν τα άτομα στο να υιοθετούν fake news όσον αφορά τον εμβολιασμό για τον κορονοϊό και τις συνθήκες γύρω από τη διάδοσή τους εύκολα γίνεται κατανοητό ότι οι ψευδείς ειδήσεις είναι ένα φαινόμενο το οποίο δεν πρόκειται να εξαλειφθεί εύκολα αν όχι ποτέ.

Παρά τη σωστή ενημέρωση και την προσπάθεια οργανισμών να υπάρχει εύκολη πρόσβαση σε επίσημες πληροφορίες που αφορούν τον κορονοϊό και τα εμβόλια, οι ψευδείς ειδήσεις συνέχισαν να διαδίδονται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς, κυρίως λόγω της δύναμης που προσφέρει το διαδίκτυο.

Χαρακτηριστικό είναι και ένα παράδειγμα από τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου σύμφωνα με άρθρο του Guardian (2021), μόλις 12 λογαριασμοί μέσω κοινωνικής δικτύωσης ευθύνονταν για μια μεγάλη πλειοψηφία των θεωριών συνωμοσίας για τον κορονοϊό και τα εμβόλια για την καταπολέμησή του.

Το CCDH (Center for Countering Digital Hate), μια μη κερδοσκοπική και μη κυβερνητική οργάνωση του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ, διαπίστωσε τον Μάρτιο του 2021 ότι αυτές οι 12 διαδικτυακές προσωπικότητες που ονόμασε "δωδεκάδα παραπληροφόρησης" έχουν συνολικά 59 εκατομμύρια οπαδούς σε πολλές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, με το Facebook να έχει τη μεγαλύτερη επίδραση. Το CCDH ανέλυσε 812.000 αναρτήσεις και tweets στο Facebook και διαπίστωσε ότι το 65% προερχόταν από τη λεγόμενη «δωδεκάδα παραπληροφόρησης».

Μόνο στο Facebook, η «δωδεκάδα» είναι υπεύθυνη για το 73% του συνολικού αντιεμβολιαστικού περιεχομένου, παρόλο που τα εμβόλια έχουν κριθεί ασφαλή και αποτελεσματικά από την κυβέρνηση των ΗΠΑ και τις ρυθμιστικές της υπηρεσίες. Το 95% της παραπληροφόρησης του Covid που αναφέρθηκε σε αυτές τις πλατφόρμες δεν αφαιρέθηκε.

Παρά το γεγονός όμως ότι οι ψευδείς ειδήσεις φαίνεται πως ήρθαν για να μείνουν η ανάγκη για σωστή ενημέρωση παραμένει πιο επιτακτική από ποτέ. Οι αρμόδιες υπηρεσίες και οργανισμοί καθώς και οι κυβερνήσεις θα πρέπει να συνεχίσουν τις έως σήμερα προσπάθειες για πρόσβαση σε επίσημες και ελεγμένες πηγές ενημέρωσης ώστε να περιοριστούν στο μέγιστο δυνατό οι συνέπειες των ψευδών ειδήσεων στην μάχη κατά του κορονοϊού.

5. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Η ανάλυση η οποία παρουσιάσαμε θεωρούμε πως αποτελεί μια γενικότερη παρουσίαση των παραγόντων που οδηγούν πολίτες διαφόρων χωρών να μην προχωρήσουν στον εμβολιασμό τους. Η έρευνα δεν εισέρχεται λεπτομερώς στις επιμέρους πτυχές που οδηγούν σε άτομα να καταναλώνουν ψευδείς ειδήσεις οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Ειδικότερα, όσον αφορά την Ελλάδα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα είχε να εντοπιστεί η επιρροή της εκκλησίας και των πεποιθήσεων των ατόμων που εκκλησιάζονται όσον αφορά τον κορονοϊό και τις θεωρίες συνωμοσίας γύρω από αυτόν και το εμβόλιο.

Παράλληλα, το σημαντικότερο ίσως εύρημα για μελλοντική έρευνα θα ήταν μια γενικότερη προσπάθεια ποσοτικοποίησης των επιμέρους παραγόντων που θίξαμε εξετάστηκαν όπως η μη εμπιστοσύνη σε θεσμούς, κυβερνήσεις, ειδικούς, η ιδεολογία και η επιλογή ενημέρωσης μέσω εναλλακτικών πηγών ενημέρωσης ως παράγοντες που θέτουν εμπόδια στις εμβολιαστικές εκστρατείες. Οι παράγοντες όλοι φαίνεται να έχουν το δικό τους μερίδιο ως προς μια τέτοια εξέλιξη, όμως ο ακριβής υπολογισμός επιρροής για κάθε μία από αυτές θα αποτελούσε ένα ενδιαφέρον θέμα για περαιτέρω μελέτη.

Παράλληλα, ένα θέμα που προτείνεται ακόμη για η σύγκριση της δυσπιστίας σχετικά με τον κορονοϊό και τα εμβόλια κατά τα πρώτα στάδια της πανδημίας όπου τα εμβόλια δεν ήταν ακόμη διαθέσιμα, όταν έγιναν διαθέσιμα και μετά τις μεγάλες εκστρατείες εμβολιασμού ανά την υφήλιο με παράλληλα εξέταση της δυσπιστίας απέναντι σε αυτά και πως και αν τα fake news μεταλλάχθηκαν ώστε μετά την κατάρριψη δημοφιλών μύθων για τα εμβόλια, να αναπροσαρμοστούν με νέες θεωρίες.

Ένας ζήτημα το οποίο δεν αποτέλεσε μέρος της εν λόγω εργασίας ήταν και το ζήτημα της ελευθερίας του λόγου το οποίο πολλές φορές έχουν εγείρει μέλη του αντιεμβολιαστικού κινήματος. Η αναζήτηση εναλλακτικών πηγών ενημέρωσης, η στήριξη και υποστήριξη τους στηρίζεται εν μέρει και στο επιχείρημα της ελευθερίας του λόγου, ειδικά όταν αυτές φημώνονται λόγω της παρουσίασης ψευδών γεγονότων. Παρά ταύτα όμως οι εν λόγω πληροφορίες έχουν αποδειχθεί επιζήμιες και το ζήτημα που τίθεται είναι που θα πρέπει να υπάρχει επέμβαση και με ποιον τρόπο ώστε αυτές οι πληροφορίες να μην διαχέονται με τον ίδιο τρόπο.

6. Βιβλιογραφία

Agustín, F. (2014). Echo chamber. The European Parliament and citizen participation in the public policy process. In *The changing role of law in the age of supra-and transnational governance* (pp. 287–300). Nomos Verlagsgesellschaft mbH and Co. KG.

Ahmed, W., Seguí, F. L., Vidal-Alaball, J., Katz, M. S. (2020). Covid-19 and the ‘film your hospital’ conspiracy theory: social network analysis of twitter data. *Journal of Medical Internet Research*, 22(10), e22374. <https://doi.org/10.2196/22374>

Ahmed, W., Seguí, F. L., Vidal-Alaball, J., Katz, M. S. (2020). Covid-19 and the ‘film your hospital’ conspiracy theory: social network analysis of twitter data. *Journal of Medical Internet Research*, 22(10), e22374. <https://doi.org/10.2196/22374>

- Alessandro Bessi, and Ferrara, E. (2016). Social bots distort the 2016 U.S. Presidential election online discussion. *First Monday*, 21(11).
- Allahverdipour H. (2020). Global challenge of health communication: infodemia in the coronavirus disease (COVID-19) pandemic. *Journal of Education and Community Health*. doi: 10.29252/jech.7.2.65.
- Allcott H., Gentzkow M. Social media and fake news in the 2016 election. *J. Econ. Perspect.* 2017;31(2):211–236.
- Allcott, H., Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–36. <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>
- Allcott, H., and Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236.
- Al-Rawi, A., Shukla, V. (2020). Bots as active news promoters: A digital analysis of COVID-19 tweets. *Information*, 11(10), 461. <https://doi.org/10.3390/info11100461>
- Apuke, O.D. Omar B. (2020). Fake news proliferation in Nigeria: Consequences, motivations, and prevention through awareness *Humanities and Social Sciences Reviews*, 8 (2), pp. 318-327, 10.18510/hssr.2020.8236
- Arendt, F., Haim, M., and Beck, J. (2019). Fake News, Warnhinweise und perzipierter Wahrheitsgehalt: Zur unterschiedlichen Anfälligkeit für Falschmeldungen in Abhängigkeit von der politischen Orientierung [Fake news, warning messages, and perceived truth value: Investigating the differential susceptibility hypothesis related to political orientation]. *Publizistik*, 64 , 181 – 204. <https://doi.org/10/gfw6gt>
- Barberá P., Tucker J.A., Guess A., Vaccari C., Siegel A., Sanovich S....Nyhan B. William + Flora Hewlett Foundation; California, USA: 2018. *Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature*.
- Barberá, P., Jost, J. T., Nagler, J., Tucker, J. A., and Bonneau, R. (2015). Tweeting from left to right: Is online political communication more than an echo chamber? *Psychological Science*, 26(10), 1531–1542.
- Bennett, W. L., Livingston, S. (2018). The disinformation order: Disruptive communication and the decline of democratic institutions. *European Journal of Communication*, 33(2), 122–139. <https://doi.org/10.1177/0267323118760317>

Bernal-Triviño, A. Clares-Gavilán, J. (2019) Uso del móvil y las redes sociales como canales de verificación de fake news: El caso de Maldita.es. *El Profesional de la Información* 28(3): e280312.

Betsch, C., Korn, L., Felgendreiff, L., Eitze, S., Schmid, P., Sprengholz, P., Siegers, R., Goldhahn, L., Wieler, L., Schmich, P., Stollorz, V., Ramharter, M., Bosnjak, M., Omer, S. B., Thaiss, H., De Bock, F., and von Rügen, U. (2021). COVID - 19 Snapshot Monitoring (COSMO Germany): Wave 53 [Data set]. *PsychArchives*. <https://doi.org/10.23668/PSYCHARCHIV ES.5152>

Betsch, C. Böhm, R. Chapman, G. B. (2015). Using behavioral insights to increase vaccination policy effectiveness. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 2(1), 61–73. <https://doi.org/10.1177/2372732215600716>

Boberg, S., Quandt, T., Schatto Eckrodt, T., and Frischlich, L. (2020). Pandemic populism: Facebook pages of alternative news media and the corona crisis: A computational content analysis. *ArXiv*. <https://arxiv.org/abs/2004.02566>

Boberg, S., Quandt, T., Schatto-Eckrodt, T., and Frischlich, L. (2020). Pandemic populism: Facebook pages of alternative news media and the corona crisis—A computational content analysis. *arXiv preprint arXiv:2004.02566*.

Boon-Itt, S., Skunkan, Y. (2020). Public perception of the COVID-19 pandemic on Twitter: sentiment analysis and topic modeling study. *JMIR Public Health and Surveillance*, 6(4), e21978. <https://doi.org/10.2196/21978>

Brennen, JS. Simon, FM. Howard, PN. Nielsen, RK. (2020). Reutersinstitute. Types, Sources, and Claims of COVID-19 Misinformation. Reuters Institute for the Study of Journalism:<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/types-sources-and-claims-covid-19-misinformation>.

Burkhardt, Joanna M. (2017). *Combating Fake News in the Digital Age*. Chicago: American Library Association, vol. 53.

Carrion-Alvarez, D. Tijerina-Salina, PX. (2020). Fake news in COVID-19: A perspective. [doi:10.34172/hpp.2020.44](https://doi.org/10.34172/hpp.2020.44)

census.gov, 2021, Household Pulse Survey Shows Many Don't Trust COVID Vaccine, Worry About Side Effects: <https://www.census.gov/library/stories/2021/12/who-are-the-adults-not-vaccinated-against-covid.html>

Chadwick, A., Kaiser, J., Vaccari, C., Freeman, D., Lambe, S., Loe, B. S., Vanderslott, S., Lewandowsky, S., Conroy, M., Ross, A. R. N., Innocenti, S., Pollard, A. J., Waite, F., Larkin, M., Rosebrock, L., Jenner, L., McShane, H., Giubilini, A., Petit, A., and Yu, L.-M. (2021). Online social endorsement and covid-19 vaccine hesitancy in the united kingdom. *Social Media + Society*, 7(2), 205630512110088. <https://doi.org/10.1177/20563051211008817>

Chen, Y. Conroy, N. J. Rubin, V. L. “Misleading Online Content: Recognizing Clickbait as False News,” 2015: <http://dl.acm.org/citation.cfm?doid=2823465.2823467>.

Child, D. (2020). Aljazeera.com. Fighting fake news: The new front in the coronavirus battle: Bogus stories and half-backed conspiracy theories are surging through the internet: <https://www.aljazeera.com/news/2020/04/fighting-fake-news-front-coronavirus-battle-200413164832300.html>

Cinelli, M., Quattrocioni, W., Galeazzi, A., Valensise, C. M., Brugnoti, E., Schmidt, A. L., Zola, P., Zollo, F., Scala, A. (2020). The covid-19 social media infodemic. *Nature Scientific Reports*, 10(1), 1–10. <https://doi.org/10.1038/s41598-020-73510-5>

cits.ucsb.edu, A Brief History of Fake News: <https://www.cits.ucsb.edu/fake-news/brief-history> (τελευταία προσπέλαση, 22/2/2022).

Cohen, J. N. (2018). Exploring echo-systems: How algorithms shape immersive media environments. *Journal of Media Literacy Education*, 10(2), 139–151.

COSMO Explorer. (2020). Verschwörungdenken [Conspiracy thinking]. [https://projekte.uni-erfurt.de/cosmo2020/web/topic/vertrauen - ablehnung - demos/30 - verschwoerung/](https://projekte.uni-erfurt.de/cosmo2020/web/topic/vertrauen%20-%20ablehnung%20-%20demos/30%20-%20verschwoerung/)

Das, R. Ahmed, W. (2021). Rethinking Fake News: Disinformation and Ideology during the time of COVID-19 Global Pandemic. *IIM Kozhikode Society and Management Review*, <https://doi.org/10.1177/22779752211027382>

Davis, C. A., Ciampaglia, G. L., Aiello, L. M., Chung, K., Conover, M. D., Ferrara, E., Flammini, A., Fox, G. C., Gao, X., Gonçalves, B., Grabowicz, P. A., Hong, K., Hui, P.-M., McCaulay, S., McKelvey, K., Meiss, M. R., Patil, S., Peli Kankanamalage, C., Pentchev, V., and Qiu, J. (2016). OSoMe: the IUNI observatory on social media. *PeerJ Computer Science*, 2, e87. <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.87>

Demuyakor, J., Nyatuame, I. N., and Obiri, S. (2021). Unmasking COVID-19 Vaccine “Infodemic” in the Social Media. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 11(4), e202119. <https://doi.org/10.30935/ojcm/11200>

- Destiny Apuke, O., and Omar, B. (2020). Fake News and COVID-19: Modelling the Predictors of Fake News Sharing Among Social Media Users. *Telematics and Informatics*, 56, 101475. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2020.101475>
- DiFranzo, D., and Gloria-Garcia, K. (2017). Filter bubbles and fake news. *XRDS: Crossroads, The ACM Magazine for Students*, 23(3), 32–35.
- Dinis-Oliveira, R. J. (2020). COVID-19 research: Pandemic versus ‘paperdemic’, integrity, values and risks of the ‘speed science’. *Forensic Sciences Research*, 5(2), 174–187. <https://doi.org/10.1080/20961790.2020.1767754>
- Duffy, A. Tandoc, E. Ling, R. (2020). Too good to be true, too good not to share: the social utility of fake news
- Dw.com, (2021), COVID: Majority of unvaccinated in Germany refuse to get a shot: <https://www.dw.com/en/covid-majority-of-unvaccinated-in-germany-refuse-to-get-a-shot/a-59659359>
- Edis, T. (2020). A revolt against expertise: Pseudoscience, right-wing populism, and post-truth politics. *Disputatio*, 9(13), 1–29.
- Efsyn (2021). Ακροδεξιοί and απολιτίκ στα ηνία του αντιεμβολιασμού μέσω Twitter and YouTube: Ακροδεξιοί and απολιτίκ στα ηνία του αντιεμβολιασμού μέσω Twitter and YouTube: https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/313414_akrodexioi-kai-apolitik-sta-inia-toy-antiemboliasmoy-meso-twitter-kai
- Efsyn (2021). Ποιοι είναι, τι φοβούνται, τι πιστεύουν οι ανεμβολίαστοι: https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/315943_poioid-einai-ti-foboyntai-ti-pisteyoyn-oi-anemboliastoi
- ethnos.gr (2021). Έρευνα ΚΑΠΑ Research: Εμβολιασμένοι Vs Ανεμβολίαστοι: <https://www.ethnos.gr/greece/article/171860/ereynakapaparesearchemboliasmenoiivsanembolias-toi>
- Eysenbach G. (2020). How to fight an infodemic: the four pillars of infodemic management. *J Med Internet Res*. doi: 10.2196/21820.
- Fang, A., Habel, P., Ounis, I., and MacDonald, C. (2019). Votes on twitter: Assessing candidate preferences and topics of discussion during the 2016 US presidential election. *SAGE Open*, 9(1), 2158244018791653.

- Faragó, L., Kende, A., and Krekó, P. (2020). We only believe in news that we doctored ourselves: The connection between partisanship and political fake news. *Social Psychology*, 51 (2), 77 – 90. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000391>
- Farooq A., Laato S., Islam A.K.M.N. Impact of online information on self-isolation intention during the COVID-19 pandemic: cross-sectional study. *J. Med. Internet Res.* 2020;22(5):e19128.
- Fischer, F. (2019). Knowledge politics and post-truth in climate denial: On the social construction of alternative facts. *Critical Policy Studies*, 13(2), 133–152.
- Fischer, F. (2020). Post-truth politics and climate denial: Further reflections. *Critical Policy Studies*, 14, 124–130.
- Flaxman, S., Goel, S., and Rao, J. M. (2016). Filter bubbles, echo chambers, and online news consumption. *Public Opinion Quarterly*, 80(S1), 298–320.
- Frenkel, S. Alba, D. Zhong, R. *The New York Times* (2020): Surge of Virus Misinformation Stumps Facebook and Twitter:<https://www.nytimes.com/2020/03/08/technology/coronavirus-misinformation-socialmedia.html>
- Frischlich, L., Hellmann, J. H., Brinkschulte, F., Becker, M., and Back, M. D. (2021). Right-wing authoritarianism, conspiracy mentality, and susceptibility to distorted alternative news. *Social Influence*, 16(1), 24 – 64. <https://doi.org/10.1080/15534510.2021.1966499>
- Fung, I. C. H., Fu, K. W., Chan, C. H., Chan, B. S. B., Cheung, C. N., Abraham, T., et al. (2016). Social media's initial reaction to information and misinformation on Ebola, August 2014: Facts and rumors. *Public Health Reports*, 131(3), 461–473.
- Fusick, A. Gunther, S. Sullivan, G. (2020). The anti-vaccination movement: when does a belief become delusional? *J Public Health* 2020; In Press. 10.1007/s10389-020-01244-9
- Gehrau, V.; Fujarski, S.; Lorenz, H.; Schieb, C.; Blöbaum, B. The Impact of Health Information Exposure and Source Credibility on COVID-19 Vaccination Intention in Germany. *Int. J. Environ. Res. PublicHealth* 2021, 18, 4678. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094678>
- Gensing, P., and Rohwedder, W. (2021, April 8). AfD - Politikerin zu Covid - 19: Weidels Zahlenspiele [AfD politician on Covid - 19: Weidel's number games]. [tagesschau.de. https://www.tagesschau.de/faktenfinder/corona-weidel-101.html](https://www.tagesschau.de/faktenfinder/corona-weidel-101.html)
- Gerts, D., Shelley, C. D., Parikh, N., Pitts, T., Ross, C. W., Fairchild, G., Chavez, N. Y. V., and Daughton, A. R. (2021). “Thought i'd share first” and other conspiracy theory tweets

from the covid-19 infodemic: Exploratory study. *JMIR Public Health and Surveillance*, 7(4), e26527. <https://doi.org/10.2196/26527>

Goel, V. Raj, S. Ravichandran, P. (2018). The New York Times. How WhatsApp Leads Mobs to Murder in India: <https://www.nytimes.com/interactive/2018/07/18/technology/whatsapp-india-killings.html>

Graves, D. (2018). Understanding the Promise and Limits of Automated Fact-Checking. Reuters Institute for the Study of Journalism Factsheets. Reuters Institute for the Study of Journalism: <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:f321ff43-05f0-4430-b978-f5f517b73b9b>

Guerra P.C., Meira W., Jr, Cardie C., Kleinberg R. Proceedings of the Seventh International AAAI Conference on Weblogs and Social Media. 2013. A measure of polarization on social media networks based on community boundaries.

Hall Jamieson, K., and Albarracín, D. (2020). The relation between media consumption and misinformation at the outset of the sars-cov-2 pandemic in us. *Harvard Kennedy School Misinformation Review*. <https://doi.org/10.37016/mr-2020-012>

Hanafiah, K. M., and Wan, C. D. (2020). Public knowledge, perception and communication behavior surrounding COVID-19 in Malaysia. <https://advance.sagepub.com/articles>

Hardalov, M. Koychev, I. Nakov, P (2016). In Search of Credible News. In *International Conference on Artificial Intelligence: Methodology, Systems, and Applications*. Edited by Christo Dichev and Gennady Agre. Cham: Springer International Publishing, pp. 172–80.

Harrison, EA. Wu, JW. (2021). Vaccine confidence in the time of COVID-19. *Eur J Epidemiol*. 2020;35(4):325–30. doi: 10.1007/s10654-020-00634-3.

Hartley, K., Vu, M. K. (2020). Fighting fake news in the COVID-19 era: Policy insights from an equilibrium model. *Policy Sciences*, 53(4), 735–758. <https://doi.org/10.1007/s11077-020-09405-z>

Hoffman, D.L. and T.P. Novak, (2009) “Flow Online: Lessons Learned and Future Prospects,” *Journal of Interactive Marketing*, 23(1), 23-34.

Hogan, M. (2020). Thee Telegraph. The covidioy chronicles: Who are this week’s biggest celebrity fools?: <https://www.telegraph.co.uk/music/artists/celebrity-covididiots-stars-making-fools-thanks-coronavirus/>.

Hölig, S. and Hasebrink, U. (2019). Reuters Institute Digital News Report 2019: Ergebnisse für Deutschland [Results for Germany]. Verlag Hans - Bredow - Institut. <https://doi.org/10.21241/ssoar.71745>

- Holt, K., Ustad Figenschou, T., and Frischlich, L. (2019). Key dimensions of alternative news media. *Digital Journalism*, 7 (7), 860 – 869. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1625715>
- Horne, B. D., and Adali, S. (2017). This Just In: Fake News Packs a Lot in Title, Uses Simpler, Repetitive Content in Text Body, More Similar to Satire than Real News. *ArXiv:1703.09398 [Cs]*. <https://arxiv.org/abs/1703.09398>
- Hou, Z., Du, F., Jiang, H., Zhou, X., Lin, L., Assessment, T., and Commission, N. H. (2020). Assessment of public attention, risk perception, emotional and behavioural responses to the COVID-19 outbreak: social media surveillance in China. *Doi: 10.1101/2020.03.14.20035956*.
- Hu, Z., Yang, Z., Li, Q., Zhang, A., and Huang, Y. (2020). Infodemiological study on COVID-19 epidemic and COVID-19 infodemic.
- Hua, J., and Shaw, R. (2020). Corona virus (COVID-19) “Infodemic” and emerging issues through a data lens: The case of China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(7), 2309.
- Huber, R. A. (2020). The role of populist attitudes in explaining climate change skepticism and support for environmental protection. *Environmental Politics*, 29(6), 959–982.
- Huynh, T.L.D. (2020). The COVID-19 risk perception: A survey on socioeconomics and media attention *Economics Bulletin*, 40 (1), pp. 758-764
- Iefimerida.gr (2021). Ποιοι είναι τελικά οι ανεμβολίαστοι -Έρευνα της Metron Analysis καταρρίπτει τους μύθους; <https://www.iefimerida.gr/stories/poioi-einai-oi-anemboliastoi-ereyna-metron-analysis-katarriptei-mythoys>
- Independent.co.uk, (2021), New survey shows that 62 per cent of unvaccinated plan to never get any kind of Covid-19 shot: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/poll-covid-shot-unvaccinated-majority-b1982328.html>
- Islam A.K.M.N., Mäntymäki M., Benbasat I. Duality of self-promotion on social networking sites. *Inf. Technol. People*. 2019;32(2):269–296
- Islam, A. N., Laato, S., Talukder, S., Sutinen, E. (2020). Misinformation sharing and social media fatigue during COVID-19: An affordance and cognitive load perspective. *Technological Forecasting and Social Change*, 159, 120201. <https://doi.org/10.4269/ajtmh.20-0812>
- Islam, A., Laato, S., Talukder, S., & Sutinen, E. (2020). Misinformation sharing and social media fatigue during COVID-19: An affordance and cognitive load perspective.

Technological forecasting and social change, 159, 120201.

<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120201>

Jennings, W., Stoker, G., Willis, H., Valgardsson, V., Gaskell, J., Devine, D., McKay, L., and Mills, M. C. (2021). Lack of trust and social media echo chambers predict COVID-19 vaccine hesitancy. *Health Policy*. <https://doi.org/10.1101/2021.01.26.21250246>

Jensen, M. (2020). Theconversation.com: How misinformation about 5G is spreading within our government institution—and who’s responsible: <https://theconversation.com/how-misinformation-about-5g-is-spreading-within-our-government-institutions-and-whos-responsible-139304>

Jones, B. D., Baumgartner, F. R., and De La Mare, E. (2005). *The supply of information and the size of government in the United States*. Seattle: Center for American Politics and Public Policy, University of Washington.

Jung, Taejin, Hyunsook Youn, and Stephen McClung (2007), “Motivations and Self-Presentation Strategies on Korean-Based ‘Cyworld’ Weblog Format Personal Homepages,” *CyberPsychology & Behavior*, 10(1), 24-31

Kapoor, P. S., Jayasimha, K. R., Sath, A. (2013). Brand-related, consumer to consumer, communication via social media. *IIM Kozhikode Society and Management Review*, 2(1), 43–59. <https://doi.org/10.1177/2277975213496514>

Kharod, H., Simmons, I. (2020). How to fight an infodemic: The four pillars of infodemic management. *Journal of medical Internet research*, 22(6), e21820.

Ku K.Y., Kong Q., Song Y., Deng L., Kang Y., Hu A. What predicts adolescents’ critical thinking about real-life news? The roles of social media news consumption and news media literacy. *Think. Skills Creat.* 2019;33

Kuznetsov, S. (2006), “Motivations of Contributors to Wikipedia,” *ACM SIGCAS Computers and Society*, 36(2)

Lahouati, M. De Coucy, A. Sarlangue. J. Cazanave, C. (2021). Spread of vaccine hesitancy in France: what about YouTube™? *Vaccine*. 2020;38(36):5779–82.[doi:10.1016/j.vaccine.2020.07.002](https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2020.07.002).

Lamos, V., Moura, S., Yom-Tov, E., Cox, I. J., McKendry, R., and Edelstein, M. (2020). Tracking COVID-19 using online search. 93, 4–9. <http://arxiv.org/abs/2003.08086>.

Latkin, C. A., Dayton, L., Yi, G., Konstantopoulos, A., and Boodram, B. (2021). Trust in a COVID-19 vaccine in the U.S.: A social-ecological perspective. *Social Science and Medicine*, 270, 113684. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.113684>

Lazer, D. M., Baum, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F., Metzger, M., Nyhan, B., Pennycook, G., Rothschild, D., Schudson, M., Sloman, S. A., Sunstein, C., Thorson, E. A., Watts, D. J., Zittrain, J. L. (2018). The science of fake news. *Science*, 359(6380), 1094–1096. <https://doi.org/10.1126/science.aao2998>

Lejano, R. P., and Dodge, J. (2017). The narrative properties of ideology: The adversarial turn and climate skepticism in the USA. *Policy Sciences*, 50(2), 195–215.

Lenhart, A. and Fox, S. 2006. “Bloggers. A portrait of the internet's new storytellers”. Pew Internet and American Life Project, 16 July.

Leuker, C., Eggeling, L. M., Fleischhut, N., Gubernath, J., Gumenik, K., Hechtlinger, S. Hertwig, R. (2021, July 23). Misinformation in Germany during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional survey on citizens’ perceptions and individual differences in the belief in false information. <https://doi.org/10.31234/osf.io/cw2jn>

Lewandowski, S. Cook, J. (2020). *The conspiracy theory Handbook*. Center for Climate Change Communication, George Mason University.

Lewandowsky, S., Ecker, U. K., Cook, J. (2017). Beyond misinformation: Understanding and coping with the ‘post-truth’ era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 6(4), 353–369. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2017.07.008>

Lewandowsky, S., Oreskes, N., Risbey, J. S., Newell, B. R., and Smithson, M. (2015). Seepage: Climate change denial and its effect on the scientific community. *Global Environmental Change*, 33, 1–13.

Lex, E., Wagner, M., and Kowald, D. (2018). Mitigating Confirmation Bias on Twitter by Recommending Opposing Views. *Arxiv.org*. <https://arxiv.org/abs/1809.03901>

Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S.J. et al. (2021). Measuring the impact of COVID-19 vaccine misinformation on vaccination intent in the UK and USA. *Nat Hum Behav* 5, 337–348 <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01056-1>

Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S. J., de Graaf, K., and Larson, H. J. (2021). Measuring the impact of COVID-19 vaccine misinformation on vaccination intent in the UK and USA. *Nature Human Behaviour*, 5(3), 337-348. <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01056-1>

- Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S. J., de Graaf, K., and Larson, H. J. (2021). Measuring the impact of COVID-19 vaccine misinformation on vaccination intent in the UK and USA. *Nature Human Behaviour*, 5(3), 337-348. <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01056-1>
- M. Wendling, (2018). BBC News. The (Almost) Complete History of Fake News: <https://www.bbc.co.uk/news/blogs-trending-42724320>.
- Maoret, M. (2017). TEDx Talks. The social construction of facts: Surviving a post-truth world: <https://www.youtube.com/watch?v=7tHbSasvno>
- McClure, Laure. (2017). TED-Ed. How to Tell Fake News from Real News: <https://blog.ed.ted.com/2017/01/12/how-to-tell-fake-news-from-real-news/>
- McGonagle, T. (2017). "Fake news": False fears or real concerns? *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 35 (4), pp. 203-209, 10.1177/0924051917738685
- McPherson, M., Smith-Lovin, L., and Cook, J. M. (2001). Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual Review of Sociology*, 27(1), 415–444.
- Mede, N. G., and Schäfer, M. S. (2020). Science - related populism: Conceptualizing populist demands toward science. *Public Understanding of Science*, 29 (5), 473 – 491. <https://doi.org/10.1177/0963662520924259>
- Medford, R. J., Saleh, S. N., Sumarsono, A., Perl, T. M., and Lehmann, C. U. (2020). An "Infodemic": Leveraging high-volume twitter data to understand public sentiment for the COVID-19 outbreak. medRxiv.
- Mega, E. R. (2021). Trust in COVID vaccines is growing. *Nature*, d41586-021-00368–6. <https://doi.org/10.1038/d41586-021-00368-6>
- Mele, N., Lazer, D., Baum, M., Grinberg, N., Friedland, L., Joseph, K., ... & Mattsson, C. (2017). *Combating Fake News: An Agenda For Research and Action*.
- Merchant, RM. Asch, DA. (2018). Protecting the value of medical science in the age of social media and "fake news" *JAMA*. doi: 10.1001/jama.2018.18416.
- Merriam-Webster, (2017). The Real Story of Fake News: <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/the-real-story-of-fake-news>
- Mohseni, S., and Ragan, E. (2018). Combating Fake News with Interpretable News Feed Algorithms. ArXiv:1811.12349 [Cs]. <https://arxiv.org/abs/1811.12349>

Montesi, M. (2021). Understanding fake news during the Covid-19 health crisis from the perspective of information behaviour: The case of Spain. *Journal of Librarianship and Information Science.*;53(3):454-465. doi:10.1177/0961000620949653

Müller, P., and Schulz, A. (2021). Alternative media for a populist audience? Exploring political and media use predictors of exposure to Breitbart, Sputnik, and Co. *Information, Communication and Society*, 24 (2), 277 – 293.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2019.1646778>

New York Times, 2021, Who Are the Unvaccinated in America? There's No One Answer:
<https://www.nytimes.com/2021/07/31/us/virus-unvaccinated-americans.html>

Newman, Nic, Richard Fletcher, Antonis Kalogeropoulos, and Rasmus Nielsen. 2019. *Reuters Institute Digital News Report 2019*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, vol. 2019.

News.northeastern.edu, (2021) How false information could be affecting COVID-19 vaccination rates: <https://news.northeastern.edu/2021/08/10/how-false-information-could-be-lowering-covid-19-vaccination-rates/>

news247.gr (2021). Έρευνα 20/20: Το προφίλ των εμβολιασμένων and των ανεμβολίαστων στην Ελλάδα: <https://www.news247.gr/20-20/ereyna-20-20-to-profil-ton-emvoliasmenon-kai-ton-anemvoliaiston-stin-ellada.9340526.html>

news-medical.net (2021). History of COVID-19: <https://www.news-medical.net/health/History-of-COVID-19.aspx>

Nielsen, R. K., Fletcher, R., Newman, N., Brennan, J. S., and Howard, P. N. (2020, April 15). Navigating the 'infodemic': How people in six countries access and rate news and information about coronavirus. Oxford Internet Institute.
<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/infodemic-how-people-six-countries-access-and-rate-news-and-information-about-coronavirus>

Novak, T.P. (2008), "The Social Web," Marketing Science Institute Immersion Conference, Boston MA, October 14-15.

Novak, Thomas P. (2012), "Quality of Virtual Life (QOVL)" in *Transformative Consumer Research for Personal and Collective Well Being*, Mick, D., Pettigrew, S., Pechmann C., and Ozanne, J. eds, New York: Taylor and Francis, in press

O'Connor, C. Murphy, M. (2020). Going viral: doctors must tackle fake news in the covid-19 pandemic. *BMJ*. doi: 10.1136/bmj.m1587.

Obar, J.A., & Wildman, S.S. (2015). Social Media Definition and the Governance Challenge: An Introduction to the Special Issue. *Internal Communications & Organizational Behavior eJournal*.

ons.gov.uk, 2021, Coronavirus and changing attitudes towards vaccination, England: 7 to 16 September 2021:

https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthandwellbeing/bulletins/coronavirusandchangingattitudestowardsvaccinationengland/7to16september2021?fbclid=IwAR0uFSN1ZW5UJSm4LQTRIhd1KcGMq5tGw_Bs_FS2mYZasym1aRc9WtjBhAk

Orso, D. Federici, N. Copetti, R. Vetrugno, L. Bove, T. (2020). Infodemic and the spread of fake news in the COVID-19-era. *Eur J Emerg Med* doi: 10.1097/mej.0000000000000713.

Pennycook, G. McPhetres, J. Zhang, Y. Rand, D. (2020). Fighting COVID-19 misinformation on social media: Experimental evidence for a scalable accuracy nudge intervention

Pennycook, G., and Rand, D. G. (2021). The psychology of fake news. *Trends in Cognitive Sciences* , 25 (5), 388 – 402. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2021.02.007>

Pereira, A., Harris, E. A., and Van Bavel, J. J. (2018). Identity concerns drive belief: The impact of partisan identity on the belief and dissemination of true and false news . *Psy Arxiv Preprints*. <https://doi.org/10.31234/osf.io/7vc5d>

Pew Research Center (2019). The economic cost of bad actors on the internet. University of Baltimore:<https://s3.amazonaws.com/media.mediapost.com/uploads/EconomicCostOfFakeNews.pdf>

Plohl, N., and Musil, B. (2021). Modeling compliance with COVID - 19 prevention guidelines: The critical role of trust in science. *Psychology, Health and Medicine* , 26 (1), 1 – 12. <https://doi.org/10.1080/13548506.2020.1772988>

Polletta, F., and Callahan, J. (2019). Deep stories, nostalgia narratives, and fake news: Storytelling in the Trump era. In J. Mast and J. C. Alexander (Eds.), *Politics of meaning/meaning of politics* (pp. 55–73). Cham: Palgrave Macmillan.

Porumbescu, G. A. (2018). Assessing the implications of online mass media for citizens' evaluations of government. *Policy Design and Practice*, 1(3), 233–240.

Potthast, M. Kopsel, S. Stein, B. Hagen, M. (2016). "Clickbait Detection," in *Advances in Information Retrieval: 38th European Conference on IR Research, ECIR 2016, Switzerland: Springer, 2016, pp. 810–817.*

Pulido, C. M., Villarejo-Carballido, B., Redondo-Sama, G., and Gómez, A. (2020). COVID-19 infodemic: More retweets for science-based information on coronavirus than for false information. *International Sociology*, 35(4), 377–392.

Quan-Haase A., Young A.L. Uses and gratifications of social media: a comparison of Facebook and instant messaging. *Bull. Sci. Technol. Soc.* 2010;30(5):350–361.

Redaktionsnetzwerk Deutschland. (2022, February 7). Thüringen: AfD - Politiker Höcke vergleicht Corona - Impfung mit Holocaust [AfD politician Hoecke compares Corona vaccination with the Holocaust]. RND. <https://www.rnd.de/politik/thueringen-afd-politiker-bjoern-hoecke-vergleicht-corona-impfung-mit-holocaust-LI2XPZQX4FBGLD63VSZAKXVXCA.html>

Rodríguez, C. P., Carballido, B. V., Redondo-Sama, G., Guo, M., Ramis, M., and Flecha, R. (2020). False news around COVID-19 circulated less on Sina Weibo than on Twitter. How to overcome false information? *International and Multidisciplinary Journal of. Social Sciences*, 9(2), 107–128.

Roozenbeek, J., Schneider, C. R., Dryhurst, S., Kerr, J., Freeman, A. L. J., Recchia, G., van der Bles, A. M., and van der Linden, S. (2020). Susceptibility to misinformation about COVID - 19 around the world. *Royal Society Open Science*, 7 (10), Article 201199. <https://doi.org/10.1098/rsos.201199>

Roozenbeek, J., Schneider, C. R., Dryhurst, S., Kerr, J., Freeman, A. L., Recchia, G., van der Bles, A. M., Van Der Linden, S. (2020). Susceptibility to misinformation about COVID-19 around the world. *Royal Society Open Science*, 7(10), 201199. <https://doi.org/10.1098/rsos.201199>

Rutjens, B. T., van der Linden, S., and van der Lee, R. (2021). Science skepticism in times of COVID - 19. *Group Processes and Intergroup Relations*, 24 (2), 276 – 283. <https://doi.org/10.1177/1368430220981415>

Sängerlaub, A. (2017). Verzerrte Realitäten: Die Wahrnehmung von „Fake News“ im Schatten der USA und der Bundestagswahl [Distorted realities : The perception of “fake news” in the shadow of the U.S. and German elections] . Stiftung Neue Verantwortung . <https://www.stiftung-nv.de/de/publikation/verzerrte-realitaeten-fake-news-im-schatten-der-usa-und-der-bundestagswahl>

Schemer, C., Ziegele, M., Schultz, T., Quiring, O., Jakob, N., and Jakobs, I. (2021). Political information use and its relationship to beliefs in conspiracy theories among the German

- public. *Journalism and Mass Communication Quarterly*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/10776990211063527>
- Sell, T. K., Hosangadi, D., Trotochaud, M. (2020). Misinformation and the US Ebola communication crisis: Analyzing the veracity and content of social media messages related to a fear-inducing infectious disease outbreak. *BMC Public Health*, 20, 1–10. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08697-3>
- Shahi, G. K., Dirkson, A., Majchrzak, T. A. (2021). An exploratory study of covid-19 misinformation on twitter. *Online Social Networks and Media*, 22, 100104. <https://doi.org/10.1016/j.osnem.2020.100104>
- Shao, C., Ciampaglia, G., Varol, O., Flammini, A., and Menczer, F. (2017). The spread of fake news by social bots.
- Shaw, R., Kim, Y. K., and Hua, J. (2020). Governance, technology and citizen behavior in pandemic: Lessons from COVID-19 in East Asia. *Progress in Disaster Science*, 6, 100090.
- Shear, M. D., and Mervosh, S. (2020). Trump encourages protest against governors who have imposed virus restrictions. *New York Times*, April 18. <https://www.nytimes.com/2020/04/17/us/politics/trump-coronavirus-governors.html>.
- Shimizu, K. (2020). 2019-nCoV, fake news, and racism. *Lancet* doi: 10.1016/s0140-6736(20)30357-3.
- Shu, K., Sliva, A., Wang, S., Tang, J., and Liu, H. (2017). Fake news detection on social media: A data mining perspective. *ACM SIGKDD Explorations Newsletter*, 19(1), 22–36.
- Singh, L., Bansal, S., Bode, L., Budak, C., Chi, G., Kawintiranon, K., et al. (2020). A first look at COVID-19 information and misinformation sharing on Twitter. arXiv preprint arXiv:2003.13907.
- Skarpa PE, Garoufallou E. Information seeking behavior and COVID-19 pandemic: A snapshot of young, middle aged and senior individuals in Greece. *Int J Med Inform*. 2021;150:104465. doi:10.1016/j.ijmedinf.2021.104465
- Smith, R., Cubbon, S., Wardle, C. (2020). Under the surface: Covid-19 vaccine narratives, misinformation and data deficits on social media. Firstdraft Report, November 2020. <https://firstdraftnews.org/vaccinenarratives-full-report-november-2020>
- Soll, J. (2016). *POLITICO Magazine*. The Long and Brutal History of Fake News: <http://politi.co/2FaV5W9>.

- Sommariva, S., Vamos, C., Mantzarlis, A., Dào, L. U. L., and Martinez Tyson, D. (2018). Spreading the (fake) news: Exploring health messages on social media and the implications for health professionals using a case study. *American Journal of Health Education*, 49(4), 246–255.
- Spinney, L. (2019). In Congo, fighting a virus and a groundswell of fake news. *Science*, 363(6424), 213–214.
- Spohr D. Fake news and ideological polarization: filter bubbles and selective exposure on social media. *Bus. Inf. Rev.* 2017;34(3):150–160.
- Spohr, D. (2017). Fake news and ideological polarization: Filter bubbles and selective exposure on social media. *Business Information Review*, 34(3), 150–160.
- Szabados, K. (2019). Can we win the war on science? Understanding the link between political populism and anti-science politics. *Populism*, 2(2), 207–236.
- Tandoc Jr, E. C., Lim, Z. W., Ling, R. (2018). Defining ‘fake news’. A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*, 6(2), 137–153.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1360143>
- Tandoc, E. C., Jr., Lim, Z. W., and Ling, R. (2018). Defining “fake news” A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*, 6(2), 137–153.
- Tangcharoensathien, V., Calleja, N., Nguyen, T., Purnat, T., D’Agostino, M., Garcia-Saiso, S., Landry, M., Rashidan, A., Hamilton, C., AbdAllah, A., Ghiga, I., Hill, A., Hougendobler, D., Van Andel, J., Nunn, M., Brooks, I., Sacco, P. L., De Domenico, M., Mai, P., Briand, S. (2020). Framework for managing the COVID-19 infodemic: Methods and results of an online, crowdsourced WHO technical consultation. *Journal of Medical Internet Research*, 22(6), e19659. <https://doi.org/10.2196/19659>
- Tangcharoensathien, V., Calleja, N., Nguyen, T., Purnat, T., D’Agostino, M., Garcia-Saiso, S., Landry, M., Rashidan, A., Hamilton, C., AbdAllah, A., Ghiga, I., Hill, A., Hougendobler, D., Van Andel, J., Nunn, M., Brooks, I., Sacco, P. L., De Domenico, M., Mai, P., Briand, S. (2020). Framework for managing the COVID-19 infodemic: Methods and results of an online, crowdsourced WHO technical consultation. *Journal of Medical Internet Research*, 22(6), e19659. <https://doi.org/10.2196/19659>
- Tanne, JH. Hayasaki, E. Zastrow, M. Pulla, P. Smith, P. Rada, AG. (2020). Covid-19: how doctors and healthcare systems are tackling coronavirus worldwide. *BMJ*. doi: 10.1136/bmj.m1090.

- Tasnim, S., Hossain, M., and Mazumder, H. (2020). Impact of rumors or misinformation on coronavirus disease (COVID-19) in social media. <https://doi.org/10.31235/osf.io/uf3zn>.
- Taylor, N. (2003). Net-spread panic proves catchier than a killer virus. *South China Morning Post*, April 8. <https://www.scmp.com/article/411771/net-spread-panic-proves-catchier-killer-virus>.
- Thanh Tam, N. Weidlich, M. Yin, H. Zheng B. Quoc Viet Hung, N., Stantic, B. (2019). User Guidance for Efficient Fact Checking. *Proceedings of the VLDB Endowment* 12: 850–63.
- Theguardian.com, (2021), Majority of Covid misinformation came from 12 people, report finds: <https://www.theguardian.com/world/2021/jul/17/covid-misinformation-conspiracy-theories-ccd-h-report>
- Thelwall, M. Thelwall, S. (2020). Retweeting for COVID-19: Consensus building, information sharing, dissent, and lockdown life. *arXiv:2004.02793*.
- Thompson N., Wang X., Daya P. Determinants of news sharing behavior on social media. *J. Comput. Inf. Syst.* 2019:1–9.
- Tsao, S.-F., Chen, H., Tisseverasinghe, T., Yang, Y., Li, L., and Butt, Z. A. (2021). What social media told us in the time of COVID-19: A scoping review. *The Lancet Digital Health*, 3(3), e175-e194. [https://doi.org/10.1016/S2589-7500\(20\)30315-0](https://doi.org/10.1016/S2589-7500(20)30315-0)
- UN News (2020). During this coronavirus pandemic, ‘fake news’ is putting lives at risk: UNESCO. Available at: <https://news.un.org/en/story/2020/04/1061592>
- UNESCO: ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ, ‘ΨΕΥΔΕΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ’ and ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ
Εγχειρίδιο Δημοσιογραφικής Εκπαίδευσης and Κατάρτισης:
https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000380166&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_0a92d37f-ce8d-427a-8d78-c741cbfd011a%3F_%3D380166gre.pdf&updateUrl=updateUrl17941&ark=/ark:/48223/pf0000380166/PDF/380166gre.pdf.multi&fullScreen=true&locale=en#%5B%7B%22num%22%3A188%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C-1%2C829%2C0%5D
- Van Bavel, J. J., Baicker, K., Boggio, P. S., Capraro, V., Cichocka, A., Cikara, M., Crockett, M., Crum, A., Douglas, K.M., Druckman, J., Drury, J., Ellemers, N., Finkel, E. J., Gelfand, M., Han, S., Haslam, S. A., Jetten, J., Kitayama, S., Mobbs, D., Napper, L. E., Willer, R. (2020). Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. *Nature Human Behaviour*, 4(5), 460–471. <https://doi.org/10.1038/s41562-020-0884-z>

- Vijgen, B. “The Listsicle: An Exploring Research on an Interesting Shareable New Media Phenomenon,” *Studia UBB Ephemerides*, vol. 59, no. 1, pp. 103–122, Jun. 2014.
- Wang, Y., McKee, M., Torbica, A., Stuckler, D. (2019). Systematic literature review on the spread of health-related misinformation on social media. *Social Science and Medicine*, 240, 112552. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.112552>
- Wasserman, H. Madrid-Morales, D. (2019). An Exploratory Study of “Fake News” and Media Trust in Kenya, Nigeria and South Africa *African Journalism Studies*, 3670, pp. 1-17, 10.1080/23743670.2019.1627230
- Waszak, P.M. Kasprzycka-Waszak, W. Kubanek, A. (2018): The spread of medical fake news in social media – The pilot quantitative study *Health Policy and Technology*, 7 (2), pp. 115-118, 10.1016/j.hlpt.2018.03.002
- Weiss, Allen M., Nicholas H. Lurie and Deborah J. Macinnis (2008), “Listening to Strangers: Whose Responses are Valuable, How Valuable Are They, and Why?” *Journal of Marketing Research*, 45 (August), 425-436.
- WHO. (2021b, 27 April). Fighting misinformation in the time of COVID-19, one clicks at a time. <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/fighting-misinformation-in-the-time-of-covid-19-one-click-at-a-time>
- Wilson, S. L., and Wiysonge, C. (2020). Social media and vaccine hesitancy. *BMJ Global Health*, 5(10), e004206. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2020-004206>
- Wong, J. E., Leo, Y. S., and Tan, C. C. (2020). COVID-19 in Singapore—Current experience: Critical global issues that require attention and action. *JAMA, the Journal of the American Medical Association*, 323(13), 1243–1244.
- Worldometers.info: <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (Τελευταία προσπέλαση 16 Φεβρουαρίου 2022).
- Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. *The Lancet*, 395(10225), 676.
- Zhao, Shanyang, Sherri Grasmuck and Jason Martin (2008), “Identify Construction in Facebook: Digital Empowerment in Anchored Relationships,” *Computers in Human Behavior*, 24(5), 1816-1836.
- Zhou, X. Zafarani, R. (2018). Fake News: A Survey of Research, Detection Methods and Opportunities

Zimmer, F. Scheibe, K. Stock, M.. Stock. Wolfgang G. (2019a). Fake News in Social Media: Bad Algorithms or Biased Users? *Journal of Information Science Theory and Practice* 7: 40–53.

Zimmer, F. Scheibe, K. Stock, M.. Stock. Wolfgang G. (2019b). Echo Chambers and Filter Bubbles of Fake News in Social Media. Man-Made or Produced by Algorithms. Paper presented at the 8th Annual Arts, Humanities, Social Sciences and Education Conference, Honolulu, HI, USA, January 3–6; pp. 1–22.

Zimmermann, F., and Kohring, M. (2020). Mistrust, disinforming news, and vote choice: A panel survey on the origins and consequences of believing disinformation in the 2017 German parliamentary election. *Political Communication*, 37 (2), 215 – 237. <https://doi.org/10.1080/10584609.2019.1686095>

Zuiderveen Borgesius, F., Trilling, D., Möller, J., Bodó, B., De Vreese, C. H., and Helberger, N. (2016). Should we worry about filter bubbles? Internet policy review. *Journal on Internet Regulation*, 5(1), 1–6.

Πλειός Γ. (2021), Παραποιημένες Ειδήσεις (Fake News), Ο μετασχηματισμός της προπαγάνδας στην κοινωνία της ενημέρωσης.